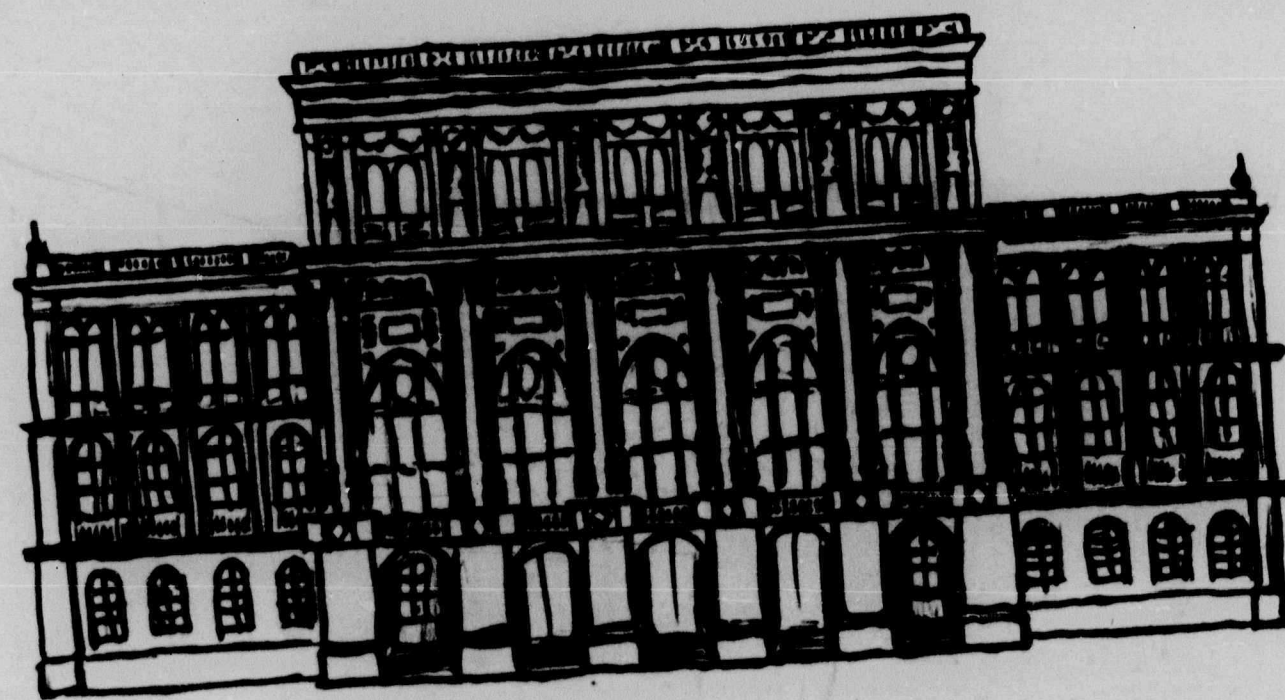

A

296

vii.

1
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
MIKROFILMTÁR
KÖNYVTÁRA

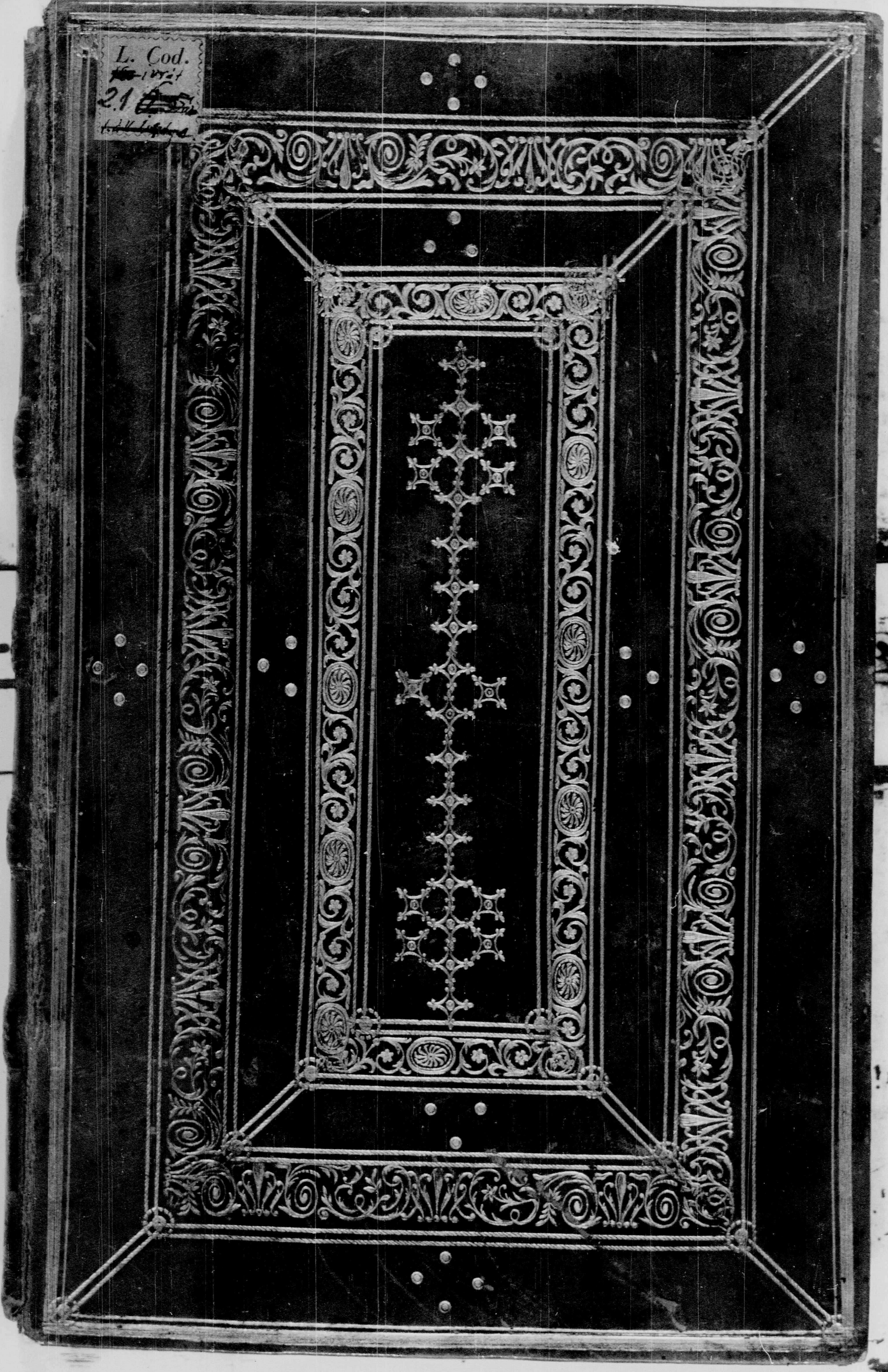
*
BIBLIOTHECA
ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
BUDAPEST
*
FOTO:
S.E.

1950

PLUTARCHI
VITA TIBERII ET CAII
GRACCHI...
XV¹².

2° 21
Lat. Cod. ~~kis~~ 2° 6.

L. Cod.
1871
21

21

1

Lat. Cod

2-r

21.

De Agide & Cleomene quę dicenda fuerunt superius
enarratis - nunc in romanorum parte non minores habitura
casus Tiberii & Caii Gracchorum historiam opponemus.
Pater his fuit Tiberius Gracchus. cui quāq; duobus
consulatus duobq; triumphis - & insuper censure gloria
insigni - multo plus tamen ex uirtutibus eius - q̃ ex magi
stratibus atq; honoribus aderat dignitatis. Itaq; Cornelia
Africani eius qui hannibalem superauit filiam - lios
non amicus sed aduersarius in re .p. foris - uxorem
habere meruit. Quam usq; adeo dilexit - ut duobus
in lecto angustis comprehensis - cum Aruspices eius rei
gratia acciti - nec ambos quidem interfici - nec dimitti
ambos permitterent. Sed si masculus necaretur Tiberio.
si femina - Cornelię mortem portendi affirmarent. ob
amorem uxoris - & simul q̃ maiori natu premoriendū
sibi arbitrabatur - masculo angue necato feminam emi
sisse - atq; ita ut aruspices predixerant - non multo
post ipsum interisse ferant. duodecim filius ex Corne
lia relictis. Cornelia uero pueros atq; domus cura
post mortem uiri suscepta - eum amorem erga filios
eamq; diligentiam ac magnitudinem animi prestuit.
ut non male consuluisse Tiberius uideretur pro ta
li uxore morte precepta. Nam & Ptolomei regis nuptias
respuit - cum ille regni & diadematis communicationem offer
ret. & in udiuitate perseuerans - coeteris pueris amissis
unam ex filiabus quę Africano minori postea nupsit - &
duos ex filiis de quibus hec scribimus Tiberium & Caiū
superstes sic splendide educauit - ut cum magnitudi
ne indolis coeteros omnes romanos sine controuersia an
terrent - doctrina tamen q̃ natura preualuisse uideant.

Cum uero ut in Pollus & Castoris imaginib' picturisq; di-
ssimilitudines quaedam inter pugilem & cursorem in ipsa
eorum similitudine apparent. sic istorum adolescentium dum
ad liberalitatem. temperantiam. intelligentiam. et
magnanimitatem similiter fecerunt. magne in admini-
stratione rei. p. & in coeteris rebus uel prosperis uel
aduersis dissimilitudines apparuerint non alienum
existimo eas premittere. Tiberius igitur uultu
& aspectu & motu corporis mitis ac placidus erat.
Caius autem uehemens & ingentis spiritus. Itaque Ti-
berius locum pulpae ascendens in quo consisterat. hone-
ste decorisq; in dicendo seruabat. Caius primus ro-
manorum per pulpam ambulasse & togam ab hume-
ris dissoluisse dicitur. ut de Cleone atheniensi scri-
bunt. primum concionatorum resoundisse in uolucrum
pallio. & cassidem percussisse. Secundo autem erat Cai-
us quidem terribilis. & ad indignationem promptus.
Tiberius uero dulcis. & ad comiserationem aptior. Oratio
praeterea in Tiberio diluata & plane elaborata. In
Caius efficax et redundans. Eodem modo in uictu
& mensa Tiberius facilis & modicus. Caius si ad ali-
os comparatur. continens. austerusq;. Si uero ad fra-
trem sumptuosus & nimius. Obiectum est ei ab in-
imicis. q. delphines argenteos emissos. pro singulis
literis mille ducentarum quinquaginta dragmarum.
Mores uero eodem modo ut de oratione ostendimus.
Tiberius mitis & placidus. Caius acer et uehemens.
ut sepe in dicendo ira efferri. & ad uirga ac ma-
ledicta ueritari. orationeq; perturbare consueuerit.
Itaque huius excessus remedium machinatus. Lianum

2.
quendam haud insulsum seruum post se in pulpito colloca-
bat. qui quotiens exasperari ac longius ob iram pro-
trahi uocem sentiret. uocali organo quo notas dedu-
cere solent. mollem emictebat sonum. quo ipse ad-
monitus. & quasi ex certamine reuocatus. uehementiam
illam atq; contentionem nimiam remittebat. Dissimi-
litudines quidem igitur inter eos tales erant. Audacia
uero in hostes. iustitia in subditos. diligentia
in magistratibus. abstinentia et integritate iuxta in-
signes. Et tate nouem annis Caium Tiberium antecibat.
Quae res potentiam eorum diuisam temporibus. nec in
unum robur concurrentem. facilius labefactari per-
misit. magnumq; ad res gerendas sublato mutuo
auxilio attulit detrimentum. Secusum igitur de
utroq; dicendum est. ac primo de Tiberio (qui prior
fuit etate). Ille igitur statim a pueritia. ita cla-
rus atq; insignis fuit. ut confestim in collegio au-
gurem sit receptus. ob uirtutem magis q. ob nobi-
litatem. Ostendit uero Appius Claudius uir consu-
laris atq; censorius. princepsq; senati. et magna
per id tempus auctoritate excellens. Nam cum Lu-
gures una cenarent. compellans Tiberium. eiq; gra-
tulatus filiae nuptias obtulit. Quas cum adole-
scens leto animo suscepisset. sponsione sic facta.
rediens domum Claudius ab ipsa ianua statim
uxorem Antistiam magna uoce appellans. Claudia
uero se spondidisse nuntiavit. At uero Antistia stu-
pens. quid hoc festinationis est inquit. num e de-
pol Tiberium Gracchum illi sponsum tradideris.
Nec sane me fugit haec quae modo dixi. nonnullos

de Graccho patre & Africano tradidisse. sed plures
ita tradunt ut nos scipimus. & Polybius post mor-
tem Africani nupsisse Cornelia Graccho affirmat.
ex sententia suorum prelo - ut a patre innuptam
indespensatamque relictam. Prima Tiberii militia
sub minori Sapiene in africa fuit. In qua cum ipse
duo contubernalis esset - natura ipsius celeriter co-
gruita - & ad imitationem uirtutum traditus - conse-
stim modesta atque fortitudine cetera uuentutem
egregie superauit. primusque omnium uirum hostium
conscendit - ut Fannius testatur - qui se quoque una cum
cum Tiberio ascendisse atque eius munus participasse fuisse
ait. Itaque & presens exercitus plurimum carus fuit Tibe-
rius - & abiens desiderium sui apud milites ingens reliquit.
Post hanc militiam Quaestor romae creatus cum G.
Maniano. eos. uero haud quaquam improbo: sed tamen igna-
uissimo omnium romanorum duum. Cui forte euenerat.
contra Numantinos profectus in grauius aduersisq; casi-
bus non solum ingenium ac magnitudo animi eius emicuit -
uerum etiam quod mirabile est incredibilem erga impe-
ratorem suum reuerentiam seruauit. Cum ipse consul
pro magnitudine calamitatum - nec se quidem esse consulem
meminisset. Victus enim ingentibus preliis tentauit nocte
aufugere. Quod ubi hostes cognouerunt - occupatis pro-
pere castris - & fugientem exercitum persequuti - extre-
misque eorum caesis - reliquis uero circumuentis & in loca
inuisa compulsis - eo rem perduxerunt - ut Consul des-
peratis rebus caduceatorem ad petendam pacem hostibus
mitteret. At illi se credere nemini praeterquam Tiberio as-
serentes - ut ipse ad eos mitteretur postularunt. hoc uero

3.
cum ipsius Tiberii fama quae apud hostes quoque peruaserat -
tum etiam Gracchi patris memoria faciebant: qui aduer-
sus hiberos bellum gerens pacem cum numantinis fir-
mauerat. eamque semper apud populum recte iustaque de-
fenderat. Missus igitur ad hostes Tiberius partim su-
adendo - partim recipiendo foedus firmauit. Ac per eum
modum. xx. milia romanorum annuum absque auxiliariis
& aliis qui extra ordinem secuti erant seruauit. Cum
uero inter cetera praedam quam hostes captis diripu-
erant castris. tabulae quoque Tiberii rationes quaesturae
continentes amisse fuissent - recordatus eorum Tiberius -
ac plerumque faciens eas secum deferre - hostibus iam do-
mum reuersis - cum tribus uel quattuor familiaribus numan-
tiam profectus. ac iuxta urbem consistens - principibus
numantinorum ad se uocatis rogauit ut sibi tabulas
reddi iuberent: ne inimicorum calumniis obnoxius fie-
ret - si rationem administratorum reddere nequiret. At
numantini occasionem sibi praestitam letati ab eo postu-
larunt ut urbem introiret: deliberandumque aduenientes
ac manu praesentes orabat - ne se amplius hostes. sed
amicos putaretur fidereque. Visum est igitur sibi ut
urbem introiret - cum tabularum recuperandarum gratia.
tum ne diffidentia hostes irritarentur. Ingressus itaque
urbem - primum conuiuium liberaliter acceptus: deinde
tabulae restituta. Data insuper ei potestas ut quotquot
uella arbitratu suo ex praeda deferret - nihilo praeter
thura sacrificia causa parata assumpsit. Vbi uero
romam rediit - ac foedus iudicio omnium uelud dede-
cus romani nominis improbaretur - consentibus cunctis.
ut more maiorum in bello aduersus sannites olim secua-

to consul cum quaestore ac tribuni militum nudi hostes
tradentes. milites quoque plerique ex plebe romana erant
ad Tiberium concurrentes. & feda ipsa in consule salu-
taria uero & in ipsis malis remedia in Tiberium refe-
rentes. tandem effecerunt. ut Tiberius gratia quae
apud populum. maxima erat. coeteris quoque preter
unum Manianum parceretur. Videtur autem et
Sapio Africanus potens per id tempus in re. p. Tibe-
rio ad salutem profuisse. Sed nihilominus aduer-
sus Sapiorem querela iactabantur. quod non et. G.
Manianum. eos. sexuasset. quod foedus numantinum per
hominem sibi familiare & affinem firmatum improbari
passus esset. huiusmodi autem querela quoniam ab
amici studiosisque Tiberium emulabantur. offensam quan-
dam & simultatem inter Sapiorem & Tiberium contra-
xerunt. nihil tamen maioris momenti ea res habuit.
Atque ego puto si fuisset domi Africanus tempore con-
tentionum illarum quas postea Tiberius subit. ipsum non
sic fuisse perituum. Sed quo tempore de lege agraria
a Tiberio certatum est. eo tempore Africanus a-
pud numantinam bellum gererebat. Motus est autem
Tiberius ad eam legem ferendam ista de causa. Ro-
mani quantum uicini agri hostibus adimebant. partem
uenundare. partem in publicum redigere. ac egenis
cuius pro modica pensione utendum tradere consue-
runt. Sed cum incepissent eas pensiones augere. pa-
uperesque excludere. lata est lex quae supra quin-
quaginta agri iugera cuius romanum habere prohi-
bebat. At ea res paucos annos aduersus locupletes
auxilio fuit. Nam primo subditis ad conducendum

4.
pecuniae fructus legi fiebat. deinde aperte iam per se
ipsos diuites propriis nominibus occupare agros ceperunt.
Ita ergo exagitatis hominibus. neque militibus dare nomi-
na. neque filios tollere cura erat. eoque processura
uidebatur. ut breui exhausta liberorum multitudine. ser-
uis ac barbaris per quos diuites colebant agros tota
Italia completeretur. In hac igitur parte rei. p. pri-
mus. C. Lelius Sapioris amicus succurrere instituit.
sed aduersante locupletum factione. ueritus turba-
tionem atque discordiam ciuitatis. ab incepto destitit.
ob eamque rem sapiens est postea uocatus. At ue-
ro Tiberius ut primus. Te. pl. creatus est. eam actionem
suscepit. auditoribus ut plerique scripserunt. Diophane
rhetore mithyleno tunc in Italia exulante. & Blossio
cumano Antipatri Tarsensis philosophi discipulo. ad
quem sunt quaedam ab Antipatro scripta. Nonnulli
Corneliam matrem asserunt sepius oburgando natos.
quod ipsa Sapioris cornelia. non Gracchorum. uulgo ap-
pellaretur. adolescentem impulsisse ad hanc actionem
suscipiendam. Alii ob emulationem Spurii postumi
equalis sui. quem ab exeatu rediens. auctum pote-
ra. & claritate nominis offendit. cupidinem incessisse
Tiberium cedere. insigni aliqua & memorabili actio-
ne precellere. Caius uero frater in oratione quadam
scribit. Tiberium numantinam proficiscentem. dum per
Tuscanam iter faceret. solitudine liberorum. & inductione
seruorum prospecta. tunc primus ad legem agrariam
sibi quidem funestam animum intendisse. Plurimum
uero ipsum plebs romana impulit. per litteras in for-
mibus. & monumentis. ac parietibus scriptas. efflagitans

ut agros publicos egenis ademptos restituere. Non tam
per se ipsum legem ferre aggressus est - sed prestantissi-
morum uirorum consilium adhibuit: Inter quos Crassus. Pont.
max. & Mutius Scaevola uiris consultus - qui per id tem-
pus consul erat - & Appius Claudius socer fuerunt. Nec
uidetur lex ulla aduersus tantam iniuriam mitius ac
lenius perferri potuisse. Nam quos oportebat pro iis que
contra leges fecerant penas subire - & quos iniuste tenu-
erant agros cum perceptis fructibus reddere - eos accepto
pretio dimittere - & egenis ciuib' tradi iubebat. Sed ea
lex ut plebi grata - sic animos locupletum offendit. Itaq;
ob auaritiam legem - ob iram uero atq; inuidiam aucto-
rem obsecrantes - plebem obtinere ceperunt: quasi
ea lex euersionem rei. p. libertatisq; perduceret. Sed
frustra id conati. Nam Tiberii fauidia que malam
etiam causam sustinere potuisset - tunc iustam honestaq;
materiam nata - superior inexpugnabilisq; euadebat.
Pauperum enim adstante plebe causam agens - dicere so-
lebat - feras quidem bestias lustrum atq; tectum quo se re-
apiant in Italia habere: illis uero qui quotidie pro Italia
pugnant atq; intereant - preter aerem ignemq; nihil in
Italia esse: sine laze sine sede - cum liberis coniugibusq;
uagari. Menari autem imperatores romanos cum mi-
lites hortantur - ut pro aris atq; focis aduersus hostes
depugnent. carere enim iis romanos ciues. non lares
paternos non monumenta maiorum eos tenere: sed pro
aliena luxuria opulentiq; eos pugnare - pro aliis uul-
nera ac mortes subire. dominos orbis terrarum uerbo
quidem appellari: re autem uera terre glebam non
habere. His & huiusmodi uerbis in concionibus grauiter

5.
& cum iusta indignatione iactans. & plebeio favore re-
ceptis. nullus aduersariorum ualebat resistere. Quare
omissa contentione uerborum ad M. Octaviu adolescentem
grauem atq; honestum Tiberi; familiarem locupletem
confugerunt. Erat autem Octavius & ipse tribunus. pl.
Qui licet ab initio ob amicitiam Tiberii recusaret aduer-
sus eam legem intercedere - tamen postea multitudine ro-
gantium uictus. intercessit. Est autem Tribunorum. pl. maxi-
ma in prohibendo potestas. Vno enim prohibente. nihil ali-
etiam si complures sint efficere possunt. Iteritatus ergo
ob intercessionem Tiberii. lege illa priori more & huma-
niter scripta. reiecta. aliam plebi magis gratam legem
promulgauit: ut agri qui contra leges possessi erant
dimitterentur: nulla mentione pretii facta. Erant
igitur quotidie inter Tiberiu Octauuq; in concione certa-
mina: in quibus summo studio ardoreq; contenderent. Nihil
tamen contumeliosum unq; nec uerbum quidem probrum
ab alterutro decidisse ferunt. Non solum enim in ludis
ut uidetur - uerum etiam in contentione atq; iis. probi-
tas nature & educatioq; modesta conspiciatur. Conatus est
Tiberius si posset M. Octaviu intercessorem - quoniam et
ipse multum publici agri possidebat - ab incepto mouere:
restitutione agrorum suorum - ex propriis facultatibus licet non
ad modum splendidis oblata. Per quam oblationem cum
nihil magis Octavius desisteret - Tiberius edicto proposito
omnes urbanos magistratus agere quicq; inhibuit: prius
q; de lege agraria ad populum referret. Fratri autem
sigilla impressit. ac per quaestores quicq; deprimi aut
importari uelauit. pena adiecta si quis contra egisset.
Qua contentione magistratus singuli propria officia demi-

secunt. Ob hoc edictum Locupletes cuncti uestes mu-
tauerunt: & melli ac sordidati circubant forum. nec
seus paratis clam percussoribus necem Tiberio machi-
nabantur. Ille uero palam gladium quem dolonem
uocant accinctus ambulabat. Sed cum adesset co-
miti dies populo Gracchum ad rem faciendam
uocante Locupletes locos omnibus occupatis magnam
prebuerunturbationem. Sed nihilominus Tiberio
multitudine fretus: cum dimouere eos posset. & iam
id facere aggrediret. Mallius & Fuluius uiri
consulares Tiberium adiuuantes & manu prensantes
precibus & lacrimis orant. ne hoc agere uelit.
At ille quantum nunquam antea periculum attendens.
& simul tantorum reuerentia uirorum permotus. quid
se facere uelint percontatur. At illi non esse se
tantae rei consilio idoneos affirmantes. ut senatus
arbitrio permitteret suaserunt. Verum ubi frequenter
senatus ob potentiam Locupletum nihil perficere ua-
luit: conuersus ad rem non legitimam neque huma-
nam Octauium amouere tribunatu instituit. Ac pri-
mo quidem multis uerbis suppliciter eum rogauit
ut ab incepto desisteret: populoque. & concederet
iusta postulanti: & parua pro magnis laboribus peri-
culisque habituro. Deinde ut ille hoc negauit. non
posse ambos in eodem magistratu equali potestate
preeditos. de maximis rebus contendentes sine bello
euadere. Coeterum unam se medicinam intueri inquit
ut alteruter eorum magistratu abrogaretur. Itaque de
se primo Octauius refert: statutum populi. & iudi-
cio: statimque si uideret tribunatu abiturum. hoc quoque

6.
repudiante Octauio. se de illo relaturum esse dixit. nisi
sententiam mutaret. his simul dictis concione dimi-
sit. Postera uero die reuocata concione rursus
Octauium uerbis mouere conatus est. Quibus frustra
consumptis ad populum tulit de Octauii rogatione:
statimque tribus in suffragium ire iussit. Erant tribus
quing. & triginta: Quorum cum decem & septem iam
Octauium abrogassent. unaque dumtaxat restaret ad
rem perficiendam. parumper sistere iubens. itera-
to ad Octauium conuersus est: rogans atque obtestans
ut ab intercessione desistere uellet: ne uel sibi hanc
notam inferri pateretur. simulque spectante populo. &
ipsum reuerenter compressus deprecabatur. his
precibus Octauium nonnihil motum ferunt. Nam et
impleisse oculos lacrimis. & aliquanto cum silentio
stetisse tradunt. Sed ubi ad Locupletes prospexit.
addeant enim in concione. quasi uerecundia addu-
ctus. generose respondit: ut quod uellet Tiberius
exequeret. Eo igitur abrogato populi iussu. missus
a Tiberio apparitor. de tribunali illum detrahere
uoluit. Conuersus est a Locupletibus ac plebe factus.
vixitque sic exorta Octauius per tumultum euasit.
Liberto autem. nam libertis apparitoribus Gracchus
utebatur. lumina effossa. In hoc Lex agraria fer-
tur. Tresque uiri ad agros diuidendos creantur. Tibe-
rius ipse Legis auctor. Appius Claudius socer. Ga-
ius Gracchus frater: non praesens ille tunc. nam
apud Humanitatem cum Sapione militabat. In locum
autem Octauii Mutius quidam Tiberii clientulus in
tribunatu successit. Quibus rebus percussus Locu-

pleres & Gracchi potentiam ueriti in senatu aduersabant.
Petentiq; ex more tentoriū publicum quo in diuisione
agrorum uteretur - alijs etiam leuiorib; ex causis sepe
concessum denegarunt. Expensas uero in singulos
dies nouem nūmos statuerunt: auctore Nasica qui
propter multitudinē possessionū legi agrarijs infensus
uel accertum inimicum se Tiberio prestatat. Plebs
autem multo magis & ipsa exarserat aduersus locuple
tum iniurias. Ac repente quodam ex amicis Tiberi de
functo - signisq; ueneni apparentib; magno concursu
atq; clamore plebis funus celebratum. cadauer enī
igne disrptum tantam uim putridi humoris effuderat
ut flama exstingueret: nec restaurato igne cremari
potuit - prius q̄ in aliū locum transferretur. tandem
omni arte adhibita uix fieri potuit ut ignis ad ca
dauer attingeret. Ad haec Tiberius ut magis plebem
irritaret ueste mutata natos in concionem adduxit: &
quasi sibi ipsi diffideret - eozq; ac matris salutē plebi
comendauit. Post hec Attali philopatri defuncti testa
mento a pergamenis romam transmissio - in quo ppls. r.
heres scriptus fuerat - statim Tiberius ad populū tulit.
ut regia pecunia ciuib; romanis quib; agri dabantur
pro cultura assignaret. De oppidis autem quę Attali
fuerant - nihil ad senatum sed ad populū. r. pertinere
predicabat. hoc uel maxime senatum offendit. Itaq;
Pompeius in senatu assurgens se uianum eē Tiberi. ac
ob id exploratum habere inquit - diadema & purpurā
ex regia gaza per eudemū pergamenū Graccho dela
tam tanq̄ romae regnatura. Quintus uero Metellus
Tiberium obiurgauit - q̄ patre Graccho censurā gerente

7.
quoniam redirent a cēna romani ciues lumina extingue
re solebant - ne conuiujs ac uoluptatib; nimium dediti
uiderent: cum filio autem audacissimi ac perditissimi
homines pernoctare conspiciant. Tiberius neq; sa
piens neq; humanus uir - ceterū interrogare ac respondere
promptus - cum dixit Tiberiū collegam suū sacrosanctū
uolasse - ac Tiberius aduocata confesum plebe Annui
accusaret - inferior & eloquentia & auctoritate Annui
ad suas argutias confugit: Ac ut paucos audiret ante
accusationem obsecratus - concedente Tiberio sic interrogauit.
Si tu inquit Tiberi condemnare me uelis - ac propellere -
egoq; de tuis collegis aliquē appellabo - an illū mihi au
xilium uolentem abrogabis? Ad hanc interrogationem
dixit Tiberiū quanq̄ disertissimus ac promptissimus erat
obmutuisse. Tunc igitur concionem quam Anni accusan
di causa uocauerat - re infecta dimisit. Sentiens autē
illa quę circa abrogationem Octauii gesta erant - non
solum potentib; uerum etiam multitudini molesta ac gra
ua uideri - pollutam ac deiectam tribuniciā potestatem
quę sacrosancta hactenus fuerat arbitrantib; - orationē
habuit - cuius non ab re fuerit sententias paucas hic
annotare - ut copiam ac facundiam eius uiri intelligere
ualeamus. Esse quidem sanctum & inuolabilem tribunū
pl. ex eo inquit q̄ plebi consecratus est: eiusq; innitit
potestate. Itaq; si auerso animo iniuriam plebi faciat -
eiusq; robur impediat - aduerseturq; - ipsum per hoc se
priuatum reddidisse: cum ea non agat pro quib; ho
nor sibi fuerat demandatus. Nam & capitolium euer
tere & naualia incendere - tribunū pl. si quis sinat
non ob hoc trib. pl. esse desistere - sed malū tribunū eē.

Quod si plebem oppugnare nequaquam tribunum remanere.
Esse uero pergrauis si consul + a tribuno .pl. in carcere
duci possit. ipse autem tribunus a plebe deponi &
abrogari non possit: cum potestate sibi concessa a
plebe contra atque sibi data fuerat abutatur. Con-
sulem namque & tribunum .pl. a populo .r. creari. Regiam
quidem potestatem omnes omnino magistratus comple-
xam & insuper maximis sacerdotibus consecrata fuisse.
Sed nihilo minus Tarquinium exatum a populo .r. & pro-
pter unius regis superbiam. regum nomen sub quo ro-
ma condita atque adaucta fuerat omnino extinctum
fuisse. Quid ita sanctum ac religiosum ut uirgines
uestales: tamen si qua ipsarum deliquerit uirga suffo-
ditur. Desinunt enim sacrosancte & inuolabiles esse.
dum aduersus deos delinquunt. per quos sacrosancte
& inuolabiles habebantur. Nec ergo tribunum .pl. si
plebem offendat. inuolabilem ac sacrosantum esse per
plebem amplius dignum est: cum qua pollebat po-
tentia eam ipse sustulerit. Atqui si iuste tribunatum
adeptus est. maiori parte tribuum decernente. quo-
modo non iustus sibi auferretur cunctis tribubus abro-
gantibus? Nihil esse usque adeo sacrum ac religiosum ut
res deorum immortalium numini dedicatas: Attamen illas
mutari ac transferri posse iussu populi .r. nemo unquam
dubitauit. Licuisse ergo populo .r. & tribunatum plebis
quasi munus quoddam dedicatum in alium transferre.
Quod autem tolli ac transferri possit. uel ex eo pa-
tere quod sepe iam qui habuerunt se ab eo magistratu
iure iurando excusauerant. hec & similia Gracchus
disserabat. Post haec amicas minas ac factionem

8.
aduersus eum initam sententibus. alioque tribunatu opus
fore ad salutem Gracchi censentibus. rursus mul-
titudine aliis legibus per quas tempora militiae de-
trahebat. & iudiciis tunc senatoribus equum numerum
ex equestri ordine admiscebat. exatere & aperte
iam senatus potentiam contentione magis quam iustitia
aut honestate oppugnare aggressus est. De his rebus
cum ad populum referret: cerneretque aduersariorum par-
tem superesse: quoniam non satis frequens multitudo
conuenerat. concionem dimisit. Ac postea die mutata
ueste in forum descendens. lacrimans ac miserabilis.
ac se metueret affirmans ne inimici noctu aggressi cum
necarent. sic homines commouit. ut frequens multitudo
circa domum eius presidii causa excurias agerent.
Prima uero luce aues augurandi causa delatae sunt.
quibus oblata esset nulla ipsarum preter unam prodierat. etiam
cauea uehementer agitata. Nec ista ipsa quae prodierat
essam attingere uoluit: sed sublata ara sinistra et
collo producto rursus in caueam se recondidit. hoc
signum propter id quod prius euenerat magis Tibe-
rium commouit. Erat enim illi galea qua in preliis
utebatur magnifice ornata atque insignis. In ea angues
oua pepererant. iamque foetus formati erant: quod
accedente anni signo magis formidine incusserat.
Processit tamen conuentione populi circa capitulum audi-
ta: & domo egrediens pede limen offendit. adeoque per-
cussio uehemens fuit. ut unguis maioris digiti sande-
retur: sanguisque profluens per calceum emanaret. Pro-
fectus insuper aliquantulum coruos ad sinistram in stili
adio pugnales conspexit: lapisque ab altero coruorum

dimotus iuxta pedes eius in magna turba prolapsus est. hoc non solum Tiberium sed etiam audacissimos eorum qui aderant turbauerat. Verum Cumanus Blossius tunc forte presens & prudendum & dolendum esse inquit si Tiberius Gracchi filius Sapius nepos princepsque populi. r. ab uno cetero deterritus aues deserat suos. nec uocatus exaudiat: nec inimicos tamen hoc in risu posituros. sed quasi regnet & delictis deditus sit. calumniandi occasionem habituros. Interea nonnulli a capitolio decurrentes properare ipsum iubebant. ut pote rebus prospere succedentibus. Profectus itaque primo congressu preclare acceptus est. Nam & popularis plausus apparenti sublati: prompteq; uia concessa: globo etiam circumdatus. ne quis appropinquare possit. Deinde per Mutuum tribus uocari cepte. Sed tamen per tumultum qui ab extremis oriebatur fieri quicquid non potuit: mixtis atque incertis omnibus pellentium ac renitentium fluctuatione. Inter hec Flauus Flaccus senator in eminentem locum euadens. ubi pre clamore strepituque multitudinis exaudiri uox non poterat. manu significauit uelle se cum Tiberio loqui. Iussu itaque Tiberii per multitudinem receptus. ubi ad eum peruenit. nunciat diuites postquam consules mouere nequibant. consilium de nece per se ipsos agitare cepisse: eaque de causa securos ac liberos cum armis habere. haec ubi circumstantes Tiberium audiuerunt. subito togas accinguntur: hastilibusque quibus multitudinem reprimunt de manibus ministroy ablatis. fractisq; sese ad resistendum propere comparant. Sed illi qui longius aberant. hanc preparationem admirantes. cum quid ea res sibi uellet percontarentur. tangens caput suum Tiberius periculum sibi imminere significabat. Hoc

9.
signum inimici maligne interpretati. quasi regem diadema petere illum senatus nuntiavit. Ob quem nuntium cum omnes percussi essent. Masica prius consulem ut libertati succurreret cohortatus. deinde ubi a consule grauius responsum est. nec se auctorem fore intestini belli. nec queng romanum ciuem sine iudicio necaturum. si tamen aliquid decernat populus. r. a Tiberio coactus id se pro lege non habiturum: profiliens Masica. quando inquit consul ciuitatem prodit. qui leges saluas esse cupiunt me sequantur. haec dicens laania toge supra caput posita in capitolium ire pergit. aliique post eum toga circa brachium inuoluta secuti sunt. At multitudo ob reuerentiam amplissimorum uiroy adiuturum negare minime ausa. sese trahens comprimerebat. Tulerant ab initio ii qui cum Masica ceterisque aduenerant fustes & clauas. Ipsi uero subsellioy fragminibus pedibusque reuulsis obuios ferientes contra Tiberium euadebant. Cede itaque & fuga Tiberii sociorum facta. cum ipse Tiberius cursu euadere properaret. toga praecedens quaedam retentis cecidit. Surgenti uero. P. Saturninus collega eius pede subsellii caput percussit. hic primam: secundam uero. L. Rufus de qua etiam gloriari solitus erat plagam inflexit. Ex aliis uero ciuibus. xxx. mactati. fustibus & lapidibus occisi: ferro autem nemo. hanc primam post exactos reges contentionem fuisse tradunt. quae sanguine & cede ciuium finiretur. Nam alias quidem neque paruus. neque paruus de rebus agitata. ita transiebat. ut cedere magis inter se metu quidem plebis senatus. plebs autem pudore ac reuerentia patrum. quam certare uiderent. Et in hac ipsa contentione facile cessurus uidebatur Tiberius. si uerbis & auctoritate eum flectere perrexissent. Et cetero

primo impetu in ipsum facto per facile cessit. absq; pugna
et uulnerib; resistendo illatis. Sed ita potius atq; odio lo-
cupletum q; ob eas quę iactabantur causas. perpetrata
cedes Tiberii uidetur fuisse. Cuius magna fuerit conie-
ctura q; in ipsum etiam mortuū crudeliter seuerunt.
Non enim tolli corpus. nec frateri uel ad nocturnā sepul-
turam postulanti concesserunt. sed in Tiberim una cum
alijs cadauerib; proiecerunt. Nec finis hic erat. sed ami-
corū ac familiarū eius. alios indicta causa in exilium
pulerunt. alios captos durissime tenuerunt. Inter
quos. C. Villius in eculeo cum angub; insutus necatus
est. Necatus etiam Diophanes rhetor. At Blossius cu-
manus Tiberii familiaris ad consules perductus cum de
rebus gestis interrogaretur. se Tiberii iussu cuncta fecisse
respondit. Ad hæc Nasica. quid si te Capitolium incen-
dere iussisset. an id quoq; fecisset. Nunquā iussisset
hoc inquit. sed si iussisset paruissem. nam pro utilita-
te populi. r. nec aliter unq; erat iussurus. hic Blossius
tunc euadens in Asiam ad Aristonicum fugit. rebq;
Aristonia deinde profligatis sibi ipsi mortem consciauit.
Post mortem Tiberii ut plebis dolor leniret. senatus diui-
sionem agrorū impugnare destitit. permisitq; ut loco Ti-
berii alium eligerent ad agros diuidendos. Electus est
igitur. P. Crassus Gracchorū affinis. filiam enim Crassi
C. Gracchus uxorem habebat. Quāq; tradit Corne-
lius nepos non Crassi sed Bruti qui de Lusitanis tri-
umphauit filiam. C. Graccho nuptam fuisse. Sed plu-
res ita tradunt ut modo diximus. Sed cum grauis
plebi foret Tiberii mors. etiam uindicta accusatoresq;
contra Nasicam pararentur. sollicitus de salute Nasicę

10.
senatus. liberam sibi legationem in Asiam decreuit. Hō
enim obscura erant populi. r. odia. sed clamabant obui
maledictisq; incessabant. tyrannū et cede tribunicia fe-
datum pollutumq; et inextinguibilem uocantes. Nasica
igitur quāq; maximo sacerdotio illigatus. tamen ea
de causa Italiam dimisit. ac ubi in Asiam peruenit
haud multo post circa Pergamum interit. Nec mirū
si usq; adeo Nasicam oderat populus. r. cum Sapius ipse
Africanus. summa alias gratia factus. parum abfuerit
quin omni beniuolentia et caritate populi. r. destitue-
retur. q; apud Numantiam cede Tiberii nunciata sibi.
carmen homeri pronuntiavit in hanc sententiā. Sic
pereant alii qui talia facere pergent. q; q; postea
in concione rogatus. quid de morte Tiberii sentiret.
non placentem dedit responsionem. Ex quo factum
est ut plebs illi concionanti obstrepere. quod antea
fecerat nunq; et ipse ad maledicta in plebe irritatus
est. de quib; in Sapius uita sigillatim diximus.
C. autem Gracchus siue inimicos ueritus. siue ut inui-
diam illis accumularet. statim post mortem Tiberii fra-
tris omisso foro se in oium tradidit. quasi et tunc
misere et in futurū abiecte uitam acturus. ut etiam
quidam de se prestatet sermone. quasi et damnaret
quę Tiberius gesserat. Erat autem puer id tempus ad-
modum adolescens. Nam Tiberiū constat ante trige-
simū statis annū interisse. quo ut supra diximus nouē
annis Caius minor erat. Sed precedente tempore cū
mores in eo graues et a pigritia. mollitie. auaritia.
uoluptatib; alieni apparerent. facultasq; dicendi ad
rem. p. comparata. statim creditū est illū nequaq;

in posterum quietem acturum. Nam in defensione cuiusdam
amici sui Vetti nomine. ita excelluit. ut ceteri oratores
nihil a pueris differre uiderentur. Quibus rebus perculsa
nobilitas. multa iam inde agitare cepit. & ante prospicere
quemadmodum efficere possit. ne C. Gracchus tribunus. pl.
crearetur. forte euenit. ut Quaestor in sardiniam cum hore-
ste consule nauigaret. Id enim munus Caio sorte impensum
inimicus eius gratum fuit. Sibi uero non ingrati. ut pote
qui noster non inferiorem se bello esse quam in foro. Preterea
adhuc rostra suggestumque perhorrens. nec plebi amicusque ro-
gantibus denegare operam suam ualens. omnino profectio-
nem illam libenter suscepit. At qui opinio magna optinuit.
C. Gracchum summum & absolutum fuisse popularem. multoque
in ea re iudicio populi Tiberium fratrem antesse. Quod
uerum non est. sed necessitate potius compulsus quam iudicio
animum se ad rem. p. contulisse uidetur. Scribit Cicero
orator. C. Graccho omnes magistratus repudiant. &
in otio uiuere cupienti. fratrem Tiberium in somnis uisum
dixisse. quid tardas Cai? nulla est fuga. sed ambo
unam uitam & unam mortem pro populo. r. certantibus
fata statuunt. Cum uero in sardiniam uenisset. ibi
omnifariam uirtutem ostendens. audacia quidem in ho-
stes. iustitia in subditos. beniuolentia & obseruantia erga
consulem. ceteram uiuentiis. temperantia autem et
industria etiam seniores anteibat. Vehementi ac pesti-
fera hieme exercitum opprimente. cum consul a ciuitatibus
uestem militibus peteret. at ille missis ad senatum legatis
se a prestatione uestium excusarent. nec aliunde uesti-
endi exercitui facultas consuli permitteret. magnoque ob
eam rem milites afficerentur incommodo. adiens ciuitates

. Causa.

11.
Causa effect. ut ipse sua sponte uestem exercitui donaret.
Ea romae nuntiata. cum popularis gratie uiderentur inuadere.
senatum turbauit. & prius quidem ex libia uenientes Mi-
nicipae legati ingrati accepti fuerant a senatu. qui dicerent
Minicipae. C. Gracchi gratia frumentum in sardiniam misisse.
Ut igitur Gracchum diutius in sardinia detinerent. ut mi-
litibus successores mitterentur. ut horestes consul in sardi-
nia remaneret. decreuerunt. ut sic Causa quoque remanere
compelleretur. Sed ille re intellecta. statim ob iram e sar-
dinia nauigauit. romaeque ex improviso conspectus. non
solum inimicos. uerumetiam amicos reprehensionis causa
aduersus se praestitit. qui contra maiorum exempla. qua-
estor ante consulem e provincia decessisset. Attamen cum
de ea re apud censores accusaretur. oratione habita. sic
mentes omnium mutauit. ut magnas iniurias passum iudi-
cant. Duodecim se annos militasse ostendit. cum lex
ceteris in necessitatibus decem diffinuit. Quaestoriam per
triennium gessisse. cum lex finito anno redditum quaestori
permittat. Se unum plenos loculos pecuniae extulisse.
uacuos reportasse. cum alii potato quod extulerant uino
plenas aureo atque argento amphoras reportarint. Post haec
rursus accusatus est. quasi particeps flagellianae conuira-
tionis. In qua causa cum omne suspicionem a se repuli-
ssa. puerumque & infantem esse constaret. statim tribunatum
petere properauit. In quo licet uniuersa nobilitas ipsum
oppugnaret. tamen multitudo tanta in urbem ex italia
confluxerat. ut domus rectorumque deessent. nec turbam cape-
re comitum possit. ex rectoribusque ac regulis suffragia pre-
starentur. hoc dumtaxat conando assecuta nobilitas est.
ut non primo quemadmodum sperabat. sed tertio loco tri-

bunus crearetur. Postq̄ tribunatum inuit. Statim primus
omniū collegarū apparuit. Nam eloquentia egregie pre-
ditus. & ob ea quę passus fuerat acer & audax. ex
quacūq; causa in complorationē Tiberi fecerat. sermone
traducebat: cōmemorans quę tunc facta fuissent. Atq;
deinde ostendens maiores contra Faliscos bellū intulisse:
q̄ Tenitum quendam trib. pl. iurgio incessissent: q̄ &
M. Vectum ultimo supplicio affectum q̄ transeuntē per
forum Tribuno. pl. de uia non cessisse. Ac isti inquit
spectantib' uobis Tiberiū mactauerunt: & per mediā
urbem tractum ex capitolio in Tiberim proiecerunt.
Amici quicūq; capti sine iudicio necati sunt. Atqui
more maiorū siquis capitali iudicio accusatus nō ue-
niat ad se defendendū - tamen cum domi ante ianuā
consistens nomenclator tuba citat. nec ante contra
ipsum fertur sententia - ita caute & diligenter maio-
res nostri iudicia moderati sunt. his ille uerbis mul-
titudine conatata. & erat quidem magnę uocis. & in
dicendo firmissimus. duas leges tulit: Alteram. ut
qui magistratu per populum remotus fuisset. facultatē
alterius magistratus incundi non haberet: Alteram.
ut siquis in magistratu constitutus. quem romanū sine
iudicio necasset. in eum populi animaduersio foret.
Quarū altera. M. Octauius. qui Tiberio rogante tribu-
natū dimittere iussus fuerat. notabatur. Altera in
Popiliū. qui pretor amicos Tiberi in exiliū pepulerat.
iudiciū parabatur. Sed Popilius statim per fugam
sibi consuluit. Octauius uero ipse Caius ob Cornelie
preces seruauit lege abrogata. Nec ingrati fuit po-
pulo. r. cum diceret in concione. se Cornelie matri

12.
precanti. salutem Octauii concessisse. Nec sane ipsa Cor-
nelia minus ob uirtutem filiorū q̄ ob memoriam Afri-
cani patris a populo colebatur. Cui etiam cum postea
statua decerneretur. sic scriptum est. Cornelie grac-
chorū matri. Narrantur autem multa uenuste & ora-
torie de Cornelia matre a Cato dicta aduersus quē-
dam inimicorū. Tu inquit Corneliam utipectare audes.
quae Tiberium peperit. Cumq; inimicus ille de molli-
tie notaretur: Quā ratione inquit te cum Cornelia
comparas. An tu peperisti ut illa. Atqui nemo cuius
ignorat diutius illam sine uiro fuisse. q̄ te uirum.
Multa huiusmodi ex orationib' eius sumi possunt. ī quib'
mordaatas uerborū apparat. Leges preterea tulit
populares aduersus potentiam senatus: Veluti de co-
loniis deducendis: de uestib' publicę militibus dan-
dis. sine stipendiōz diminutione: de minorib' decē
& septem annis ad militiam non cogendis. Tulit
& de suffragiis socioz: pares italos & ciues constituēs.
Tulit & frumentariam legem. de annonā pauperib'
assignanda. Tulit de iudiab' deligendis. Nam cum
soli antea senatores iudicaret. ob eamq; rem a
plebe timebantur. trecentos ex equestri ordine iudi-
ces adiecit: pacem senatorib' numerū statuēs. hęc
lex potentiam senatus magna ex parte prececidit.
Atq; in ea lege ferenda: & alioquin diligentia usum
fecerunt: & primum omniū qui ante se fuerant ita
concionatum. ut non ad senatum & comitiū ut mos
erat. sed ad forum conuersus persisteret. quod postea
semper in dicendo seruauit. Atqui ex hac parua
re magna in re. p. mutatio oriebat: traducta di-

gnitate ad populū - quasi non de senatu sed de ppto
r. is qui orare cogitare deberet. Cum uero plebs
non solum eam legem susceperet - uerum etiam Caio
potestatem daret ut ex equestri ordine quos uellet
iudices eligeret - tunc quasi regia suffultus potentia
etiam a senatu in dicendis sententiis obseruabatur.
Quotiens uero sententiam dicebat - semper aliquid
decorum ac preclarum deferrebat. Quale fuit decretū
eius de frumento a Fabio misso. Fabius enim propector
ex hispania frumentum transmiserat. At Caius se
natum persuasit pretiū ciuitatib' reddendū ēē; fabiūq;
reprehendendū ut grauē prouincialib' & nimis du
re imperantem. Ex quo s. c. magnam senatus lau
dem assecutus est. Deceuit etiam colonias deducē
das: uasq; muniendas: rem frumentariam procurandā.
Atq; his omnib' dum agerentur ipse magistratū gerēs
indefesso studio ac neubi deficiens precebat: tanta ac
tam mirabili uigilantia & celeritate: ut ad singula
dumtaxat uideret intentus. Adeoq; ipse unus omnia
obibat - ut etiam acerbissimi inimici obstupescere co
gerent utrum per omnia efficacem atq; inuictū. De
lectabat uero pptm. r. ipsius aspectus. Semper enī
illum turba ingens sequebatur - operarioz - fabroz -
legatoz - magistratū - militū - studiosoz: quos om
nes benigne alloquens - & in humanitate grauitatem
consecrans - seq; unicuiq; illoz decenter impatiens -
calumniatores ostendit esse eos - qui se ut superbū
aut inhumanū criminabantur. Maxime uero diligen
tem circa uiaz procuracionē se prestitit: tum utili
tatis causa: tum etiam ornatus. Rectis quidē regionib'

13.
uas deduxit: & eas partim lapide elaborato strauit:
partim harena muniuit aggerib' iniqua adequans.
& quantum ualles torrentesq; abrumpebant - ponti
b' aequali altitudine ac procliuitate coniungens pul
cherrimā operis speciem ostendit. Dimenso preterea
uiaz spatio singulis miliarib' - est autē miliarū pau
lo minus q̄ octo stadia - columnas lapideas spatii
signa preferentes constituit. Alios insuper lapides
parum inter se distantes ex utraq; uiaz parte dispo
suit: ut ex illis facilius & sine saltu in equos ēēt
ascensus. Ob haec cum a ppto. r. laudaretur - omniaq;
concedere se paratū ostenderet - dixit in concione se
pro his rebus gratiam petiturū: quae si concederet
sibi - pro summo beneficio acciperet - si negaret - nō
grauiter ferret. haec uerba expectationē dederūt
quasi consulatū petere uellet. Instantib' igitur con
sularib' comitib' - cunctisq; in expectationē adductis -
prodit Gracchus in campū una cum amicis. C. Fan
nium ad consulatū petendū adducens: proq; eo
rogans designari consulem fecit. Ipse uero Gracchus
tribunus. pl. secundū creatus est - plebe id iubente -
sine ulla ipsius petitione. Sed cum animaduertisset
senatum sibi infensum: Fannium uero. cos. ob id ipsū
minus potentem - q̄ sibi amicus putabatur: rursus alijs
legib' promulgatis animos plebis suscitauit. Colonias
Tarentū atq; Capuam mictendas - & latinos in cōmuni
onē ciuitatis uocandos decreuens. At senatus metuens
ne omnino inexpugnabilis fieret Gracchi potentia - no
uū & inusitatū remediū adinuenit. Ut enim studia
hominū ab illo diuerteret - multa contra bonū equūq;

plebi concedere decreuit. per hunc modum. Erat L. Livius Drusus collega in tribunatu. vir claro loco natus: & ingenio eloquentia diuitis plurimum pollens. huic senatus persuadet ut una secum aduersus Caum insistat. sine ulla plebis offensa: sed ea plebi ministrans. pro quibus aduersus eam resistere pulchrum esset. Permittens igitur tribunatum suum Drusus arbitrio senatus. leges tulit. nec preclarum aliquid. nec fructuosum rei. p. continentis. sed unum dum taxat agentes. ut. C. Gracchus uoluptate & gratia apud plebem superaret. In qua re se ipsum arguit senatus: non res a Caio gestas moleste ferre. sed personam eius oppugnare uoluisse. Nam Graccho duas colonias decernenti resistunt. quasi populum exhaustum: Livio autem duodecim colonias. & tria milia annuum in singulis eorum deducenda censenti. libentissime assensuerunt. & rursus Graccho pauperibus agrum diuidenti. & pensionem rei. p. ob id soluenda censenti. quasi gratiam plebi aucupanti aduersati sunt: Livius autem etiam pensionem remouens eis placebat. Caius paria suffragia Latinis concedens. senatum offendit: Livio autem ne liceret quicquam Latini nominis in exeat flagellum cedi. legem ferenti. auxiliati sunt. Illud tantum utilitatis in rebus Livii fuit. quod quotiens de his rebus ad populum ferretur. predicabat. se ea dicere ex consensu & approbatione senatus. Quae res populum in gratiam senatus reducebat. antiquae contentione deleta memoria. Maxime uero Livio profuit ad auctoritatem & gratiam quod nunquam propter commoditatis causa Legem tulisse apparuit. Nec deducendis colonis preesse uoluit: sed alios praefecit.

14.
Nec pecunias tractavit: cum ipse Caius pleraque eorum quae decreverat. per se ipsum exequeret. Post haec Rubrio quodam Gracchi collega referente. cum plebs scilicet ut Carthago a P. Sapiene nuper eversa restitueretur. & forte Caio evenisset. ut ea de causa in Libyam navigaret. etiam maior tunc Drusus per absentiam Caii factus. maxime Fulvianus occurrit calumnias. Erat enim Fulvius. C. Gracchi familiaris: & in diuisione agrorum collega: uir fidelissimus & senatui inuicissimus: nec plebi carus. propter suspicionem quod fama erat socius ad defectionem soluisse. Quibus sine probatione argumentisq. iactatis. ipse Fulvius fidem non sibi neque quieti animi ostendebat. Ea res Gracchi potentiam minuit. ut illius inuidia foret. Et cum Sapiens Africanus subito defunctus esset signaque nonnulla plagae & uolentis ut in eius uita sceleris in ipso mortuo apparerent. maxima de Fulvio suspitio fuit: ut pote inimico: & ea ipsa die contra Sapienem publice inuictus. Atque uero etiam C. Gracchum ea suspitio ac tam graue facinus. in sumum uicium & principem ciuitatis perpetratum. non modo ultione sed reclamatione etiam caruit. quoniam plebs soluta de salute Gracchi. ne ille forsitan participes neque inueniret. indicium dissoluit. Sed haec penitus facta erant. In Libya uero dum Carthaginem quam iunoniam appellauit. Gracchus restituit. permulta a graui loca impedimenta tradit opposita. Nam primum signum in uentorum correptione. cum si grifex ualde resistit. fractum est. & sacra altaribus imposita surgens procella dissipauit. & extra terminos designatas urbis abiit. ipsos praeterea terminos Lupi inuadentes ac turbantes longe detulerunt. Actamen

Gracchus omnibus constructis atque ornatis septuagesimo die postquam Roma discesserat in urbem reversus est: audita Drusi adversus Fulvium insectatione: et rebus urbanis presentiam eius efflagitantibus. Nam L. Opimius vir potens in senatu. qui prius in petitione consulatus succubuerat. C. Graccho Fannium in comitiis referente. tunc iterum petens multis adjuvantibus. si consul fieret potentiam Gracchi. quae iam quodammodo conseruaretur ob multitudinem ad gratiam plebis ipso concedente senatu rem. p. gentium depositus uidebat. Postquam igitur Romam rediit. quo popularior foret ex palatio ubi prius habitabat in locum foro propinquum. ubi complures egeni et tenues ex plebe homines habitabant immigrauit. Deinde cum alias promulgasset leges. ob quas frequens concursus ad eum fiebat. senatus Fannio. eos. persuasit. ut omnes preter urbana multitudinem urbe depelleret. Facto igitur per praconem mandato duro quidem atque insolito: ut nulus ex sociis atque amicis populi. r. per eos dies Romae adesset: opposuit Caius edictum. per quod consulem quidem reprehendebat: sociis autem si manerent opere se laetum aduersus insolentiam consulis pollicebatur. quod tamen non fecit. Nam cum cerneret quendam ex hospitibus ac familiaribus suis. per apparitores consulis trahi. permisit. nec resistit: siue uiribus suis diffusus: siue ut ipse inquit nolens principum cupientibus aduersarius prestare. Et forte euenerat ut collegas etiam suos per id tempus haberet infensos ex huiusmodi causa. Futurum erat in foro gladiatorum spectaculum: et magistratum plenumque circa forum ad spectandum locis ^{locis} ca. mer

15.
cede locabant. haec loca Caius per edictum purgari iussit: ut plebs spectare sine mercede ualeat. In quo cum sibi non parceret expectata precedente certamine nocte. constructiones ipsas. per operarios et fabros suos demolitus. uacuum multitudini ad spectandum locum ostendit. Quod factum ut plebi gratum. sic collegas ab eo tanquam agresti superboque alienauit. Atque ex ea re certum tribunatum creditur amisisse: suffragiis quoque plurima praestabant maligne et fraudulenter per collegas occultatis. Sed haec non satis clara sunt. Tulit uero hanc repulsam grauius et iniquo animo: aduersusque inimicos uidentes insolentius quam par erat inclamauit. eos sardonium risum videre: ignaros quam magnis tenebris ex suis actibus circumfundant. Cum autem Opimius eos. factus. multas ex legibus a Caio latas abrogaret: et Carthaginem in alium locum transferendam decerneret: atque ea faceret ut Caius irritatus neos suae occasione praestaret: primo tempore tolerantiam habuit. Sed ubi familiares amicosque. et in primis ipse Fulvius incitare eum ceperunt. contracta multitudine aduersus consulem resistere statuit. Ad quam rem tradunt matrem Corneliam ipsum adiuuasse. latenter multitudine conducta ex agris in urbem sub messorum specie transmissa: ut in ipsius Corneliae epistolis ad filium sub enigmate scriptum legitur. Licet tradant nonnulli Cornelia repugnante hoc a Caio factum. Quo die Opimius de abrogandis legibus erat relatuus. prima luce ab utrisque capitulum occupatur. Ibi dum Consul sacra fecisset. minister quidam Antyllus nomine. intestina asportans. illis qui circa Fulvium erant

dixit. Cedite bonis auib' mali aues. & adiungunt quidā
ipsum in obscenam figuram brachium nudum simul his
dictas pce iniuriam ostendisse. hic ego statim occidit.
magnis silis ea de causa ut dicitur comparatis. Ca
cedes populum quidem tuebant. duam uero ipsos uā
ria mens fuit. Nam Caus quidem indoluit: & eos qui
id fecerant reprehendit. Opimius uero quasi occasione
parata ad ulascentū suos cohortatus est. Imber ea
die certamen diuisit. Posterdie uero summo mane con
sul senatum in curiam uocauit. Atq; dum ibi de re
p. agitur. quidam ut ordinatum erat Annylli corp'
feretro impositū cum plantis & lamentatione in forum
secus curiam ipsam deculecunt. Simulante consule id
se admirari. Senatus progreditur. positq; in medio
eoz feretro ueluti super magnū facinus patres inela
mant. At multitudinē indignatio habebat. q; Tiberii
Gracchi. tr. pl. in capitolio nupte occisi. corpus in
tiberim proiecū fuisse: ministrum uero Annyllū
qui & si non uice necatus esset. iustas tamen praesbe
rat itaz causas. in foro circumfusi senatores ppi. r.
deplorarent: cum q; ostenderent ad necem reliquoz
aiuu. qui plebem romanā defendebant. Senatus
post hec in curiam reductus. decreuit ut Opimius
consul uideat ne quid res. p. detrimenta capiat.
Ille statim iubet ut senatus arma capiat: atq; equites
romani singuli binos seruos cum armis posterdie ad
ducant. At Fuluius contra se parare & plebē colli
gere incipit. Sed Gracchus ipse foro abiens iuxta
patris Gracchi statuam consistit. Atq; eam diutius
cum silentio intuitus. tandem flens suspiransq; disce

16.
sit. Ob hoc multi ex plebe homines in cōmiserationem
adducti. ac se ipsos castigantes. q; hominē derelictum
proditumq; patiantur. prosequi custodiae causa cura
edes eius pernoctarunt: non potationib' & ebrietati
b' intenti. ut u qui circa fuluiū excubabāt. Nam
illi ebrietatib' & tumultu noctem transegerūt: ipso
fuluio in primis lasauente. & contra etatem suam
multa dicente agenteq; . At apud Gracchū nihil
simile: sed tanq; in publica calamitate mesti & futu
rum spectantes paratis uigiliis excubabant. Albesce
te igitur die fuluius uix ex somno propter uinolentiā
excitatus suos armat spoliis galataz: quae domi suae
ex triumpho supererant. At subito minas clamore
in auentiniū montem euadit. Caus uero nec arma
re quidem se uoluit: sed tanq; in forum iturus. to
gatus processit: paruo dumtaxat acutus gladio.
Exeuntem domo uxor in uestibulo prosequuta. atq;
altera manu natum tenens. altera uirum apprehen
dens inquit: Non te Cai nunc in rostra tribunū. pl.
& legum latorem transmittito: nec ad bellū gloriosū
in quo & si aliquid accidat aduersi. saltem honestū
mihi luctum relinquant. sed tiberii fratris tui inter
fectoris te obias incrimē. recte id quidē ut patiaris
magis q; agas. Vicerunt enim peiora. Vi & ferro iudi
cia peraguntur. Si apud Humanitatem frater tuus
occubisset. at corpus saltem ad sepulturam redidisset
hostis. Nunc autem & ego fortassis Fluius quodam
aut mari te prosequi compellat: obseruans an sibi
in his tuum corpus appareat. Quid enim aut diis
aut legibus. quis cedat post Tiberii mortē? haec

deplorantem Lianiam dissoluens sensim a complexu
Caius una cum amicos silens ite perrexit. At illa
uestem eius capere gliscens solo procubuit semianimis.
donec ministroz manib' sublata ad Crassum fratrem
delata est. Fuluius ubi omnes in unum conuenerat
uoluntatem Gracchi secutus. iuniorem Fulium cum Ca-
duco in forum transmisit. Erat hic adolescens
egregie forme. Qui cum lacrimans honeste ac decore
de concordia ad senatum & consule Locutus esset: ac
pleriq; eoz qui aderam ad concordiam flecterentur:
Opimius eos non nuntius inquit senatui persuadendum:
sed descendendum ex auentino: ac se iudicio senatus. ut
obnoxios eius subiiciendum esse: atq; ita ueniam postula-
dum. & simul adolescenti ut cum his rediret. uel omni-
no non rediret. Caium itaq; tradunt uoluisse in
forum descendere ut senatui loqueretur. Sed cum id
coetere non probarent. rursus adolescens a Fulio
cum mandatis haud dissimilib' remissus est. At Opi-
mius pugnandi audax puero statim in custodiam
tradito. contra Caium & Fulium profectus cum mul-
titudine armatorum & sagittariorum ceterisq; fecit
aduersarios ac perturbat. factaq; inde fuga Fuluius
in quoddam balneum sese coniecit: ac paulo post
deprehensus una cum maiore filio occiditur. Caium
uero nullus ea die pugnantem conspexit: sed ea que
geriebantur permoleste ferens in templum dianę se
retulit. manusq; sibi ipsi afferere cum uellet a Li-
anio & Pomponio fidissimis familiarib' suis prohibet.
hi namq; presentes gladium ademerunt: & ad fugam
cohortati sunt. In quo loco dicitur Caius in genu

17.
procumbens & manib' ad deam tendens precatus fuisse
ut ppis. v. pro tanta ingratitude ac prodicione nunq;
a seruitute eximeret. Palam enim cuncti ipsum de-
seruerant. q' primum fuit eis per precone impunitas
si inde discederent concessa. Fugientem ergo Caium
aduersarii persecuti. Cum iuxta pontem ligneum iam
assequerentur. familiares duo quos supra memorauimus
illum procedere ac maturare fugam iubent. Ipsi
uero in ponte ipso euentib' aduersariis se obiacentes. no-
prius queng' transire permiserunt. q' ipsi pugnantes
occisi sunt. Cum Caius secius unus aufugerat Philo-
ceates. Ac cum uniuersi certatim eum ad fugamhorta-
rentur. nemo tamen auxilium prestat. nec petenti
equum quisq' concederet. & iam aduersarii adessent.
precipit ille se in sacrum deorum nemus: ibiq; occidit.
per manus philocatis serui. qui primo dominum. de-
inde se ipsum perimit. Quamq; tradunt non nulli
ambos in manus inimicorum uiuos peruenisse: sed seruum
dominum complexum non prius duelli potuisse q' ipse
cederet. Caput Gracchi tradunt abscisum. primo
ab alio. deinde ab amico quodam Opimii Septumuleo
nomine per uim ablatum. Nam promissum erat in
principio pugne. ut qui Caii & Fulii capita refecerat
equum aut pondus ex publico acciperet. Relatum
est igitur a Septumuleo pilo transfixum: statera de-
inde impositum. librarum decem & septem ac dimidie
pondus traxit: Septumuleo improbe machinato. nam
detracto cerebro plumbum infuderat. Qui uero Ful-
uii caput retulerunt. erant namq; ex tenuioribus.
nihil omnino reportarunt. Corpora Caii & Fulii

et aliorum omnium. crederem enim tria milia cetera fuerunt.
in Tiberim proiecta. bonaque eorum publicata. Editum
est mulieribus ne lugerent. Dos Lianiae uxori ad
empta. Crudelissimi uero omnium in eo fuerunt. quod
fului uenioris filium concordiae sequestrare. quem pau-
lo ante diximus a consule captum. et in custodiam
traditum. cum is nec in prelio fuisset. nec manus
aut arma contra intulisset. tamen post uictoria
acerbissime necauerunt. Super omnia tamen plebem
afflixit templum concordiae ab Opimio constructum.
Sactatio enim quedam uisa est atque superbia. et quasi
de nece romanorum ciuium triumphus. Itaque per noctem
sub ipsius templi hypogamate quidam scripserunt huc
uersum. Opus uenioris templum concordiae facit.
hic tamen Opimius qui primus in consulatu Dicta-
toris potestate factus est. qui quae supra tria milia
ciuium. C. Gracchum. et Fulvium Flaccum. quorum alter
consularis et triumphalis. alter suae aetatis uirtute
et gloria princeps fuit. indemnatos occidit. fueri
ceumine non caruit. Nam missus postea legatus ad
Iugurtham numidiae regem. et pecunia corruptus cum
summo dedecore in iudicio condemnatus infamis con-
senuit. inuisus ac spreus a populo. r. Qui et si iuxta
res ipsas perculsus metu se contraxerat. tamen paulo
post desiderium et beniuolentiam Gracchorum aperte osten-
dit. Nam et statuas illorum posuit celeberrimis uerbis
laos. et ubi illi occisi fuerant sacella edificauit.
coluitque. et sacrificia quotidie in his fiebant. precum-
bebatque multitudo ut deorum templis. Ipsa enim Cor-
nelia mater dicitur. et cetera omnia quae fors attu-

18.
lerat generose tulisse. et de sacellis ipsis dixisse. dignas
eorum corpora sepulturas habere. Ipsa uero circa Misenum
uitam duxit. nihilo de priore consuetudine immutata.
Erat ei amicorum multitudo. et ea de causa frequens
hospitalitas. Nam et ex greca eruditi homines. et
a cunctis regibus dona ferentes referentesque nuntii do-
mum eius frequentabant. fuit illi dulcissimum patris
Sapientis facta commemorare. mirabilisque cum de filiis
loqueretur. atque illorum casus factaque referret. indolentiam
quasi fabulam quandam rerum antiquarum enarrare. Un-
de quosdam suspicari coegit. ne ob senectutem et
doloris magnitudinem sensum amisisset. Ipsos uero nimirum
absque sensu non intelligentes quantum generositas na-
turae et educatio laudabilis prodest hominibus. aduersus
dolorem moderate preferendum. quod quod fortuna aduersus
uirtutem bona custodientem interdum preualat. sed in
cadendo moderationem animi ferentis aduersa non
aufert. ;

Tiberii et Caii Gracchorum uita ex Plutarcho in latinum conuersa
per Dominum Leonardum Arctinum. explicuit.

Credo. non nunq̃ tibi euenisse Antoni carissime. mihi nanq̃
 ipsi sepius q̃ uellem / & interdū non sine quadā indigna-
 tione ac fastidio contigit ut in sermone quorūdam inaderes
 qui gestas militariū uetoz uiroz. haec noua temporis
 nostri facta ēē longe preferenda contumaci ac prote-
 ua obstinatione contenderent. Aduersus quoq̃ falsam
 affectionē cum per homines historiaz peritos. & uetusta
 is simul ueritatēq̃ defensores amatoresq̃ resistitur. con-
 festim alioquin efficacib⁹ ac ueris rationib⁹ uicti ad illud
 tanq̃ acetem unicam sui erroris confugere solent: ut
 dicant antiquos illos praesa quadam bonitate resectos
 uersuta ingenui. dolisq̃ & fallaciis quib⁹ in hoc tempore
 homines superhabundant caruisse. & in hoc quidē uno
 eoz asseueratio plectunq̃ ut animaduerti in coronis cir-
 cumstantium repperit assensores. propterea q̃ inest
 hoc ferme cunctis hominib⁹ uitium. ut sibi ipsis ac
 etati suae in opinione ingenui calliditatēq̃ plurimū blan-
 dantur. Omnes autem facilem ijs assensum praestant.
 quae uel exstimationi uel cupiditati suae consentanea
 sunt. Ego uero & si aspiam hanc decoris palmam
 temporis nostri potius dāxi. tamen quotiens ad exco-
 llenatissimā uetozū prestantiam mentem exerceo. ac
 postposita utriusq̃ affectione. uelut iustus arbiter
 mediis constati. disparecam nisi haec nostra ad illoz
 comparationē ueluti puerilia quaedam ludicra exi-
 stimare compellor. expertia ordinis. expertia di-
 sapline. expertia scientiz rei militaris. nunq̃ colla-
 tis signis dimicare ausa. sed leuib⁹ certaminib⁹
 fugisq̃ & insectationib⁹ instar pueroz contenta.
 Nam quid ego de hac facili & consueta nostris tem-

potib' remissione captiuoz loquar : quam quis merito & optimo iure non videbit . & puerili ludo persimile iudicabit . Jam uero q' de fallacijs dolisq' gloriant' sunt sane quedam esse modi omi tempore detestanda . Vt foedex frat' honel . si dei defectus . produtionesq' fidentiu . In quib' si excedere nostri contendant . non solum improbi uerū etiam stulti uidebunt' . Sunt & quedam eiusmodi in bello concessa . Vnde Corebus apud Maronē in illa turbulentissima nocte captiuitatis teorianē post Androgei mortem inquit . Muremus clipeos . danaūq' insignia nobis . Aptemus . dolus an uirtus quis in hoste requiratur : hęc autē quā ingenio perficiunt' dixit Caispus compertum ēē in bello plurimū ingeniū posse . In hac itaq' ingeniū & intelligentię parte si recte iudicare uoluimus . nec nos mol' ipsos cecitate nostri decipere . iam uidebimus manifeste . nec in re militari . nec in gubernatione rex . p . nec in eloquentia . nec in studijs bonarū actuum tempora nostra antiquis respondere . Nisi forte Platoni aut Aristoteli aut Carneade aut multis alijs ueterib' in sapientia & doctrinis : Aut Demostheni & Tullio in eloquentia : aut in gubernatione rex . p . Pericli Soloni & Catoni : Aut in hac ipsa de qua contendimus militari arte Pyrrō aut hannibali . aut fabio maximo aut M . Marcello . aut G . Julio caesari secula nostra pares aliqui aut cōparandos queunt profectē . Sed nos de his reb' alio in loco uberius disseremus . Nūc autē cū proximis dieb' Sertorii prestantissimi & callidissimi duas facta in greco legere huius quęstionis admonuit uitā ei' in latinū conuersā tibi mittere decreui : Vt & nostrū amorē erga te pphissimū recognosceres . & si quādo in sermones eoz huius deuenires hui' q' uiri exemplo temeritatē contendētū pefringere & sequit' nostri temporis oburgare possis . Vale .;

Non est fortasse mirandum . per infinitum tempus alibi aliter fortuna influente res humanas in eundem sepius casu deferri . Siue enim subiacentiū rex multitudo terminata non est . habundantem & facilem habet fortuna ad similitudines edendas materiam : Siue ex quibusdam terminatis numeris series rex connexa existit . necessarium est ex illarū disarsu sepe eadem euenire . Cum uero quidam huiusmodi fortune opera . quę ratione & consilio factis similia uident' . historię adnotarint . Veluti ex duob' Anteonib' . quoz alter Syrus . alter Archas fuit . utruq' ab apro interceptum fuisse : Duoz Antheonū . alterum a canibus alterum ab amatorib' disceptum : Duoz Sapienū . ab altero uictos carthaginenses . ab altero funditus euersos . Troiam ob Laumedontis equos primū ab hercule . deinde per ligneum equum ab Agamenone . Terno propter equum qui in porta consistens . Iliensibus claudere uolentib' impedito fuit . a charidemo duce captam fuisse : Duaz ciuitatū quę olentissimarū plantarū nomina habent . yō salicē ac smyrna . in altera natum fuisse homerū . in altera decessisse : Age & hoc adiungamus qui duces maxime bellantissimi fuerunt . eos altero caruisse oculo . Philippū . Antigonom . hannibalem . & Sertorium : de quo ista scribim' . Quem Philippo continentiore in mulieres . Antigono fideliozem in amicos . hannibale placabiliozem in hostes quis ostendat : ingenio autem nulli inferiore . sed fortuna omnib' ipsis . Qua semper magis infesta q' hostibus usus . se peritina Metello . audacia Pompeio . fortuna Sille . potentia romano populo . exul & barbaris impetans adequauit . huius autem precipue omnū grecoz Eumene cardianum assimilabimus . Nam imperiosi ambo & cum

dolo bellaces. extorces suarū ciuitatum. duces alienarū fu-
erunt. ambo preterea fraude suarū ad extremū necati.
Quinti Sectorsi genus non obscurissimū fuit ex Nursia
urbis Sabinarū. Educatū autem honeste sub matre ui-
dua. summo amore coluisse illam uidetur. Matri no-
men rheam fuisse tradunt. Eruditus uero in causis
orandis potentiam quandam in ciuitate adolescens adhuc
sibi per eloquentiam comparauit. Licet postea rei mili-
tariis splendida opera illum ad se totum attaxerint.
Prima eius milita sub Sapiōe fuit. & aduersus cymbrōs
tunc galliam ingressos. cum ab romanis male pugnatum
esset. amisso equo & uulnere insuper accepto. rhodanū
amnem cum torace & salto per aduersos fluctus plu-
rimū natando traiecit: ita robusto & exercitato erat
corpore. Post haec sub. C. Mario duce aduersus eo-
sdem hostes militauit. Quo in tempore cum Cymbrī
tanto terrore. tantaq; multitudine italiam intrassent.
ut uix quisq; romanus inueniretur. qui ordinē seruare
aut dua parere uellet. Sectorsius ipse intrepidus. ca-
stra hostium ingressus est: celtica ueste. & quadam
eorū linguae notitia ad congressus obuiantium factus.
Per hunc modum consiliis ordinibq; eorū exploratis ad
Mariū rediit. cuiusq; rei gratia ab eo donatus est. In
reliqua uero expeditione multa prudentiae & fortitu-
dinis opera ostendens famā & gloriā sibi comparauit.
Post cymbricū & theutonicū bellum. sub Didio pretore
tribunus. mil. in hiberiam missus. in urbe cathaloniae
cum hibernarū. & milites ut pote ⁱⁿ magna rex copia con-
stituti petulantia uterentur. ac sepe ebrii essent. Oppi-
dani conspiratione facta. & auxilio ex uana Gyrcisenorū

21.
urbe per noctem intro misso. hospitia militum inuadentes
eos trucidare adortiuntur. At Sectorsius cum paucos prola-
psus. & quotquot effugiebant ex militib; in unū collectis
circumuit urbem: Ac per eam ipsam portam. qua paulo an-
te hostis intrauerat. eam nanq; apertam repperit ingre-
ssus: nec stationib; ut antea barbari fecerant neglectis.
sed diligenter in ipsa porta dispositis: urbeq; subinde
omnibus locis occupata: cunctos qui per aetatem ferere
arma poterant trucidauit. Ac subinde milites arma
& insignia hostium sibi aptare iubet: seq; ad eam urbē
sequi. ex qua auxilium cathalonensib; uenerat. Sic ergo
illos specie armorū deceptos. & uelut cūctis suis obuiam
effusos repente occupat. multisq; circa portas mactatis.
reliquos in deditionem accepit uenundeditq;. Ex hoc
Sectorsius magnam in hiberia famam assecutus. ut primum
romam rediit. quaestor galliae quae circa padum est
designatur: & quidem opportuno tempore. Instante enī
Marsiō bello. delectum militum. & armorū preparationē
sibi commissam. tanta celeritate diligentiaq; peregit. ut
uiri impigeri & in rebus agendis maxime efficaciae. ex ea
quaestura gloriā reportarit. Nec tamen ad honores
licet dignitatesq; prouectus. militariē audaciā remisit:
sed in preliis sine ulla exceptione corpus suum periculis
obiectans. & fortitudinis opera manu propria edens.
tandem alterum amisit oculum. De quo etiā gloriari
solebat: q; alii non semper uirtutis suae testimonia secū
deferrent: sed torques. & astas. & coronas domi relin-
querent: sibi uero bellicae laudis insignia continuo adērent.
eosdemq; habere fortune & uirtutis suae inspectores.
Tributus pp̄tis. v. sibi pro his rebus magnifice honorem.

Venientem siquidem in theatrum populari plausu & multis
commendationibus cum excepit. quod genus honoris. nec
senioribus quidem & clariori prosapia ortis facile tribue-
batur. Cum tamen tribunatum peteret. non obtinuit.
Sylla per factionem ipsum oppugnante. eaque videtur
fuisse causa cur Sertorius Syllam oderit. Mario
deinde Italia pulso. Syllaque ad Myrindathiam bellum
profecto. Cum Octavius consul in partibus Syllanis perseve-
raret. Cimna vero eius collega res novare adortus partes
Marii sibi assecraret. Sertorius Cimnae adhesit. ea po-
tissime ratione quod Octavius ebriorum. & Marii amicus
minime fidentem crenebat. Comissa itaque in ipso foro
inter consules pugna. Cimna & Sertorius superant. pe-
lluntque ex urbe. haud paucioribus quam decem milibus in ipsa
pugna amissis. Post haec militibus qui circa Italiam erant
collectis cum sufficiens robur contra Octavium sibi compar-
issent. Marius ex Africa navigavit. Quem ut privatum
se consili offerentem. cum alii recipiendum censerent. Ser-
torius dissuasit. seu veritus ne auctoritas sua presente
viro maioris auctoritatis minueretur. siue ne Marius ob-
sequia & ita modum in victoria servare nescius cuncta
exerceret. Disserebat ergo Sertorius parum iam nego-
ti ad plenam eius victoriam superesse. quod si Marium
reciperent. totam apud illum confecti belli gloriam
futuram. gravemque & infidum fore potestatis socum.
Cuius rationibus cum Cimna se assensuri diceret. coactum
nescire qua fronte Marium repudiare posset. praefectum
in sonitum belli a se vocatum. respondens Sertorius.
At ego inquit suapte consilio venisse Marium putabam.
non a te vocatum. Itaque cum de eo recipiendo vel non

22.
recipiendo consultares quae optima factu rebar ostendi. Tu
vero si cum vocaras. ne in consultatione quidem si an reci-
piendus foret ponere debuisti. sed ultro recipere. cum si-
des tua illi tradita cogitandi ac deliberandi ratione excludat.
Sic igitur Mario ab eis recepto. diuisis trifariam copias be-
llum confecerunt. Et cum in victoria Marius ipse & Cy-
mna omnia crudelitatis exempla perederent. Sertorius
ipse nec trucidasse quendam ob iram. neque contumeliam aliam in-
tulisse dicitur. Sed ea continuo improbasse quae Marius fede-
rudeliterque faciebat. & apud Cimnam intercessisse ut modera-
tus victoriam exerceret. Tandem vero servos quos C.
Marius in bello quidem servos. post victoriam vero satellites
ac ministros tyrannidis suae habuerat. cum partem illius
iussu partem ex se ipsis cuncta fede & volenter agerent. do-
minos mactarent. dominabus per vim admiscerent. pueros
etiam constuprarent. indigne fecens Sertorius. nec ulterius
id tolerandum ratus. contra eos impetum fecit. omnesque ad
unum supra quattuor milia servorum erant. & castra in campo
habebant. trucidavit. Deinde cum C. Marius diem obisset.
& Cimna paulo post interfectus fuit. ac Marius adolescens
inuito eo contra leges consulatum occupasset. Carbones vero
& Horbanus & Sapiões adversus Syllam redeuntem male
resisterent. ac partim ignavia ducum. partim perditorum
malignitate res corrumperent. nec Sertorius ipse quamquam
praesens propter improbitatem eorum qui plus poterant. emen-
dare res posset. ac tandem Sapiō sub spe pacis a Sylla
deceptus exercitum amisisset. desperatione rerum urbanarum
adductus in hiberiam contendit. eo consilio ut partium
ibi suarum refugium compararet. Graui autem atque ad-
versa tempestate delatus per loca montuosa & aspera

transitum a barbaris pecunia redemit. Quod cum socii in-
digne perferrent: ac turpe esse dicerent si populi. r. precon-
sul barbaris tributum persolueret: tempus se redimere
inquit. quo nihil rarius esse consueuerit. magnarum audis
reus uis. Sic igitur barbaris pecunia placatis in hiberiam
transiit. Suscipiens autem provinciam multitudine quae
populorum florentem. sed auaritia et superbia magistratum
male dispositam. familiaritate et conuersatione potentes.
tributorum releuatione populos in sua beniuolentia conuertit.
Inter cetera gratissimum provinciae fuit. quod a receptione mi-
litum homines liberauit. In subuebanis enim hibernare
milites iussit: tabernaculis sibi pro tempore instructis. Ipse
quoque ante omnes ita fecit. Non tamen ad gratiam provincialium
omnia gerebat: sed armatis quotquot in hiberia habitabant
romani. tormentaque omnis generis machinatus. ciuitates
sub impetio continebat. humanus quidem in pace. sed in be-
llico apparatu terribilis. Ut uero. L. Syllam audiuit roma
ingressum. Marculque et Carbonis partes delatas esse. ratus
confestim ducem aliquem cum exercitu contra se uenturum.
Pyrenaei iuga per Luuium Salinatorem cum sex milibus mili-
tum occupauit. Nec multo post. C. Annus a Sylla mi-
ssus aderat. Qui cum inexpugnabile Salinatorem cerneret
sub ipsis montibus cum exercitu subsedit. Salinatore autem per-
dolum a quodam Calpuenio cognomine Lanatio interfecto.
cum Sertoriani milites pyrenaei deseruissent rectem. transgre-
ssus Annus magna manu contra Sertorium contendebat.
At Sertorius cum non tantas haberet copias ut Anno resistere
posset. cum tribus milibus hominum carthaginem nouam aufugit.
Indeque nauibus mare ingressus libye apud maurisum applicauit.
Hic sine stationibus aequatum egressi milites impetu a barbaris

22.
facto multi necantur. Inde reuersus in hiberiam rediens cum
repelleretur a litore cyliaebus pyrenaeis sibi coniunctis in pyti-
usam insulam. superato Anno praesidio quod illi praecerat
descendit. Nec multo post ipse Annus uenit. cum mul-
tis nauibus et quinq. milibus militum. Contra quem Sertorius
nauali prelio. quibus eas naues haberet quae non ad pugnam
sed ad uelocitatem fabricatae erant. pugnare aggressus.
surgente zephireo et pelagus agitante. plerisque Sertoriani na-
uib' ob leuitatem transuersum in scopulos delatis. Ipse cum
pauas terra ab hostibus. mari autem a uentis. cum excluderet.
decem continuos dies infestis undis agitatus. uix tandem
fluctus superauit. Cessante uento ad insulas quasdam
aquarum expertes delatus est. Ex quibus postea nauigans. ga-
des transuectus. extremam hiberiae oram tenuit. haud
multum super betidis fluuii hostia: qui athlantici influ-
ens mare. nomen circumiacenti hiberiae tradit. Hoc in
loco naute quidam Sertorio obuiam fiunt. tunc forte re-
deuntes ex athlanticis insulis. quas beatas uocant.
Duae quidem haec sunt paruae inter se diuisae mari. decem
milibus stadiis a Libya distant. Imbres illic rari me-
diocresque. Venti autem plurimum suauis ac roiferi. Soli
uero pingue: nec arari modo plantari ue facile. sed etiam
ex se absque ullo humano studio fructum producat: dul-
cem quidem et ocosam multitudinem nutrire sufficientem.
Atque sincerus ac temperatus: et mediocri mutatione per
tempora contentus. Nam qui a terra perflant uenti.
boreaque et aquilo propter longinquitatem uasta et inania
incidentes spatia fatigantur. et deficiunt prius quam ad eas
insulas perueniant. Qui uero a mari perflant. argete
et zephirei. raros quidem et temperatos imbres ex pelago

affertunt. plurima uero per humiditatem aeris cum summa
felicitate nutriunt. Ut etiam apud barbaros increbuerit
fides. ibi elysios esse campos. & beatorum domicilia ab homero
decantata. Haec igitur cum audisset Sertorius. mira-
bilis cum cupido cepit insulas eas adire incolereque. et
illic quiete uiuere sine magistratibus & belloxum curis. Cuius
animum cum intuerentur clytici. homines nequaquam pacis
aut quietis. sed rapinarum audi. Statim in libyam nauiga-
runt. Ascalum in Maurisiorum regnum reducturi. Nec
tamen ob hoc Sertorius desecat animo. nec sibi quiescen-
dum putauit. sed hostibus Ascalum ferre auxilium decre-
uit. ut hi qui secum erant iniecta aliqua spe nouarum
rerum continerentur. Cupientissimis itaque Maurisius adue-
niens Ascalum debellauit. obseditque. Ad quem libertan-
dum cum Pacianus a Sylla missus uenisset. Sertorius
ipsum aggressus. pacianum quidem necauit. execratum
autem ui cepit. Tigennam uero oppidum in quo Ascalus
& fratres confugerant expugnauit. Ibi sepultum esse Antei
incole tradunt. Cuiusque monumentum. cum propter magni-
tudinem asserentibus barbaris fidem non prestaret Sertori-
us perfodit. repperitque ibi corpore septuaginta cubitorum ob-
stupuit. restauratoque tumulo famam eius honorumque adauxit.
Fama est apud Tigennitas Antei uxorem Tigennam nomine
post mortem uiri ab hercule cognitam. Syphacem genu-
isse. Qui postea illis in locis regnans. urbem de matris
nomine condidisse dicitur. Ex Syphace natum postea
Diodorum tradunt. cui grecum habenti exeatum ex ol-
uianis Mycenisque ab hercule in his regionibus relictis. ma-
gna pars libyae paruit. haec dicta sunt gratia sube-
omanum regum in historia prestantissimi. cuius origo a

24.
Diodoro & Syphace tracta esse memoratur. Sertorius cum
omnia uictor superasset. Maurisius qui sese illi crediderat
absque ulla fraude urbem & imperium & pecunias restituit.
nec quicquam nisi quae illi sponte dabant retinuit.
Inde cum iam de recessu cogitaret Legati Lusitanorum uene-
runt. rogantes ut imperium eorum acciperet. Omnino enim
uiro aliquo rei militaris perito. magneque auctoritatis. ob
eum qui iminebat a romanis metum indigentes. in Sertorium
propterea egregiam eius famam conuersi erant. Et enim di-
ctum Sertorius neque uoluptate neque metu facilis fuisse. for-
tissimus quidem in aduersis. modestus uero in secundis. in
subitas improuisusque casibus ita constans & audax. ut omnes
sui temporis duces antea. In cunctis uero quae siue inge-
nio siue astu conficiuntur. occupatione locorum. & preventio-
ne hostium. celeritate. fallacis. circumuentionibus. & dolis
quotiens expeditus. profundissimus artifex. In remunere-
rando largus. & in puniendo mitis & clemens. Quamquam
id quod ad extremum in obsides hiberorum peregit. argu-
ere uideatur. ipsum non mitem neque placidum natura.
sed arte & consilio temporis causa simulatum fuisse.
Mih i uero metam uirtutem & ratione stabilitam fortuna
nunquam in contrarium mutare posse uidetur. Bonas tamen
uoluntates & naturas laudabiles. nihil prohibet magnis
aduersitatibus contra merita contingentibus immutari. quod
equidem Sertorio euenisse credo. rebusque aduersis iteri-
tatum contra iniurias malignantium acerbius insequisse.
Sed haec postea. Tunc ergo ex libya in lusitania pro-
fectus. & dux cum imperio factus. prouinciam stabiluit.
& hiberiam proximam eius imperio adiunxit. plerisque
uoluntarie sese illi dederunt. maxime propter humani-

catem eius & efficaciam in agendo. Sunt quoque ab ipso non
nulla altiori fallacia & arte perfecta. In quibus illud
precipuum quod ceteram candidi coloris. mansuetam sic
ut uocantem exaudiret. & uadentem sequeretur. nec
streptum castrorum nec militum clamorem formidaret
paulatim apud barbaros homines & religioni pronos
iactare cepit. donum id esse Dianae sibi transmissum:
multaque ex occultis per illam edoceri. Quotiens enim
hostes ingressos fines aut urbem aliquam cepisse occulte
presenserat in somnis dictum sibi a cetera simulabat.
ut copias in armis haberet. Rursus uero si uictoria
aliqua suorum duum deferrebatur. occultato nuncio ceteram
coronabat: sibi quoque ab ea fauste nuntiari. & ob id
dus supplicandum esse dicebat. quasi felicitate aliquid
gestum audituros. Per hanc artem illos sibi magis ac
magis parere compellebat: ueluti non hominis alieni
genere sed dei consilium ducerent. Et sane huic famae
res ab eo geste attestabantur. Cum duobus enim milibus
& sexcentis quos romanos uocabat. septingentis afeis
admixtis. in lusitaniam uenerat. Ibi ad has copias. quattuor
milibus lusitanorum peditum. & septingentis equitibus
adiunctis. aduersus quattuor duces romanorum bellum gessit.
Sub quibus erant peditum milia centum uiginti: equitum
septem milia: sagittariorum & funditorum duomilia: urbes
innumerabiles. cum ipse non nisi uiginti urbes in sua
ditione haberet ab initio. Tamen cum hac tanta copiarum
cunctate. non solum gentes magnas. & urbes multas
subegit. sed & missos contra eum ab romanis duces.
Coctam quidem apud Mallanum naualem praefectum superauit:
fidium uero praetorem hiberiae profligauit. inter

25.
fecitque. In ea pugna duomilia romanorum ceciderunt. Domitium
proconsulem contriuit: Toranum a Metello missum cum
toto exercitu deleuit. Ipsum quoque Metellum uirum suae
etatis amplissimum. in tantam compulit necessitate. ut
L. Lellius ex prouincia narbonensi. sibi auxilium ferere
cogeretur. & Pompeius magnus ex urbe cum summa
festinatione mitteretur ut Sertorio resisteret. Neque enim
habebat Metellus quo se uertere. contra hominem infeste
audacem. & non iusta acie sed tumultuarius cetera
munibus & uariis semper artibus insultantem. expedito ac
leui exercitu: ipse stabili ac pedestri assuetus pugnae.
& cum eo exercitu. qui manus consecere. & robore de
cettare egregie doctus erat. Coeterum montes scandere.
& sese succingere ad persecutiones fugasque necessitates. &
difficultates inediae inquietudinisque tolerare instat Sertorianorum
militum nequaquam potens. Accedebat ad hoc quod
Metellus ipse iam grandior natu. ex multis ac magni
fias rebus antea gestis ad quietam ac uoluptuosam uitam
declinabat. Congrediebatur autem cum Sertorio reuer
tis spiritus uero: cui corpus mirabiliter dispositum erat
ad robur ac celeritatem & laborum tolerantiam. Vino enim
nec dum quietem agere. indulgebat. Ad difficultates
maximas. ad longas itinerationes. ad continuas uigilias.
ad uenationes. per aspera quoque atque inuia assuetus.
ex quibuscumque locis inuadendi euadendique peritiam habebat.
Ex quo fiebat ut Metellus facultate pugnandi non
prestita. omnia quae uictis euenire solent pateretur: hic
autem pugnam detractando superaret. Neque enim aqua
tum nec pabulatum exeundi facultatem inimicus presta
bat: mouere castra prohibebat: castrametatos uexabat.

q̄ si quam urbem obsidere pergerent. ipse superueniens obli-
dentes obsidebat. Ut ueluti tedio qui cum Metello erant
quo se uertere aut ubi consistere nescientes clamarent
ut Metellus ipse singulari certamine cum Sertorio. eum
nanq; Sertorius prouocauerat. dimicaret: dux cum duce.
& romanus cum romano. Detractantem uero pugnam
Metellū ut ignauū aspernabant. Sed ipse Metellus hec di-
centes merito contemnebat. Ducem enim ut inquit Theophras-
tus non militis sed duas obire mortem decet. Cum uero
animaduertisset Metellus Lagobritas. qui non paruam
opem Sertorio afferebant. siti facilliter expugnari posse.
Vnum enim dumtaxat puteum intra urbem habebant.
suburbanas uero & arcamenianas obsessor aquas poterat
auferre. aggrediebatur urbem: ea spe ut duorum spatio
dierum ablatis aquis ea potiturus. Itaq; militibus edixerat
ut quinque dierum abacta secum deferrent. At Sertorius
celeriter cognita re auxiliatus. duomilia utrum impleri
aqua. iubeat. pollicatusq; pro quoq; utre certo argenti pondere.
multis ex hiberis. multis etiam ex maucisq; negotiū su-
sapientib; delectis uiris robustis ac uelocib; mandat. ut
cum aquam inferant. tum inutilem bello turbam. ut diu-
tius potius sufficiat reliquis. educant. Quod cum inte-
llexisset Metellus. & iam decerant abacta. Aquiliū cum
sex milibus militum frumentatum mittit. huic uero re-
deunti Sertorius insidias tendit. In eumq; redeuntem tera
militum a tergo ex quadam ualle excitat: Ipse a fronte
obuiam factus uertit Aquiliū profligatq;. Ex militib;
qui cum Aquilio erant. partim capti sunt. partim necati.
Aquilius ipse amisso equo solus effugit. Quo facto confe-
ctam obsidionem relinquere Metellus. ac turpiter. nimum

26.
a Sertorianis decisus abire coactus est. Sertorius cum ob
huiusmodi opera plurimū a barbaris amaret. tum etiam
q; romanis armaturis ordinib; & signis. feritate ipsorum
auferens. pro predatoria manu. ingente exercitū effecerat.
Insuper argento & auro liberaliter usus galeas militū cli-
peosq; ornabat: docebatq; ut chamydis pectus floridaq;
uterentur. Ad hec donans & prouocans homines sibi be-
nuiolos faciebat. Maxime autem beniuolentiā sibi compa-
rauit ex his quę circa pueroꝝ eruditionē machinatus est.
Nobilissimis siquidē adolescentibus in Oscan urbem conuoca-
tis. preceptores eis tradidit grecarū simul & latinarū lit-
terarū. Per quem modum. re quidem uera obsides ha-
bebat: specie autem erudiebat: quasi cum uiri forent
in partem administrationis & imperii eos suscepturus. At
patres eorū uehementer gaudebant. cernentes filios preter-
itos honestissime ad magistros. cunctes: & Sertoriū pro
eis salaria pendentem: ac sepe ipsos examinante: & pre-
mia doctiorib; tribuentem: bullasq; aureas donante. Quan-
ta uero beniuolentiā prouinciales erga Sertoriū affecti
essent. uel ex illo intelligi potest. q; cum mos esset hiberis
ut qui dua se deuouerant una cum illo morerent. atq; ob
eam causam ceteris quidem duab; paucis admodū amicis adēē
consueuissent. Sertoriū multa hominū milia deuota seque-
bantur. Et dicitur iuxta quandam urbem superantib; ho-
stibus. sese neglexisse hiberos. ut Sertoriū protegerent:
nec prius de salute propria cogitasse. q̄ Sertorium hume-
ris asportatum in turo posuissent. Nec solū hiberis. uerū
etiam italīs carus erat Sertorius. Marcum Perpennam
eiusdem factionis hominē. cum multis pecuniis & magnis
copiis in hiberiam profectum. & per se ipsum seorsum

aduersus Metellum belligerare cupientem grauius ferebat
milites: plurimusq; sermo apud eos de Sertorio erat. ita
ut Perenna nobilitate generis & diuitiis timentem per-
ueret. Cum ergo nuntiatum esset Pompeium montes
pyreneos transcendere Perennae milites captis signis
magno clamore postulare ceperunt ut ad Sertorium
ducerent. & nisi eos duceret Perenna se relicturos
eum testabantur. iturosq; ad uirum qui & se ipsum &
eos seruare possit. Qua necessitate adductus Peren-
na copias suas. tres enim supra quinquaginta cohor-
tes habebat. Sertorio coniunxit. Sertorius autem
omnibus trans hibernam amnem ad eum concurrentibus
multitudine quidem habundabat. nam confluebat
ad eum undiq;: Sed erat ut fit barbara turba: quae
feritate & superbia cuncta turbaret. nec expectaret
iussu duas. sed sua temeritate in hostes ferretur.
Primum igitur rationibus Sertorius & uerbis instruere eos
conatus est. Deinde ut uidit ipsos nihilo minus temere
properantes. statuit sic eos obicere hosti. ut non omnino
frangerentur. sed plagas acciperent multas. Speras
per hoc ipsis de reliquo mansuetioribus usum. Gesta
itaq; re ut ipse cogitauerat. succurrit in tempore:
& fugientes suscepit. reduxitq; in castra. Ac post
paucos dies. ut mentes eorum exigeret consolareturq;
aduocata totius exercitus conaone. duos equos addu-
ci iussit: alterum macie senioq; confectum: alterum
fortem & nitidum. caudamq; habentem magnam.
Adstabat autem iuxta graalem illum uir magnus
& robustus: iuxta nitidum uero & fortem uir paruus
& inbecillus. Dato autem signo uir ille magnus ut

27.
ei preceptum erat caudam graalis equi ambabus manibus
captam euellere setas omnes uno impetu adnexus est.
Paruus contra uir nitidi equi caudam paulatim depila-
bat. Tandem uero ubi ille feustea simul totam caudam
trahens. sibi quidem molestas inanes. circumstantibus
uero risum praebens defessus est. & paruus euellendo pa-
ulatim setas caudam fortis equi spatio perbreui nudauit.
Tunc assurgens Sertorius. Videtis inquit comilitones
ingenium plus posse quam uires. Multa enim quae uno
impetu superari non possunt. paulatim superantur. Om-
nia namque uincit studiosa sedulitas: nec est ulla tam
magna potentia. quam non exuperet tempus. fidele au-
xilium eorum qui aptitudine eligunt. intempestiue autem
properantibus inimicissimum. Haec Sertorius ad consola-
tionem simul disciplinamq; barbarorum de tempore di-
sterebat. Non parua admirationis inter cetera eius
egregia rei militaris opera illud habitum est. quod
in castranos edidit. Ea est supra Tagennium amnem: non
oppida neq; uiros habens. sed montem iuste magnitudinis
antraq; & concauitates ad boream uersas. Coetereum
omne circa solum argilam continet: & terram facile ab
estu putrescentem puluerulentamq;: neq; supergradien-
tes sustinere idoneam & modice contacta uelut anis
diffundit. In eas speluncas barbari quotiens belli
terror imminet. confugere. suaq; asportantes scire de-
gere consueuerant: quasi nulla uis nocere eis possit.
Euenit igitur Sertorium per id tempus a Metello pulsum
haud procul ab eo monte castra habere. Quem cum
barbari ueluti uictum contempnerent. siue ob iram
siue ne fugere uideretur. prima luce obequantur. situm

naturamq; loci contemplabatur. Qui cum nullū penitus adi-
tum haberet. uanig; omnes essent conatus. cecit ex solo
magnam uim pulueris in eos deferri. Et enim spelunche
ut diximus ad boream conuerse sunt: & uentus ab arctho
ueniens. quem etiam uocant maxime contra eos perflat.
Tunc igitur licet estas foret. uehemens & arcti glaci
liquefactione nutritus dulcissime flabat: ipsos & perora
per diem refrigerans. hac igitur re animaduersa Secto-
rius. ubi milites puluerulentam ac cinerisam terrā con-
fodere: & contra ipsum montem cumulū agere. Quem
barbari putantes ad expugnationem sui aggerem strui.
ab initio deriserunt. Sectorsius cum usq; ad noctem
milites in opere habuisset. eos in castra reduxit. Po-
stidie prima luce aura leuis perflare cepit. & sub-
tilissimū puluerem deferre. deinde ualido flante uento
milites aggerem quatere. ac nonnulli cum equis ingressi
perequitate ut puluis altius insurgeret ceperunt.
Quicquid insurgebat pulueris uentus accipiens in barba-
rox habitacula deferrebat. Quae cum ad eam partem
dumtaxat qua uentus flabat aperta essent. subito
oculi subito fauces replete spiritusq; preclusi sunt. Itaq;
uix duas dies tolerantes terra se se Sectorsio dederunt.
non tantum inde comoditatis q̄tum glorię consecuto: q;
ea quae armis superari non possent. ingenio consecissa.
Quandū Sectorsius aduersus Metellum bellum gessit. ob
senectutem potius & innatam Metelli tarditatem. superior
ce extimabatur. Sed cum iam aduersus Pompeiū montes
pyreneos transgressum decessisset. positisq; iuxta castris
omne rei militaris experientiam in ferendo repellen-
doq; pericula ostenderet. ac etiam aduersus Pompeiū

superior

28.
superior esset. tunc maxime fama Sectorsii elareuit:
ut etiam romae opinio esset cunctos eius etatis duces
in bello gerendo Sectorsium antecellere. Neq; enim
• tunc parua erat Pompei fama: sed maxime floruerat
ob res sub L. Sylla ab eo gestas. ob quas etiam Ma-
gnus meruerat appellari. & per quas non dum pubes
triumphauerat. Vnde primo eius aduentu in hispania
multe ciuitates quę antea in partibus Sectorsianis erant
in Pompeiū conuerse defectionis impetum ceperant.
Quarum tamen consilia repressit id quod preter omnium
spem circa Laureonem opidum euenit. Sectorsio namq;
eos obsidente Accessit Pompeius cum omnib; copiis auxi-
lium his qui obsidebantur Latirus. Ibi cum Sectorsius
opportuniū aduersus urbem tumulū occupare uellet. &
Pompeius prohibere niteret: ac preueniens Sectorsius in
• eum locum milites deduxisset: Pompeius facultatem sibi
prestam rei bene gerendę. & hostem mediū inter ur-
bem socorū ac sua castra inclusum conficere posse ratus
letitiam suscepit. Oppidanisq; per nuntium edixit ut
bonam spem haberent: intruerenturq; pro moenibus
sedentes. ipsum Sectorsiū non obsidente sed obsessum.
At Sectorsius hec audiens risit. & Syllae discipulo. sic
enim Pompeiū uocabat. se ostensurū inquit. oportere
ducem post terga magis q̄ ante se prospicere. his
simul disitis sex milia militum in primis castris unde
profectus ad occupationē tumuli processerat a se re-
lictos ostendit: ut Pompei si se aggrediretur terga
inuaderent. Quos cum Pompeius uidisset. nihil
est ausus attemptare. ne circumueniret formidans.
Sed cum erubesceret socorū in periculo constitutos dese-

ecce . presens eorum euectione aspicere coactus est . Op-
pidani enim amissa spe se dediderunt Sertorio . Qui
eis quidem peperat . & omnes dimisit . Verbera autem
incendit : non ira neque crudelitate . minime enim
omnium duarum hic uis indulgebat ire . sed dolore &
uerecundia eorum qui Pompeium admirabantur . ut uul-
garetur inter barbaros quod presens Pompeius . & quasi
ad incendiū sociis urbibus calefactus auxilium ferre
amici nequiuisset . In uictoris quas hostes Serto-
riū habuerunt . semper euenit ut Sertorius ipse
inuitus esset : eosque iuxta se erant incolumes ser-
uaret . Institutiones uero ac remedia sua ma-
gis claram eius uirtutem in rebus aduersis faci-
ebant . Velut in ea pugna quae apud Sutrone
contra Pompeium commissa est . & rursus in ea quae
apud Tutiam aduersus Metellum simul & Pompeium .
Dicitur autem in illa pugna quae apud Sutrone fuit
Pompeius manus conferere properasse . ne Mete-
llus particeps uictoris foret . Et ipse quidem
Sertorius cupiebat ante quam Metellus coniungeret
contra Pompeium dimicare . Sed tamen instauit
Ea adeo inclinatio iam sole preliari cepit : ratus
aduersus & locorum insens hostibus tenebras & ad
fugam & ad infestationem impedimento futuras .
Ac forte euenit ut contra eam partem qua Serto-
rius erat non Pompeius sed Afranius pugnaret .
Nam Pompeius dextrum cornu Afranius sinistrum re-
gebat . Cum ego audisset Sertorium suos qui
contra Pompeium stabant . sustinere Pompei impetum .
non posse . celeriter accurrebat : ac suis in ordine

29.
reductis . pompeianos uictoria exultantes . inuasit
fugamque : ita ut Pompeius ipse pene interficeretur .
prostratusque ex equo & uulneratus . nulla alia cau-
sa euasit . quam quod milites Sertoriani capto Pompeio
equo aureis faleris magnificentissime & pretiosissime
ornato . dum simul de preda contendunt . Pompeius
ipse interlapsus aufugit . Afranius uero qui in
alio erat cornu . ut Sertorius abiit . aduersarios
superauit : & usque ad castra persecutus . castra diripi-
ebat . Non enim sciebat Pompei fugam : nec milites
a rapina continere poterat . Inter haec Sertorius ui-
ctor redibat : & contra Afranium impetu facto mi-
lites eius uarie dispersos occidit . superatque . Dein-
de cum sentiret Metellum cum alio exercitu aduen-
tare . prelium dissoluit . reuocatisque suis . At ego inquit
puerum huc nisi uenisset anus illa . castigatum uerberibus
domum remissem . Per id tempus cerua illa de qua
supra diximus nusquam apparet . grauiter agebat
Sertorius . Ea namque fictio ad continendos in fide
barbaros plurimum ualebat . tunc maxime consola-
tione aliqua indigentes . Sed paulo post inuenta
a quibusdam per noctem & colore cognita ad Ser-
torium deducta est . Sertorius illis ne cui diceret
magnam pecuniam pollicatus . ceruam in secreto loco
continuit . Ac post paucos dies profectus ad tri-
bunal exilarata facie . quasi faustum aliquid hibe-
ris . quod in somnis uidisset nuntiaturus . cum sugge-
stum ascendisset . cerua a custodibus ut mandatum
erat dimissa . cursim ad suggestum . ibi namque Ser-
torium aspexerat . se contulit : caputque inter genua

eius sumisit : oreque illius dexteram attingit . consueti et
prius hoc idem peragere . Cui cum blandiretur Serto-
rius . illacrimareque . primum admiratio habuit milites :
deinde plausu & gratulatione . ut diuinum & celestem
amicum hominem Sertorium laudauerunt . ipsi autem in le-
titia ac bona spe erant . In agro Saguntino in extre-
mas necessitates compulsis hostibus tandem pugna decernere
coactus est : dum frumentatum proficiscerentur . pugnatum
est egregie ab utraque parte . Quo in prelio Memmius
uir omnium qui apud Pompeium erant prestantissimus
interfectus est . Vicit autem Sertorius : & multa ho-
stium strage usque ad Metellum peruenit . hic dum Me-
tellus supra etatem uiriliter resistit pugnatque . pilo
percutitur . Quod & qui uiderant & qui audiuerant
ex romanis grauius ferentes . ac turpe rati ducem suum
deserere . per iram conuersi Metellum protexerunt .
magnaque in aduersi Sertorianos in fugam uertunt .
Facta utraque conuersione uictorie . Sertorius in urbem
montuosam se recepit : portaque obstrusa & moribus
undique muris se obsidendum prebuit . callido consilio :
ut romani circa oppidum intenti . & potius posse confisi
cetera negligenter . nec restaurari copias prohiberent :
aut uictos persequi curarent . Miserat enim Serto-
rius duces ad eas ciuitates quae sibi parebant pro dele-
ctu habendo : dederatque illis in mandatis ut cum satis
copiarum congregassent . certiores ipsum facerent . Quod
cum esset factum absque ulla difficultate ex obsessa urbe
aufugiens se suis coniunxit . rursusque cum magna manu
profectus mari & terra hostem uexabat . Terra
quidem insidus . arcuationibus . & omnium locorum tempta

30.
tionibus improvisis . Mari autem predatoria classe sic lito-
ra infestans . ut deficiente comatu . duces sese disungere
ac alter in galliam transire . alter circa caecos hiemare
cum summa penuria cogeretur . Vnde etiam ad senatum
scripsit Pompeius . nisi pecuniae sibi mitterentur . milites
e provincia deducturi : se iam dum italiam protegat
suum patrimonium consumpsisse . fuitque romae opinio
Sertorium prius quam Pompeium in italiam rediturum . in tan-
tum prestantissimos belli duces Sertorium asinus perregerat .
Ostendit autem Metellus quanti Sertorium faceret .
Nam publice premia statuit . si quis eum necaret . centum
argenti talenta . & duomilia agri iugera . ac si exul
fores reductionem & ueniam : nixus prodicionibus con-
sequi quod bello non poterat . Insuper cum aliquando
aduersus Sertorium superior in pugna fuisset . sic glori-
atus est . sic se ipsum exulit . ut imperatorem appe-
llari . & festis ac sacrificiis a ciuitatibus se recipi susti-
nuerit . & sexta capiti imposuisse . & conuiuia in ue-
ste triumphali egisse diatue . Victoriae insuper trophaea
aurea & chori pueroz ac mulierum eius laudes cantan-
tes obuiabant . Pro quibus plane ridiculus erat Metellus .
si eum quem fugiuit Syllae . & reliquias Carbonianae
fugae nunciabat sic gloriabatur cecidisse . Magnani-
mitatis uero Sertorii illud fuerit . quod pulsos ex
urbe senatorios qui penes eum degebant . senatum
nunciabat : ducesque & quaestores ex eis deligebat :
& patris legibus cuncta administrabat . Deinde
quod aeris pecuniae & uerbis hiberorum utens . nullam
eis potestatem concedebat : sed praetores & magistra-
tus omnes ex romanis coeabat . quasi non hiberos

contra populum . r . augere : sed libertate populi . r . asse-
rere uellet . Et enim erat Sertorius patriae amator :
affectusq ; humane ad reditum . Sed in aduersis du-
risq ; temporibus fortem se prestabat . In uictoris
autem ad Metellum Pompeiūq ; mittebat . se paratū
offerens depositis armis priuatum in urbem redire
uelle . si sibi permittat . Malle enim se romae ignobi-
lissimū autem . q̄ exulem omnium aliarū ciuitatū impe-
ratorem nuncupari . Dicitur autem non minime
cupuisse reditum suū ob amorē matris : sub qua orpha-
nus educatus mirabiliter erga illā affectus erat .
Cuius postea audita morte paulo abfuit quin merore
interiret . Septem namq ; continuis diebus . nec resse-
ram dedit . nec ab amicorū quopiam conspectus
est . Vix tandem annitentibus uis qui ordinē duce-
bant . suaderi potuit sibi ut exiret . ac se militibus
ostenderet : et res quae feliciter procedebant uti
uelleret . Ob quā multis uisus est uir natura mitis .
et ad quietem aptus : ac praeter uoluntatem coactus
se bellis et imperiis imisceri . et cum strenue uiuere sibi
non liceret . sed ab aduersariis compelleretur . in ar-
ma necessariam corporis tutelam ducere . De-
clarant etiam magnanimitatem eius res cum Mythri-
date geste . Nam cum Mythridates ex Syllano con-
flictu ueluti ad secundam luctationem assurgens
Asiam inuasisset . et magna Sertorii fama iam cuncta
penetrante . rumoribq ; de eo ab hesperia in pontum
per nauigantes delatis omnia complecerent . cupido
cepit Mythridatem legatos ad Sertoriū mittere .
maxime ab adulatoribus incitatum : qui Sertoriū

31.
hannibali et Mythridatem Pyrrho comparantes . negabat
populum . r . contra tam sublimia ingenia . tantasq ; poten-
tias bifariam inuadentes resistere posse : peritissimo
uiri militaris duce . cum maximo rege coniuncto .
Misit igitur Mythridates legatos in hispaniam . litteras
Sertorio et mandata portantes : per quae offerebat
se pecunias et naues Sertorio daturū . petebat uero
ut Asia prouincia sibi concederetur . Aduocato itaq ;
consilio quem senatum appellabat Sertorius . cum de
hac re ad eos referretur . consentibus cunctis oblatio-
nes regias leto animo recipiendas esse . titulum uero ina-
nem eorum quae in sua potestate non forent . pro his quorū
plurimū indigebant concedendum . non tulit Sertorius .
Sed Bithyniam inquit et Cappadociam occupanti Mythri-
dati non inuidere . gentes parere assuetas . nec quicq̄
pertinentes ad imperiū populi . r . et si prouinciā
populi . r . iuste partem ipse occupauit . et dum eam
teneret a fimbria depulsus sit . et in foedere quod
cum Sylla iecerit illam dimiserit . hanc inquit se
non latitum ut uicem usurperet . et enim suis uictoris
rem romanā augeri debere . non autem ipsum dimi-
nutione romanae rei . p . Generoso quidem homini
cum honestate uincere optandum esse : cum turpitu-
dine uero . nec salutem queri debere . haec My-
thridati renata plerimū teruerunt . et dicitur
dixisse ad amicos quid censeret Sertorius . si romae
in palatio sederet . quando nunc in atlanticum de-
pulsus mare . terminos regni nostro imponit : et
imminentibus asiae bellum minatur . Inita est tamē
inter eos confederatio . ut Mythridates Cappadociā

& biethyniam habere: utq; Sertorius ducem sibi & milites
transmitteret: Ipse autem Sertorio naues quattuaginta
& tria milia talenta preberet. Et misit quidem Ser-
torius in Asiam. M. Marium praetorem: uirum sena-
tus ordinis & ipsum exulantem. Quem urbes quasda[m] asiae
intecantem cum fasibus & securibus ipse Mithridates se-
quebatur: illum tanq[ua]m maioris potestatis premittens. Ab
eo praetore quaedam ciuitates liberatae sunt: quibusdam
tributa remissa. Sertorii gratia. Quae res Asiam super-
bia & auaritia publicanorum dudum uexatam. ad spem
nouar[um] rer[um] & Sertorii desiderium erexit. In hibe-
ria uero amplissimae dignitatis homines. qui cum Ser-
torio erant. ut primum spes magna effulsit. metusq[ue]
abscessit inuidia aduersus illum percurrere cepit: cupi-
doq[ue] mala inuasit animos. Ante omnes. M. Perenna
nobilitate familiae & ingenua uanitate principatum asse-
ctans. sermones haud qua[m] sanos inter amicos diffudit.
Quis nam inquit demon improbus de malo in peius nos
continuo defert? Totus simul orbis dominanti parere
domi manentes indignum putamus. huc autem profe-
cti uoluntatis securus: & Sertorii exilium tanqua[m]
satellites custodimus: detasi ab omnib[us] ob inane senatus
nomen. in quo mandatis Sertorii non minus paremus
q[uam] hiberi aut Lusitani. his & huiusmodi uerbis concita-
ti quidam Sertorio infensi erant. Non tamen aper-
te. nam formidabant eius potentiam. Sed clam res
corrumpebant: & subditos per accubitat[em] punitionu[m]
& tribut[um] onera quasi Sertorio iubente ad de-
fectionem conatabant. Ex quibus rebus ciuita-
tes quaedam a Sertorio defecerunt: & turbis quib[us]da[m]

32.
exortis qui ad eas sedandas comprimendasq[ue] mitebant[ur]
fomenta discordiar[um] exaugendo multis bellis & sedi-
tionib[us] regiones implicuerunt: effeceruntq[ue] ut in dies
• minus Sertorio pareret. Et haec quidem indigna-
tio ex priori humanitate Sertorium contra pueros hi-
berorum qui in ostra erant irritauit: ut alios necaret
alios uenderet. Perenna uero cum multos sibi as-
suisset. Manlium quendam ex Sertorianis dantibus ad
hoc sibi adiungit. hic tum forte adolescenti cuius
amore destinebatur. haec omnia pandit. & hac spe
elatus coeteris amatoribus omissis sibi uni se addicere
hortatur. maxima[m] confestim potentiam habet uero.
Adolescens audam Aufidio item amatori. qui sibi gravior
erat. hoc aperuit. Quae cum audisset Aufidius ob-
stupuit: nam & ipse unus ex conuicatis erat. Igno-
rabat tamen Manlium ista sentire. Perennam uero
& quosdam alios. de quibus sibi notum erat. nominan-
te adolescente. conturbatus sermonem abruptit: &
insanum contempnendumq[ue] Manlium dixit. qui ita
uanas fictiones inducat. Ipse autem ad Perennam
profectus rem pro ut audierat. & quanta celeritate
opus foret exposuit. Rem igitur conficienda aggre-
ssi nuntium induxerunt uictoriam quandam unius ex
Sertorianis duabus. & cedem magnam inimicorum significatam.
Ad quem exilaratus Sertorius cum imolasset. Perenna
ipsum & alios qui aderant. hi erant omnes conuicatis.
ad cenam inuitat. exoratq[ue]. Mos erat Sertorio in
conuiuio plurima[m] semper honestatem decoremq[ue] seruare:
nec uidere quicq[ue] turpe nec audire sustinebat. Docu-
erat q[ue] omnes suos ab omni maledicto ac uergio absti-

nere - sed placide & modeste ioco uti. Tunc igitur
 in medio conuiuii rixę initium querentes - aperte
 uerba turpia flagitiosaq; iactabant: & ficta ebru-
 etate multa scelerate agebant ut Sertoriū prouocaret.
 Sertorius uero siue q; grauius ferebat incōuitatem
 eorū - siue q; ipsoꝝ mentes ex tarditate loquendi &
 inconsueti contemptu animaduertentes - mutato disca-
 mbendi modo se supinum disposuit: quasi nec uidere
 quicq; uellet nec audire. Perpenna autem fialam
 meri in medium proiciens - & strepitu inde facto -
 quod erat signum conuictis datum - Antonius qui
 supra discumbebat gladio Sertoriū percussit. Con-
 uersi uero ad plagam & insurgere conantis - in pectus
 ruit: manusq; ambas capit - ne resistere ualeret.
 Per hunc modum a multis confossus occidit. Ma-
 xima hiberię pars Metello & Pompeio post mortem
 Sertoriū sese tradidit. Eos qui manserunt Perpenna
 suscipiens aduersus inimicos bellum gerere adortus
 est. In quo statim sui experientiam dedit - ut
 uiri nec ad parandum nec ad imperandū apti.
 Nam factus Sertoriū apparatib; aduersus Pompeium
 congressus - breui superatus fuit: & captus - nec ulti-
 mam quidem fortunam ingenue tulit. Sed cum
 haberet Sertoriū litteras Pompeio promissas - uiroꝝ
 consularium & qui plurimū romae poterant - epi-
 stolas propria manu scriptas - per quas cupidi nouarū
 rerū Sertorium in italiam uocabant - se ostensurum.
 Sed pompeius non ut iuuenis - sed ut grauis & pru-
 dentis animi uir - eas quidem litteras - nec legere
 ipse uoluit - nec a quoquā ut legerent permissit.

Sed ipsas omnes in unum collectas igne cremauit. Quod
 eius factum - multos aues periculo - & magnis nouita-
 tib; patriam liberauit. Perpennam insuper statim
 occidit: ueritus ne uulgaris quorūdam nominibus
 turbationes & scandala orirentur. Reliquorū uero
 qui Sertorianę neas consilii fuerant - alii ad pom-
 peium deducti mactati sunt: alii in libyam pro-
 festi a Mauris interfec̃ti fuerunt. Nec quisq;
 eorū euasit preter unum Aufidium Manliū riuale.
 hic enim siue latens siue neglectus in quadam
 barbarorū uilla inops inuisusq; conseruit.

E X P L I C I T

Sed acceronis matrem fuisse locupletem & splendide uitā eg-
isse ferunt. de patre certum nihil proditum est. Sunt qui dicūt
eum in taberna quadam fullonaria genitum: & ibidem ad iuri-
lem usq; aetatem educatum. Alii genus suum ad Tullium ap-
pium referunt. clarum uolscoꝝ regem. Qui primus gentis hui'
acerro dictus est tanta laudum celebritate polluit. ut ei dem-
de. posteror cognominari ab eo accerones non puduerit. imo id
cognomen aude complexi sunt. licet hoc a nonnullis ludibri-
um quoddam uideret. Est enim acer unde id deductum est
nomē quedam leguminū species. nam accero prior a quo gentis
huius origo funditur hoc cognomen sumpsisse traditur. q; in
postrema parte nasi ingentem fissuram obusam in modum
aceris habuit. Ceterum hic accero de quo nūc agitur cum pmas
dignitates rei. p. cepisset attingere. & a beniuolis suis credere-
tur id cognomen aut omnino euitaturus aut in aliud transum-
pturus. iuuenili quadam audacia dixisse tradit. se certaturū
splendidius scutis atq; catulis acceronis nomen efficere. Sic
licet questor cum argenteum uotum dils solueret. post priora
duo nomina marcam atq; tullium que in eodem literis nota
bantur pro tertio iocose uellit opificem acer inadere. hec
ex ipsius cognomine apud historicos habita sūt. In lucem edi-
tum cum memorant. nullo puerperit dolore: nullisq; uteri ma-
terni angustis. iiii. kalas. ianuar. qua die nunc primores urbis
pro salute sui principis hostiaz litatione publice uota susci-
piunt. Eius nutriti phantasma quoddam uisum ferunt: atq;
locutum eam uniuerse rei. p. ingens comodum alere. Quod
cum uanum quoddam somnū uideretur. ex templo ille ad aeta-
tem erudiendi profectus. uerum fore portentiū ostendit.
Nam ingenio ceteros preueniens pueros incredibile nomen

Tullius appius.

Vnde acceronis nome

acer pro noie uis-
sit inadi.

quo die natus est.

Plato

Pontius glaucus

Philo academius
Clitomachus

Mutius

Synepides egre sub
Sylla

Crisogonus

adeptus est. Vnde non nulli suorum sodalium genitores ea per
moti fama scholas ad ludi preceptorem adibant. ut fas ip
sis esset acronem oculis intueri: fidemque acutissimi eius in
genii atque discipline captare. Alii rustici aut indocti magis
iraunde suos oburgabant liberos. cum in locum honoris eos
aspicerent per urbis viros acronem medium intra sese tene
re. Natus ergo tali ingenio acrono quale fingit Plato libera
lium capacissimum. ad nullum litterarum genus ineptus. ad
poetiam fluxit promptior. Eius adhuc pueri paruum licet
seruat opus Pontius glaucus tetrametro uersu conditum. Proce
dente deinde etate adeo ornatus se his artibus inseruit. ut non
solum orator. sed romanorum omnium poeta optimus iudicatus
sit. Verum rethorice gloria sibi nunchusque seruatur: cum in di
cendi preceptis. et eloquentie copia eius institutio non parum elu
xerit. Poetica autem quoniam superuenere non nulli clarissi
mi ingenii uiri qui excellentissime in ea floruerunt. omnino ob
scura et ignobilis perit. Puerili consuetudine acta philonem
academicum quem romani in primis clitomachi consuetos ob
ipsius eruditionem egregiam celebrant: et ob humanitatem
iocundissimam enixe coluerunt. Conueniebat tum pariter or
dinis senatorum populares ac optimates eos viros qui consue
tudine Muti fruebantur: a quibus institutis legibusque urbis
instructus est. Bello marsico sub Sylla tempus quoddam
stipendia egit. sed mox animaduertens ciuium suorum sediti
ones ex quibus rem. p. in inuictam monarchiam ruituram
nouerat. ad quietum oculum litterarum sese contulit. his si
mul artibus eruditos quosdam grecos viros priuatim adhibuit.
cum quibus una erat. nec prius hunc uiuendi morem di
misit quam uictor sylla fuisset: et in statum quendam urbis re
disse uideretur. Sub hac tempestate Crisogonus libertus

sub hasta sylle bona cuiusdam qui ex proscriptione cecus uide
batur duobus milibus drachmarum emit. Quod cum rosus fili
et defuncti heres grauiter ferret. et ducentorum et quinquaginta
talentorum eadem esse probasset: redargutus sylla egregie commo
tus sub ornato accusatore crisogono parricidii rosam po
stulauit. Aderat nemo qui defenderet rosam: auertebantque
omnes quisque sylle odium timens. Nudus ergo patrocinio ro
sae ad acronem confugit. beniuoli tum omnes eum ad su
scipiendum hanc causam hortantur: uelut alias nihil aptius
nihilque commodius ad primum splendorem sui nominis esse
inuenturus. Suscepto itaque rosae patrocinio uictoriam cum
summa laude nactus est. Verum sylam tanisper extime
scens in greciam profugatur: uulgo simulans quod ad rem curan
dam male ualitudinis urbem egredi compelleretur. Quippe
stomachi cruditate uiribus exiguus fuit. et macilentus. parci
ssimo cibo. eoque plerumque uiscoso. in horam etiam productio
nem usus est. Vox ipsius multa ac bona. sed aspera ac inco
mpta. Cum eius sermo uehementiam aut affectum haberet
ea ad superiores expulsam tonos prebebat ut precordis time
retur. Athenas ut attigit inuentione simul et mira lingue
suauitate antiochi ascalonitis allectus eius auditor fuit. Li
cet ea que ille circa precepta nouiter agitabat haud proba
ret. iam enim nouam academiam exierat antiochus. et
carneades sectam reliquerat: permotus siue actibus siue
sensibus: aut ut quidam tradunt ambitione uel dissensi
one quadam aduersus clitomachi atque philonis sectatores.
Mutatus enim antiochus storcham rationem asserbat in
plurimum. sed acroni placebant illa illisque hercebat. ma
gis etiam meditatus si omnino a publicis negotiis eiceretur
huc ex urbe ac foro translatus in quieto philosophico otio

Rosus.

Rosam defendit.

In greciam nauigat.

Clitomachus fuit.

Antiochus ascalonita

Carneades.

exercat gymnasis

Inasiam nauigat

Xenocles

Dionysius

Menippus

Appollonius

Pollidonius

Verba appollonis ad
aceronem

responsum apollinis

uiuere. Post hec cum exercitatus gymnasis etiam ad ualitudinem
letam deuenisset. uocemq; & auditum suauem & ad habitum cor
poris accomodatam satis effectisset. & firma mors sylle sibi nun
ciata est. Igitur cum adessent ab urbe beniuolox suox littere.
que cum ad ineunda negotia rei. p. exatabant: preterea cum ip
sum ad iddem admoneret Antiochus: itex uelut organum quoddam
oratorias artes quibus potentiam rei. p. ageretur perpolite ma
gnopere attriuit. Tanaisper ergo nauigat: primumq; apud asiam
clarox oratox Xenocles adramyttini. dionysii magnesi. & Me
nippi cari consuetudine usus est. deinde apud rhodium ad
Appollonium milonis clarissimum oratorem. & pollidonium philo
sophum illustrem se contulit. hic traditur appollonium cum lati
ne lingue expert esset rogasse acronem ut grece declamaret.
Quod acro q; existimaret hinc emendatior fieri libens com
plexus est. Cum itaq; declamauisset. ceteri in stuporem addu
cti de laudibus acronis intra sese certabant. Sed appolloniu
fecerunt iam primum ex admiratione ingenti in tantam mentis
confusionem prolapsum. ut illum orantem nec intelligere possent.
& facto dicendi fine secum meditantem per multam horam taci
tum sedisse. inde uero prorumpente acrone silentium dixisse
memorant. Te nempe acro & laudo & admiror: sed grecox
fortune me miseror cum uideam exuditionem & eloquentiam
que sola bonox nobis relicta erant. per te romam accessisse.
Cicero igitur spei plenus ad curas rei. p. pronus ferebatur: ni
eius impetus diuino quoddam oraculo retardatus obtususq; esset.
Nam cum delphis rogasset apollinem quid acturus gloria
splendidissimus possent fieri. responsum tulit. ut eius naturam
sue uite ducem non multox opinionem ageret. Quam obrem
hoz minor primum reditus sui tempus consulto duxit. pigre
q; publicas dignitatibus uelut eas quodammodo in contemptum

habere ingerebatur. grecum & scholasticum se audiens appellari:
que uerba in ore rudium opificum de se crebro facileq; diuulga
bantur. Honor tamen desiderio cum natura flagaret a genito
re simul amicusq; omnibus incatus forensibus causis sese obtulit.
In quibus non paulatim ad summa peruenit. sed extemplo glo
ria clarus emicuit. non parum a ceteris differens qui tum in fo
ro obuersarentur. Fertur & hunc primo in pronuntiatione no
minus q; demostenem laborasse. Vnde omni cura & roscum co
micum & Esopum tragicum animaduertisse traditur. hunc elo
pium memorant cum in theatro aliquando representasset. Atreum
consultantem de supplicio thiestis ex ingenti dolore mentis im
potem. quendam ex ministris q; ipse non obseruato tempore ce
lerius aduentasset. sceptrum percussisse. interfecissetq;. Non parua
deinde licentia persuasionis ex pronuntiatione acroni fuit.
aduersus oratores magna clamare solitos hoc scemmate usus e:
q; ex penuria uirium in clamores. uelut claudi ex debilitate
membrox in equis insiliunt. Eius ingenii agilitas in eisdem
scemmatibus uoxq; primo facetum dulcemq; eum prestare. inde
nimis insolenter his utens plerosq; acriter offendit: & in opi
nionem astutus ac uersutis ea urbanitas uersa est. Quæstor
pro frumentaria designatus. sortitusq; siliam: in missione fru
menti quam ad urbem agere coactus erat. plerisq; siliis mo
lestus grauisq; primum fuit. sed mox cum eius integritatem
beniuolentiam. ac humanitatem experti forent. eum uelut ne
minem ex albis suis duabus honore summo dignati sunt. Sub
iddem tempus nonnulli ex insigni romanox iuuentute claris
parentibus nati rei ad pretorem siliæ reiecti. q; in militia
molles. q; male seruassent anem. Quare cum uocarentur in
iudicium patrocini sui operam prebuit his acro: uotoq; pontus
est. Igitur his magis elatus romam rediens. in ridiculum quoddam

demostenes
rosus comicus
Esopus tragicus

Atreus
thiestes

quæstor designatus

inadit. In campania enim cum uito cuidam claro quem sibi
 bemuolum putabat obuiam fuisset eum rogat. que ratio
 de rebus a se gestis romæ haberetur: & quid ciues de se
 sentirent. ueluti qui factorum suorum gloria totam urbem imple-
 uisset. Sed ad hæc ille: ubi inquit acero tempus hoc egi-
 sti? Tum omnino perterritus acero est: & in urbem
 tanquam in uastum pelagus sermo rex a se gestarum ingre-
 ssus. nihil ad splendorem nominis sibi attulisset. Vnde
 post hæc eadem secum reputans non parum ab honoris
 cupiditate repressus est: uelut ad infinitum & inaccessi-
 bilem quendam terminum pro gloria sibi certandum foret.
 Sed nihil minus laudum suarum letitia & urgentissimus no-
 minis illustrandi in omne tempus sibi perseuerauit: sepi-
 usque in ea re ita immoderatus fuit. ut de recta sui ratione
 plerisque terreret. Quam obrem enixius ad rem publicam uersus
 est. in qua cura cum turpe existimaretur opifices qui instru-
 menta ac uasa manumata tractarent. nullius ciuis siue
 nomen siue uillas siue substantiam ignorare eum uero per
 quem ciues actiones agende essent eorundem inscium
 esse ac negligentem solertem operam his impendit. Vnde
 non solum appellationes ciuium sibi domesticas fecit.
 uerum loca ubi quisque ex notis ac familiaribus suis diuer-
 teretur: quos possideret fundos: quorum amicitia frueretur:
 quos uel uianos haberet optime didicit. Quare facillimum
 sibi fuit omnem italiam peruaganti amicorum suorum agros atque
 diuersoria dicere monstrareque. Substantiam parua licet
 sed sumptibus suis cum satis conannam haberet. admira-
 tionem est habitus. & neque mercedes neque numerum quicquam
 in actionibus forensibus caperet. Tumque maxime cum si-
 culorum causam egit in Verrem. Hunc uerrem & cum esset

sicque pretor plurima infanda per insulam omnem perpetrasset
 absque iure dicendo conuicit: nouum ipse commentus iudicii genus.
 Ob gratiam enim uerri cum iudices ambagibus suis in ulti-
 mum diem dictionem causæ protraxissent. quod manifestum
 foret ad eam dicendam id non sufficere tempus. sicque illum
 integrum abiecit. stans acero non orationibus inquit opus
 est. sed productis in medium testibus probatisque iussit iudices
 sententiam ferre. Memorantur multa iocosa in hac causa obtri-
 gisse. Verrem romani suum in exilium uocant. Libertinus qui
 dam cealius nomine. qui cum iudeorum cultu senare ferebatur
 quicquam uerrem acuminari studens ut per medios siculos locum
 sibi querebat ad iudices. circa tribunal astabant illi siue cau-
 se soluti. Quare cum id perspicere acero uersus quid iudeo
 inquit est commune cum uerre? Erat uerri filius qui notam
 tulerat forme sue minus liberaliter prostitute. Cum itaque
 Cicero conuulsiuose a uerre mollinei argueretur. cum filius
 domi intus inquit tractanda sunt. Orator hortensius recta
 defendere uerrem non ausus quo tandem mulctæ interesset
 mercedis loco sphinga tulit eburneam. Congruum ergo huic
 muneri a acrone scomma pertulit. Nam cum ille forte di-
 xisset se ad hæc enigmata soluenda inexpertum esse. Atqui re-
 spondit acero. mirum cum teneas domi sphinga. Sic ergo da-
 mnatus uerres est acronis iussu septingentis & quinquaginta
 milibus sextertis: ob quod acero haud expectis calumnie fuit.
 & largitione corruptus. eam mulctam tam parui existimasset.
 Nihil tamen minus gratias sibi egerunt siculi. & eo edili
 multa sibi ex insula miserunt. tuleruntque: quorum in rem suam
 nihil ipse conuertit. sed tantum eorum liberalitate abusus est.
 quantum facilius sumptu apud forum res uenalis exponeretur.
 Possedit arpini uillam & quidem amenam. agrumque iuxta

ne. uerba.

Laudis appetens.

nomina ciuium &
gratias.

Verres

Cealius libertinus.

facere dictum.

hortensius

Sphinga.

Quas possessiones
habuerit.

incidit. In campania enim cum viro cuiusdam claro quem sibi
 beniuolum putabat obuiam fuisset eum rogat. que ratio
 de rebus a se gestis romae haberetur: & quid ciues de se
 sentirent. ueluti qui factorum suorum gloria totam urbem imple
 uisset. Sed ad haec ille: ubi inquit acerō tempus hoc egi
 sti? Tum omnino perterritus acerō est: & in urbem
 tanquā in uastum pelagus sermo rex a se gestarum ingre
 ssus. nihil ad splendorem nominis sibi attulisset. Vnde
 post haec eadem secum reputans non parum ab honoris
 cupiditate repressus est. uelut ad infinitum & inaccessi
 bilem quendam terminum pro gloria sibi certandū foret.
 Sed nihil minus laudum suarum letitia & urgentissimus no
 minis illustrandi in omne tempus sibi perseuerauit: sepi
 q; in ea re ita imoderatus fuit. ut de rebus sui ratione
 plerumq; terreret. Quam obrem enixius ad rem. p. uersus
 est. in qua cura cum turpe existimaret opifices qui instru
 menta ac uasa inanimata tractarent. nullius cuius siue
 nomen siue uillas siue substantiam ignorare eum uero per
 quem ciues actiones agende essent eorūdem inscium
 ēē ac negligentem solertem operam his impendit. Vn
 de non solum appellationes ciuium sibi domesticas fecit.
 uerum loca ubi quisq; ex notis ac familiaribus suis diuer
 teretur: quos possideret fundos: quorum amicitia frueretur:
 quos uel uicinos haberet optime didicit. Quare facillimū
 sibi fuit omnē italiam peruaganti amicorum suorum agros atq;
 diuersoria dicere monstrareq;. Substantiam parua licet
 sed sumptibus suis cum satis conantiam haberet. admira
 tionem est habitus. q; neq; mercedes neq; numerū quicquā
 in actionibus forensibus caperet. Tumq; maxime cum si
 culoz causam egit in Verrem. Hunc uerrem q; cum esset

38.
 sialis pretor plurima infanda p insulam omnem perpetrasset.
 absq; uice dicendo conuicit: nouum ipse cōmentus iudicii genus.
 Ob gratiam enim uertis cum iudices ambagibus suis in ulti
 mum diem dictionem causae protraxissent. quod manifestū
 foret ad eam dicendam id non sufficere tempus. sicq; illum
 integrum abiturum. stans acerō non orationibus inquit opul
 est. sed productis in medium testibus probatisq; iussit iudices
 sententiam ferre. Memorantur multa iocosa in hac causa obtri
 gisse. Verrem romani suum in exilium uocant. Libertinus qui
 dam cealius nomine. qui cum iudeorum cultu senare ferebatur.
 quicquā uerrem criminari studens in per medios siculos locū
 sibi querebat ad iudices. circa tribunal astabant illi siue cau
 se soluti. Quare cum id perspiceret acerō uersus quid iudeo
 inquit est cōmune cum uerre? Erat uerri filius qui notam
 tulerat formae suae. minus liberaliter prostituta. Cum itaq;
 sicco contumeliose a uerre mollinei argueretur. cum filiis
 domi intus inquit tractanda sunt. Orator hortensius recta
 defendere uerrem non ausus quo tandem mulctae intercessit
 mercedis loco sphinga tulit eburneam. Congruū ergo huic
 muneri a acerone scōmma pertulit. Nam cum ille forte di
 xisset se ad haec enigmata soluenda inexpertum ēē. Atqui re
 spondit acerō. mirum cum teneas domi sphinga. Sic ergo da
 mnatus uerres est aceronis iussu septingentis & quinquaginta
 milibus sextertis: ob quod acerō haud expect calumnie fuit.
 q; largitione corruptus eam mulctam tam parua existimasset.
 Nihil tamen minus gratias sibi egerunt siculi. & eo edili
 multa sibi ex insula miserunt. tuleruntq;: quorum in rem suā
 nihil ipse conuerxit. sed tantum eorum liberalitate abusus est.
 quā facilius sumptu apud forum res uenalis exponeretur.
 Possedit arpini uillam. & quidem amenam: agrumq; iuxta

ne. uerba

Laudis appetit.

nemina ciuium co
 gnoscat

Verres

Cealius libertinus.

facere dictum.

hortensius

Sphinga

Quas possessiones
 habuerit.

Terentia

de aultu eius circa
corpus.

Vbi habitauit.

Crassus
Pompeius.

Pretor designat.

Lianus, macer

neapolim : itemq; fundum in pompeianis. nec hos longe amplius. Ex
donibus terentiae uxoris suae centum milibus sextertis auctus
est. hereditatem praeterea quandam denariorum nonaginta mi-
lium his accumulauit. quibus omnibus liberalem simul ac
modestam uitam cum his grecis ac cumbus suis agebat. quos e-
adem studioz desideria sibi copulauerant. Aliquando petri-
ro licet ante occasum solis in cubiculum se recipere solitus est.
non tam uacationis causa q̄ mala stomachi ualitudine. Circa
ceteras corporis curas solers ac morosior habitus est: unde
fricationibus & circumuagatione numeratoz passuum uti soli-
tus. his erudimentis ipsum sui corporis habitum ita roborauit.
ut ad multa magnaq; certamina se ualidum reddidisset. Domū
quam e patre habuit fratri concessit. ipse iuxta palatium
habitauit. ne qui eum salutatum uent. longitudine uiae aggra-
uarentur. Quorquot enim diebus non pauciores limen eius adi-
bant q̄ hi qui ex diuitiis Crassum salutabant: seu ex potentia
militari pompeium. qui duo tum omnium erant maximi: & in
admiratione cunctoz ciuium habebantur. Atqui & ipse pompe-
ius acronem salutatum adibat. nec ad illius potentiam atq;
gloriam publica acronis administratio parum auxilii tulit.
Cum preture multa ac maxime dignitatis uiri acroni compe-
tiores essent ipse longe omnibus prelatus. p̄r. design. est.
nec in eo magistratu parum splendidum atq; integrū nomen
gessit. Quippe lianuis macer uir & potentia sua & fauoribus
crassi ualidus. reus peculatus apud acronem deus est. is ergo
studij magnitudinis suae filius. & simul iudicibus quos inter se
dissenare compererat. domi se recipit: & confestim mentum
abradit: atq; uelut superior in causa euasisset. nitida stola
amicus redit in forum. Inter hoc apud pretorium occurrit
ei crassus. ac nuntiat ut ille omnibus sententiis iudiciū dam-

29.
natus esset. Quo accepto lianuis ingenti dolore oppressus rediens
accubuit: moxq; egra nece consumptus. Quam ob rem per totam
urbem hic rumor delatus diligentiam ac integritatem acronis.
in iudiciis recte seruandis passim effudit. In qua re nec illud
etiam frustra. Vatinus qui guttur maculosum habebat in pa-
troniis suis asperis quodammodo fuit ingenui: praeterea nec ui-
lensionis aduersus iudices parauit. Igitur cum hic aliqua postu-
lisset a acrone. nec illi acro cessisset. sed per moram illa se-
cum uoluerat: dixissetq; ille nequaquam ego de his ambigerem
acro si. p̄r. essem: ad eum acro. Atqui uatini respondit tale
guttur ipse non habeo. Eodem in magistratu cum acroni bina
aut amplius terna dies superesset. quidam Maniliū repetundarū
reum apud acronem postulauit. hic manilius plebis animos sibi
conualuerat. q̄ ob pompeium accusari creditus est. Erat enim pom-
peio amicaa iunctus. Cum itaq; manilius ad dicendam causam
legitimum dierū tempus exposceret. eam unicam diem quae admi-
nistrationi suae supererat acro prestitit. Qua propter cum id
grauissimum plebi esset: nam mos erat pretorum reis non pa-
uacres decem diebus dicere: tribuni acronem apud sese ob-
noxium citant. Tum acro ut se audirent deprecatus. omnibus
inquit reis quantum mihi permissum a legibus est semper hu-
manus clemensq; fui: unde turpe existimarem eadem quae
ceteris manilio non prebuisse. Cuius diei potestatem. p̄r. habui
eam serio manilio dixi. Ad alium quippe. p̄r. causam reuocare
uiri non est. qui studeat reo opitulari. his ergo diebus mirum
in modum mutauit animos plebis. Tribuni praeterea gratias ci-
egissent. eum orant patronus maniliū defensionem assumere.
Quod acro non nihil etiam ob absentem pompeium grate su-
scipit. ex quo patres missos agens enixe plebem asseruit aduer-
sus paucos eos ciues ad quos rex summa uertebatur. qui in iudi-

Vatinus.

Manilius.

Pompeius.

decem dies dabat
reis.

Coniuratio catilinae
Sylla.

Pompeius apud pon-
thum & armenos.

L. catilina filiam
cognouit & cede fra-
trem oppressit.

gustu carum foedus
firmant.

eturia
gallia.

Catilina consulatum
petit.

C. Antonius.

pompeii estuabant. Ad consulatum tamen non minus ab his opti-
mus q̄ ab omni plebe sublatus est: ob discrimen ingens quod hic
imminere rei. p. competerant. Cum enim res urbis quae sub
Sylla mutata fuerant primo desperarentur ut perditae: deinde
partim consuetudine partim lapsu temporis quandam formam
status assumpsisse uiderentur: fuisse qui non publico comodo
sed priuatis affectibus ea perueterare molirentur. Pompeius tum
apud pontum & armenos exercitum ductabat. unde rorip̄ ad
tumultus sedandos copiae ferme nulle. hi principem sui fa-
noris habebant uirum audacia summa magnis inhiantem mo-
ribus uarium. L. catilinam: qui praeter cetera nefanda scelera
quibus obuolutatus erat haecenus infamiam cecimenq; tulerat
q̄ filiae uirgini commissaisset: & cede fratrem oppressisset. cuius
rei iudicium timens Sylla suaserit ut eum uelut adhuc uiuen-
tem proscriptionis numero adiceret. Tunc igitur duces cum
scelera sibi comparassent & aliis fidem inter sese firmant &
gustu carum uiri a se macerati. Ab eo pleraq; uerbis uiuentis
corrupta erat: cuiq; enim uoluptates. potus. mulierum libidines.
praeterea ad omnem luxum abunde sumptus suggererebat. Ad
rebellionem eturia omnis & pleraq; pars galliae asalpinae in-
clinabatur. Erat & urbs ob uarias ac inequales fortunas rebus
innouandis lubrica. Nam hi clari dignitatibus ac pompa in
theatris in conuiuiis in uoluptatibus in ambitionibus atq; in
edificiis ad inopiam reducti. Nil cum diuitiis florent.
ignobiles tamen atq; infimi habebantur. Itaq; parui momenti
erat ut qui penitus audacia prestaret rem. p. in se se egrotam
opprimeret. Sed nihil minus cupiens catilina ad perficienda
cepta tutum quoddam propugnaculum preoccupare consulatum
petit: spem conapiens ut omnino cum C. Antonio. cos. desi-
gnaretur. qui uir erat ut in neutram bonorum suae malorum parte

se duces prebisset: sed qui alterius potentiam esset secuturus.
Hic igitur cum bonorum pleriq; animis preiudicaret ad consula-
tum petendum acronem exere. qui cum a plebe promissa su-
peretur. catilina a spe decidit. idemq; cum C. Antonio. cos.
declaratur. Quod nonnullis admirationi fuit. cum ex omnibus
competitoribus solus acro non senatorio sed equestri ordine
patrum genus duceret. his actis catilinae cepta paululum re-
pressa sunt: ac ciuium plerosq; latuere. Ceterum contentiones
non parue in consulatu acronis exarsere. Nam qui haecenus
a Sylla dignitatibus publicas deieci erant non inbecilles. non
pauci. eas sibi reddi cupidi plebem enixissime asseriebant: mul-
ta inuehentes aduersus tyrannidem sylle. quae cum uera foret
non tamen commode sub ea tempestate moueri uisa. Ob eam
igitur rem tribuni rogationem attulerunt ut decemuires summo
imperio crearentur: quibus permissum populi fas esset. bona
totius italicae totius siriaca ac omnium quae nuper pompeius
ppto. r. comparauerat uenundare: & in erarium redigere.
praeterea damnare quos uellent: eicere exules: mictere colo-
nias: ael ex publico sumere: exercitum alere: & quotquot
militem placatum esset delectum habere. his inceptis non nu-
lli etiam clarorum uiroꝝ annuerunt. Inter quos C. Antonius
acronis collega: q̄ ex decemuiris designari non desperaret.
Creditum est & hunc consilium catilinae haud fuisse ignatum:
sed ob ael alienum eam rem non ingratis tulisse. Hoc bonis ma-
xime terroris fuit. Sed extemplo purgauit id acro. cum pro
uinciam macedoniam illi decerni iussisset: & sibi galliam:
quam simulatione & Antonio gratia petitam confestim dimi-
sit. Hoc ergo pacto collegam compulit. ut tanq̄ scenicus
quidam mercede conductus secum pro patria secunda sen-
tires. Pacato itaq; Antonio atq; morigerato maiori spei acro

consul hic acro.

ut decemuires cre-
arentur.

pompeius.

credit. C. Antonius
consul conuincit.

deditus aduersus innouandæ rex auctores animum erigit.
 Igitur frequente senatu rogationem legis dissuadens adeo q
 eam attulissent exterruit. ut rari contra tunc ausi non fo-
 rent. Verum cum ceptis deinde suis uehementius incumbere et
 et ob id consulem ad plebem acceri iussissent: nihil timens
 accero senatum sequi sese iussit. eoq; profectus non solum luci
 lentissimæ orationis sug ui legem obrogauit. sed in ceteris q mul-
 tis tribunos in penitentiam egit: et in sententiam suam traxit.
 Hic quippe uir omnium maxime urbi ostendit quantum uolup-
 tatis oratio equo bonoq; adiuuat: et omnino honestum esse inuio-
 labile. si moderato genere dicendi defendatur. Necesse enim
 qui seruo uersatur in publicis. ut opere adulationi rectum
 preponat: et oratione seueritatem seceruat ab utili. Eius glo-
 quentie gratiam. et in eo quod ipsius consulatu obtigit. intelle-
 xisse fas est. Nam cum hactenus in theatris equites commixti
 plebi spectarent ludos: primum. M. otho eos a plebe disunxit.
 eumq; sessum illis in spectaculo designauit. quem nunc usq; pre-
 apium retinent. Quam rem cum plebs ad ignominiam sibi exi-
 stimaret: prodeunte in spectaculum othone contumeliose aduersus
 illum sibila efferre. tum equites contra leto plausu illum susape-
 re. Verum mox cum ueratis altius sibilis. et iterum a maiori
 plausu equitum in uirga alter in alterum prodiret. omne id the-
 atrum inhonesta specie completum est. Quare cum ea nouisset
 accero. plebem infano bellone a se conuocatam adeo modeste in-
 crepuit. monuitq; ut cum in spectaculum redissent othoni ala-
 cri plausu alluderent: et equitibus de gloria et laude uiri con-
 certarent. Ceterum coniuratio catilinae que metu primum conter-
 rita fuerat. iterum in spem audaciamq; confurgit. Vna igitur
 conueniunt: aliiq; alios hortantur audacius cepta ingredi: ante
 q pompeius qui iam ferebatur cum copis proficisci urbem attinge-

41.
 re. Maxime autem ueterani milites sylle catilinam incitabant.
 quorum alii per totam italiam fugitiui. pleriq; uero et hi bellicos-
 simi per etruscas urbes sparsi. opum direptiones paratasq; sibi
 rapinas somniabant. Manlium hi sibi ducem nacti: uirum qui sub
 sylle quondam strenue ac splendide militauerat: constituerunt
 se proximis comitibus catilinae romæ affuturos. Nam iterum cati-
 lina consulatum petebat: animi certus in ipso comitiorum strepitu
 acerionem confodere. Portendere fata imminens periculum ui-
 debantur. motibus terre. fulminibus celi. diuisq; monstrosum signis.
 ipsa auum preuidentia cum late malitiam morbi agnosceret. non
 tamen ad comprimendum catilinam q uir esset nominis splendi-
 di. et magna fultus potentia audebat. Tandem comitiorum die
 accero commotus catilinam in senatu uocat. nuntiat quid de coniu-
 ratione comperisset. Sed ille existimans plerosq; esse in senatu qui
 innouandæ rex cupidus essent: simulq; uti suam audaciam po-
 pularibus coniurationis ostentaret: simulata ac molli fronte ace-
 roni respondit. Quid enim mali ago si duorum corporum quorum al-
 terum habeat sed egrum atq; pertenuē. alterum sine capite
 sed ualidum atq; prepotens. huic uni ipse caput adiciat: hæc
 enigmata cum ille in frequentia senatus populiq; dixisset. magis
 expauescit accero. Vnde boni omnes. et nonnulli e romana iuuentute
 saluti ipsius intenti. ac lateri eius solati. ipsum torate indutum
 ac agmine stipatum deinceps e domo in campum deducebant.
 Nec inepte ab ipsius humeris modice scissa uestis. q torata pa-
 rum enudata. imminens acerionis periculum uisa admonere.
 Quare indignatio cuius in catilinam accensa. animos ad ace-
 ronem adiecit. demumq; in ipsis comitibus iterum catilina a
 consulatu repulsus est. et Syllanus atq; Murena. cos. declarati
 sunt. Non paruum deinde post tempus cum consat catilina in
 etrutia conuenissent. et inuadende urbis iam esset uicina dies:

Vis eloquentis acceris.

M. otho.

de coniuratione.

Pompeius.

Manlius.

rex pete. cos. catilina.

Vocatur in sena. cat.

Verba catilinae.

Torate induit accero.

Syllanus. cos.
Murena.

M. Crassus.
M. Marcellus.
Sapio Metellus.

littere redduntur
Crasso nuntio insidias

reatant in senatu
littere.

Q. Arrius.

Manlius.

Q. Metellus

Marcius

fere nocte intempesta domum acronis adire iuri romanorum
primi atque potentia fecit. M. Marcellus. M. Crassus. & Sapio
Metellus. Hi mox pulsatis foribus ianitori iubent dormien-
tem. eos. excitari: & eorum aduentum sibi nuntiari. Eius rei
causam hanc perhibent. Crasso peracto cena ianitor non nul-
las litteras reddidit: quae sibi ab ignoto quodam viro tradite
erant. harum aliae aliis reddi ex suo epigrammate iubebantur:
unice tantum crasso: & huius amoto auctoris nomine reddidit.
Crassus ergo epistola sua lecta: cum imminentem a Catilina
per magnam caedem agnouisset: praeterea quod admoneretur ex urbe
discedere: ceteras epistolas uti erant. obsignatas integrasque ser-
uauit. & rei nouitate percussus ad acronem perrexit. cupiens
se omni suspitione purgare: quam aduersus sese ex consuetudi-
ne Catilinae acroni forte concepisset. his expeditis multa secum
meditans acronem quod primum dies illuxit senatum habuit. palamque
eas omnes litteras cui debebantur exhibuit. iussitque eas in me-
dium reatari. Omnes in unam sententiam uertebantur. insidi-
as Catilinae nuntiae. Post haec Q. Arrius romae nuntiat aduer-
sus aedes in Etruria iungi: insidias palam esse: & Manlium
ingenti manu iuxta quaedam eiusdem loci oppida consistere.
continuo expectantem atque soliatum. ut quicquam tumultus ab
urbe prodiret. His cognitis. S. C. summa rebus consulibus datur
ne quid detrimenti res. p. capiat. Quod non crebrius a senatu
agi solitum. Sed cum urgentissimus metus & grauissimum discer-
men urbi imminere uideretur. Ea ergo potestate fungens a-
cronem. Q. Metello externa mandat. ipse urbis curas assumit:
sui non incautus. sed tanta armorum copia paludatus. ut ab
eius stipatoribus pleraque pars fori occuparetur. Ceterum Catili-
na diuturnioris more impatiens. Statuit ad Manlium in castra
contendere. Cupidus tamen acronem prius opprimere Marcum

Cethegumque iussit. ut simulantes acronem salutatum adire
tempestue eius fores ingrederentur: deinde facta irruptione
eum gladiis cederent. Sed hoc Fulvia nobili genere mulier
clam noctu profecta acronem detexit: eumque commonefecit
ut Cethegum eiusque comites precauere. Igitur illucescente die
hi acronis domum accedunt. Sed monitu Fulviae cum ab ingressu
prohiberentur. & indignissime id ferrent. in ipsis foribus adeo
acclamauere. ut in apertam suspensionem palam prodirent.
Tantisper itaque acronem in templo iouis Statoris quod erectum est
iuxta principium sacrae uiae quae palatium respicit. senatum
aduocat. hic & Catilina frequens aderat: ueluti se eo crimine
nudare censuisset. sed adeo acronem oclum ut id frustra ten-
taret. Quippe iuxta eum sedere senatorum nullus passus est:
sed longe quisque auertebatur. Orare etiam inapientem obstre-
pebant omnes. Demum stans acronem illi mandat. ut urbem
senatum. seque ipsum. eos. praesentia sui liberet. Nam decem
inquit ut inter orationes nostras. & gladios tuos. murus ur-
bis mediis sit. Quare extemplo Catilina cum trecentorum sa-
tellitum comitatu urbem egreditur. sibique consularis digni-
tatis insignia fasces atque secures precedere statuens. infesto
agmine in Etruriam contendit ad Manlium. In huius ca-
stris iam ferme uiginti milia uirorum conuenerant. quibus co-
nstitus Catilina. ambire municipia. ad defectionem sollicita-
re. summo studio nititur. Romae ergo cum iam bellum
manifeste geri uideretur: cum apparatis copiis Antonius
ad debellandum hostem urbe dimittitur. Ceterum ex his
qui a Catilina imbuti Romae supererant. Cornelius Lentu-
lus fura uir claro genere ortus. sed qui luxui deditus nu-
per ob mollitiem e senatu fuerat electus. ceteros conueni-
re. audaciam spemque ceptis prebere. hic tum erat praetor.

Cethegus

Fulvia

Patris insidias.

Templum iouis Statoris.
Sacra uia. Palatium.

Catilina senatum ac-
cedit

Urbe egreditur Catilina.

ad Manlium cum faso-
ribus contendit.

Antonius

Cornelius Lentulus
fura.

Sed ut mos oppressorum est ut meliora exoptent - ad ceteras se-
 natioris dignitates mentem adiecerat. Hunc sive cognomen
 hinc nactum ferunt : quod dominatione Syllae cum questor esset
 multa rebus publicis perditis administravit : consumpsitque.
 Quare cum Sylla id indigne ferret : et administrationis rati-
 onem exposceret : ille rem fluctipendens in senatum profectus
 ridiculose inquit : rationem reddere mihi non est - sed pre-
 bere sicutam uti solent pueri cum in ludo sperere petrauerint.
 ob hoc deinceps sive inditum illi cognomen est. hic etiam cum
 cause cuiusdam reus ageretur - et aliquos ex iudicibus largiti-
 one corrupisset : ex quo bina superante sententia cum uictor eua-
 deret : frustra inquit impensum quod alteri iudicium datum est :
 sat quippe erat si una tantum sententia solutus abissem. Hunc
 itaque huiusmodi iurum ingenitum licet a catilina matatum ma-
 ni etiam spe falsi magi et aridi eluserant : ficta quedam car-
 mina e sibyllinis libris canentes. quibus portendebatur fato tres
 cornelios romae monarchas debere. horum quippe duo uanania
 compleuerant. tertium uero ac reliquum sese fore sperabat. qui
 rex esset ponturus. Quare necesse existimabat ceptis imminu-
 re : neque sinere ueluti catilina tarditate uel ocio res perditum
 ire. us dummodo uota perficerentur nihil pensi habere : nihil
 iniquum. nihil infandum existimare. Senatum omnem et quot
 quot ciuium facultas obtulisset cede statuerat opprimere. prete-
 rea urbem incendere. nemini parcere : nisi pompeii liberis.
 quos rapiendos duxerat. et seruandos obsides ad pompeium con-
 aliandum : quem rumor erat nec us anceps iam iam cum ma-
 gno exercitu aduentare. Ad haec patrandi noctem primam e
 saturnaliis designauerant. Enses. stupe. sarmenta. sulfure.
 clam in domo cethegi abdita. Centenos deinde uiros struxerant
 rondem urbis loca sortitos : ut statutam sibi quilibet partem

urbis incendere. quo paucorum officio urbis undique flammis conflagra-
 ret. Alii aquarum ductus obfessuri eorum iugulationi collocandi fue-
 rant qui extinguendis incendiis incubissent. Dum haec aguntur
 legati allobrogum urbem ineunt. horum gens cum rebus minus
 secundis uteretur : grauius romano iugum ferre uisa. Unde hoc
 consiliis populares. conuirationis legatis rem omnem aperuunt.
 existimantes allobroges pronos apertissimeque fore ad conatandam
 uertendamque galliam. his legatis ad senatum suae urbis. et pari-
 ter ad catilinam littere dant. quarum in primis libertas patris
 illis promittebatur : in reliquis catilinam adhortabantur ut ser-
 uatis manumissis quod primum cum exercitu romam appropinquaret.
 Mittunt preterea cum huiusmodi legatis quendam Titum Cro-
 tonensem qui litteras catilinae redderet. haec illi. Sed quae ne-
 gotia. quae consilia hominum sunt parum mentis habentium. imo
 cum uino. cum mulierculis quaeque tractantium. Labore. indu-
 stria. sobrietate. et prudentia quadam singulari eos insequitur
 acero. hic multos extra urbem exploratores nactus qui uestigia
 hostium persequerentur : multos habens intra moenia. qui
 consilii conuirationis erant. ab his data fide publica res allobro-
 gum cum conuirationis didicit. Igitur his cognitis insidias nocte ad-
 locari iussit : a quibus in ipso itinere crotonensis circumuentus
 cum ipsis litteris deprehenditur. ac in potestatem consulis actus.
 hanc rex allobrogum legatos haud ignatos fuisse non anceps
 fama fuit. quin uno clam confessisse. Quamprimum igitur
 illuxit dies acero in eade concordiae senatum habet. reque pate-
 facta cum sententias rogaret. uicissimque senatus cum inter sese
 multa differeret. lunius syllanus a non nullis se audiuisse me-
 morauit cethegum aliquando narrare solitum tres uiros con-
 sulares. et quattuor pretorios. occidendos fore. haec et huius-
 modi alia Piso uir consularis asseruit. Post haec. C. Sulpicius. pr.

legati allobrogum.

Ti. crotonensis.

Laus acronis et
diligentia.In eade concordiae
habet senatus.

lunius syllanus.

Piso
C. Sulpicius.

urbis.

Titus

Lentulus. acram
uestem sumit

Sacra bonae deae in
ede. cos.

Portentum in ede. cos.

secutari domum cethegi iussus multa ibidem arma tela mi-
silia enses gladiosq; recenti munitos acie competit. Publica ta-
ndem fide data Titus uti coniuratio omnis se habere senatui
aperuit. Quare redargutus Lentulus magistratu quo finge-
batur erat enim. pr. abdicare coactus est. moxq; purpure-
am uestem qua erat amictus in senatu ponens atriam fortunę
sue congruam induit. Deinde ille & qui cum eo deprensi sunt
in liberam custodiam pretoribus traditi. Actus his cum iam ue-
sper adesset acero ad plebem quę multa conuenerat ut seriem
harum rerum edoceret egressus singula palam fecit. deinde
longo stipatus agmine quandam uiam pariter ac beniuoli sui
domum ingreditur. Nam in sedibus suis ei deę quam bonam
nuncupant muliebres ceteris archana ducebant sacra. quotquot
enim annis in domo consulis siue per eius coniugem siue ma-
tremfamilias cum uirginibus ueste eidem deę bone sacrificari
mos est. Eam ergo domum cum intrasset acero paruo
admodum comitatu superante secum agit quid de compre-
hensis auius statuendum esset. Supplicium quippe ultimum
quod illi dignissime latum erat expauescebat. partim pro
miti eius ingenio: partim ne uideretur letitia effecti: & cu-
deliter in tantos censere uiros. qui & genere precipui erant
& in urbe amica ualida fruebantur. Contra si molliter
in eos animaduertisset horrebat discrimen ingens quod hinc e-
manare posse uidebatur. Si enim leuius morte mulcerentur
existimabat eos non modo quietos sed in omnem audaciam
inflammandos: ueteriq; nequię iracundiam nouam additu-
ros. Preterea ne uidem ipse mollis aut iners censeretur: qui
cum a plerisque audacissimus saluti publicę habebatur. Hęc
cum secum uersaret. cos. inter domestica sacra hoc portentum
ostenditur. Ab ara quidem sacrorum in qua iam pridem sopi-

erat ignis e cineribus ac fomentorum reliquiis longa & pura que-
dam flamma subito emicuit. Tum ceteris perterritis uesti-
les uirgines mox iussere terentiam uirum conuenire: iubere
q; ut pro patria non dubitaret illa perficere quę mente
uoluerat. ceu presens dea ingens lumen ad illius gloriam
salutemq; polliceretur. his commota terentia quę non iner-
tis ingenii sed audax & ambiciosa erat: & ut ipse inquit
acero curę rei. p. ab ipso magis impartiens. q; ipse ab ea
domesticarum: singula uiro disserit: eumq; in conuictos accen-
dit. Eadem & Q. frater admonuit. Eadem & P. nigridius
studiorum philosophię inter ceteros comes: cuius uel opera acero
in multis & arduis rei. p. acero negotiis usus est. Igitur die
postera frequenter senatu cum de supplicio comprehensorum dis-
seretur: primum Syllanus sententiam rogatus ultimum inquit
deprehensis supplicium deberi. idem & reliqui censent: do-
nec ad C. Caesarem qui postea dictator est ductus peruen-
tum est. Tunc tum iunior iam iam future sue magnitudinis
habens semina: & spe simul & opere eam ingressus uiam
quę res romanas in monarchiam egit: ceteros quippe latuit:
sed acroni suspitioni plurimę fuit: non tamen ut in occa-
sionem deprehendendi uenisset. Fuere qui dicerent Cęsarem
cum iam iam ferme deprehensus huius criminis reus a. cos.
esset: clam subterfugisse. Alii acronem quę de cęsare nunti-
arentur sponte omisisse: amicorum cęsarum metu potentiaq; commo-
tus. Quippe singulis constabat eos potius causam salutis cęsa-
ris fore q; cęsarem illis penę. Cum ergo dicendi ordo cę-
sarem posset: stans ille non occidendos captiuos censuit: sed
pecunias eorum publicandas: ipsosq; per municipia italię uti pla-
atum esset. cos. donec catilinam expugnatum acciperent
in liberis custodijs tenendos. hęc sententia cum mitior uideret-

Terentia

terentia audax &
ambiciosa.

Q. frater
P. nigridius.

Sententia Syllani
de comprehensis.

Sententia cęsarum

Credit cęsar animum
coniurationis

et orator ad dicendum facundissimus foret: ipsi acerone seculum
lum non paruum iniecit. Vnde palam in utraq; sententiam
mixtus est: et priorem Syllani et ultimam cesaris asserens. Ve-
rum qui fruebantur acerone beniuolentia cogitantes sententi-
cesaris magis in rem fore consulis. q; minus esset subiturus in
uidig. posteriori sententie inuicebantur. Quare Syllanus uersus.
stans iterum pro rostris se inquit de nocte comprehensorum haud
censuisse: cum uero senatorio ultimum supplicium carcerem fore
exstimaret. huic sententie primum Catulus Iuratus contraxit.
Deinde Cato qui uehementi oratione prorumpens in suspicionem
cesaris omnem senatum iracundia simul et indignatione repleuit.
Quamobrem neas supplicium in captiuos decretum est. Publicationi
autem bonorum institit cesar: rem indignam ratus q; repulsa mi-
atq; humaniori sententia ei que una indignissima foret inuiteren-
tur. Sed uim cum aduersarii adhiberent. cesar ad sese defen-
dendum tribunos aduocat. At hi propterea nihilum moti sunt.
Tum. cos. medium se ingerens. missa bonorum publicatione in necem
deprehensorum ciuium cum senatu diuertitur. Non enim eodem loco
detinebantur. sed pretores alius alium captiuos habere. Primum
e palatio. cos. lentulum sumit: eumq; per uiam sacram. mediu-
q; forum abducat. Optimates ad hec urbis telis muniti. arce. cos.
agi: plebs horrere atq; preterire silentio. iuuenisq; maxime
metu ac stupore terreti: uelut illi solis quibusdam rubris rex
omnium sumam ad aues paucos acturi uiderentur. Forum egre-
ssus. cos. cum ad carcerem uentum esset. tradit tutori lentulum.
ipsumq; strangulati uisit. deinde cethegum. passimq; ceteros
conuersionis deprehensos. His perfectis rediens. cos. cum in foro
non nullos ex conuersionis prospiceret: qui tantorum ignari conuenerat.
noctem solati expectantes. spei pleni captiuos sese diripere. li-
berareq; posse. ad eos uersus uoce sublimi iuxerunt inquit.

Mueatur Syllanus

Catulus Iuratus
Sententia catonis

cesar

Sumit supplicium
de ciuibus.

lentulus
cethegus
strangu-
latus

Vixerunt

45.
Eo enim loquendi ritu utebantur. qui malam infasti cetis uo-
cabuli uitabant. iam uesper aduenerat: cum. cos. e foro domum
repetit. Ceterum deinceps non solito silentio ciuium agi: non eo
comitantium ordine: sed festo clamore ac omnium plausu qui
obuiam fierent. liberator et conditor patrie appellatus. Funalia
preterea per urbis uicos elucere: lampadas. faces. redeq; in foribus
figi: et speculis passim prodire mulieres in preconiū spectaculūq;
uirū singulari quadam optimorum pompi domum elate repetentis.
Horum pleriq; qui maxima etiam bella confecerant. triumphis or-
nati. ac non parum maris terręq; potiti. aperte inuicem fasti sue-
ppim. r. tempestatis sue imperatoribus duabusq; ex diuitis ex-
spolis ex potentia parata finibusq; propagatis obnoxium. ac sue li-
bertatis sueq; salutis gratias soli acerone deberi. qui ex tam in-
genti periculo urbem eripuisse. Nec enim imminetia scelera
purgasse. non attasse meritis supplicis scelestos: adeo mirum
iuderi q; hoc incendium omnium maximum que emerissent ha-
etenuis minimo conatu. nulla seditione. nullo tumultu extinxisset.
Nam catilina ceteriq; qui ad eum in castra confluerant. simul
ut accipere que in lentulum cethegumq; et ceteros patrata es-
sent: cepere protinus labi. ac mita cum Antonio pugna. funditus
cum omnibus eorum copulis deleti sunt. Fuere qui hec obrectarent
asserentes ea perperam machinatum esse. ducem habentes cesarem
mox preturam initurum ac Metellum et Bestiam tribunos. mil.
design. Quippe hi diebus adhuc paucas acerone consulatum ge-
rente cum magistratum inissent. Ciceronem orare pro contione
rostris impeditis prohibuere. affirmantes se non aliter rostra dimi-
ssuros. q; de abdicando se a magistratu relaturum fore pollicere-
tur. Tum hoc solum simulans se facturum acero. rostra con-
scendit. factq; silentio nouum quoddam atq; priuatum prebu-
it usurandum: patriam utiq; liberalesse se. ac imperii romani

Flaudie acerone.

deletur catilina.

Metellus
Bestia.

usurandum.

salutem seruasse. In hec uenit propemodum omnis plebs.
Quare cesar quiq; secum in acerone conspirauerant magis
commoti. alias illi turbas machinantur. Attuleruntq; rogatio-
nem. ut cum exercitu pompeius euocaretur. ad opprimenda
potentiam aceronis. Sed non nihil aceroni ac uniuersę urbi
M. cato conduxit. qui tribunatus uiribus fultus. equa li-
cet potestatis licentia ampliori tamen dignitate institit.
facile enim cuncta soluit. et aceronis consulatum adeo pro-
rostris extulit. ut acerone honoribus omnium maximis
dignatus sit. illum patrem patrię appellans. quod cognome
primum ex hac catonis oratione aceroni inditum apud cete-
ros emanasse peribetur. his atq; huiusmodi rebus acero
q; multam uerbis sibi uim comparauit. Verum plerisq; ex ope-
re suo nullo siue indigno. siue turpi. siue inuidię lacessendu
prebuit. Nam laudibus continuus sese effertens. gloriaq; se
semper exornans. molestiam atq; fastidium peperit. Non eni
frequentia ulla senatus. populi ue. non iudicium. aut curia
ulla conuenerat. in quibus catilinę ac lentuli rumor non ob-
streperet. Libros preterea huiusmodi laudibus commentu
q; repleuit. Vnde ipsius orationem dulcissimam et omni re-
feretam suauitate. grauem atq; molestam reddidit. ueluti
ex indigno quoddam fato sibi continuo. id fastidium adesset.
Tamen licet hac immoderata flagaret ambitione. inuidia ad-
uersus neminem intactus est. Laudum quippe liberalissimus
fuit. uel eorū qui antea. uel sua tempestate floruerant. ut
ex ipsius commentis animaduertere fas est. Memorantur mul-
ta circa id ab ipso iocunde prolata. Aristotelem fluiuum esse
inquit auri profluentis. De dialogis platonis ait. si iuppiter
uocē uteretur. eum non aliter q; platonem dialogos conditu-
rum. Orationum demosthenis interrogatus quę sibi optima

uideretur. longissima inquit. Quippe qui uerbum demosthenico
commenti sunt. aceroni innituntur. q; aliaubi in eius episto-
lis ad domesticos quosdam suos scripserit. eos quibusdam ora-
tionum suarū locis excitare demosthenem. Verum inter ceteras
laudes quibus p̄rimis in eum uirum usus est. id maximū et
omni admiratione dignum. q; eas orationes in quibus summam
diligentiam habuit philippicas in antonium demosthenis uerbo
nominauit. Omnium qui eius etate aut eloquentia aut doctrina
prestitissent. extitit nemo quem non uicē diligere. et aut scri-
bendo aut orando celebriorem reddere. Cratippo peripathetico
operam dedit. ut a cesare iam rex potito romanus. cuius ascriptus
foret. Axiopagitarū senatu etiam persuaserit. ut illum athenis
degere decernerent. eosq; impulit ut eum orarent uiuox stu-
dijs immorari. ueluti qui eam urbem splendide esset exornatu-
rus. Eiusdem etiam epistolę quedam ad herodem sunt. itemq;
ad filium alię. iubentes ut cum Cratippo philosophię operam da-
rent. Gorgiam rethorem filiū consuetudine prohibuit. q; eum
adolecentem ad uoluptates et potus alliceret. hec una ex episto-
lis suis grecis. itemq; ad bizantium pelopem altera extat. quas
iraundia quadam scripserit. In prima dignissime Gorgiam incre-
pans. q; mollem atq; lasciuam uitam ageret. In altera pelopem
improbat. q; adeo deiectionis animi foret. ut honores quosclā
a bizantijs oblatos decerni sibi neglexisset. hec liberaliter licet
et quadam ubertate linguis prolata. quandoq; tamen modestiā
excessere. Minutius enim cum e iudicio ipsum eripuisset. q; ille
uictoria elatus sabinum domesticum atq; familiarem suum re-
um ageret. tanta iraundia aduersus est. ut aduersus eum di-
ceret. Tu exgo Minuti tua opera euasisti. an q; ipse multas te-
nebras in curia circumfudi. M. Crassum pro rostris laudans
cum uoto potius esset. post dies pauatissimos eundem probro

Vnde nome philippicos.

Cratippus.

Axiopagus.

herodes.

Gorgias rethor.

pelopem bizantium.

Minutius.

M. crassus.

Cesar contra ace-
ronem.

Pompeius.

M. cato

Primum cum cato
p. p. acerone dixit

ambitione flagra-
uit.

Laus Aristotelis
Platonis
demosthenis.

acriter laceſſiuit. Vnde cum dixeret Crassus non hoc in loco me
nuper extuleras: certe respondit declamans gratia pro nuli
materia orationem exercens. Retulerat Crassus neminem ex
crassis romę diutius annis sexaginta uixisse. moxq; in huius di
cti penitentiam ductus cum subderet quid ad hoc. Tum acero
tam blande inquit morem concioni gessisti q; romanos notas
id grate audituros. Cum retulisset etiam crassus stultos sibi
placere. quoniam bonum uirum diutem esse ostenderent. ui
de inquit acero ne illud magis. omnia in sapiente sit esse. Aua
ritię enim notam habebat crassus. Cum alter filiorum crassi qui
cuidam nomine digno perſimilis erat. et ob id genitrici turpem
iniecerat maculam q; digno conalata fuisset. apud senatum pro
be et cum laude perorasset: interrogatus acero quid de digno
censeret. dignus inquit crassi est. Profecturus in ſyriam crassus
acronem optauit beniuolum sibi q; aduersarium magis relinque
re. Ergo mutę conalationis gratia acronem aduersus apud
ipsum uelle cenare se dixit. quo familiaris actio post dies pa
ucos cum quidam e domesticis acronis obuiam sibi facti nuna
arent Vatinium male acroni conalatum spondisse se in ei
amiciam atq; gratiam rediturum. atqui respondit Vatinius
apud nos cenare uult. Aduersus itaq; crassum talem se acero
prebuit. Vatinium uero q; scrofulis tumidum guttur habet et
cum quandam oratoris causam. oratorem appellauit inflatum.
hunc uatinium cum acero accepisset uita functum. atq; pauco
post cum manifestus nosset eum uiuere. male inquit pereat
qui male mentitus est. Deceuerat cęsar ut militibus agri cam
pani diuiderentur. sed cum in senatu pleriq; id egre ferrent.
et L. gellius uir iam senio confectus hoc se uiuente non perpe
ſſurum assereret: expectemus inquit acero. longius enim non
postulat gellius esse superstes. Vir quidam octauius de lybia ubi

Contra Crassum.

conalatur acroni crassus

Vatinius.

Multa facere dicta.

Cęsar

L. gellius.

Octauius.

47.
aurem perforare mos est. oriundus dicebatur. cum ergo in causa
quadam se non audire acronem reuerentem diceret: quippe re
tulit acero aures bene solebas habere foras. Dicente Metello
nepote acronem testificationibus suis plures occidisse q; liberasse
patronis. fateor inquit apud me plus esse fidei q; faciendi. Ado
lescens quidam qui inmedicata placenta patrem peremerat: teme
ratio elatus se acronem probeis impugnaturum esse iactatus est.
tum ad eum acero id a te q; placentiam malim. P. Sextus acronem
cum patronis quibusdam aliis causis audam addixit. Cum ergo so
lus orare agere ac disponere ueluti pro uice suo singula uellet. cogni
to q; mox foret a iudicibus absoluendus. ad eum uersus acero. fene
re hodie inquit Sexti tempore: nam die crastino priuatus futu
rus es. P. cętam rudis et tardi ingenuus uirum se uirtutem pro
ficiantem. acero actione quadam apud iudices aduocarat in testem.
Sed cum ille se nihil scire diceret. forte inquit acero de legibus inter
rogari te putas. Metello nepote sepe numero in quadam alteratio
ne dicente. quis tuus pater est: tibi respondit acero responsionem
hanc mater grauiorem effecit. ferebant namq; illius genitricem
impudice uixisse. hic etiam metellus tante lenitatis ac inconstan
tię fuit. ut tribunatus sui magistratum linquent ad pompeium in
ſyriam nauigasset: moxq; ab eodem inconsultior ac inconstantior
reuerſus est. Quare philageum preceptorem suum cum sepeli
isset: et obsequiosus circulosissime sepulcro marmoreo toruum super
iussisset inadi: hoc dixit acero rectius factum. nam hic te uola
re magis q; scire docuit. M. Appius cuiusdam defensionis sue pro
hemium egit. memorans eius clientem a se precibus summis
suam petuisse diligentiam. faciendam. atq; fidem. Tum acero
adeo inquit uir ferreus es. ut ex petitis tot sibi nihil impenderis.
Verum in maluiolos siue aduersarios his uti ledorilis oratoris
est. at in alios uoti gratia in eisdem uti se casus obtulerat effu

Metellus nepos.

Adolescent quidam.

P. Sextus.

P. cęta.

Metellus nepos.

Philageus.

M. Appius.

Ledoris.

disse se acerum non parum inflavit inuidiam. horum etiam
 pauca perstringam. M. Aquilius binos habentem generos am-
 bosque exules appellabat adrastum. L. Co^{uico}cta uini audacissimo ad-
 ministrante censuram. Cicerone consulatum petens cum e labore
 sitiens circumstantibus undique comitibus suis clam biberet non
 iniuria timeris inquit ne censor mihi infensus sit. quod aquam
 bibo. Boconio tres secum filias deformissimas ducenti obuiam
 acero. phebo clamauit extincto hic pignora seminauit. M.
 gellius quem anceps erat rumor non ortum parentibus li-
 beris. cum magna atque sublimi uoce quasdam litteras in sena-
 tu recitasset. ne admiremini inquit acero. nam et hic unus
 est proclamantium. Faustus sylla dictatoris sylle filius. cum
 paternas substantias dilapidasset. et grandi grege alieno oppri-
 meretur a uirgilio proscriptus. Tum acero hanc quam paternam
 proscriptorem malim. His igitur plerisque oneri acero fuit.
 et hinc qui cum clodio conspirauere materiam indignationis
 nocti fecerunt. Erat clodius uero claris parentibus natus. tunc
 etate iunior. et dignitate prestant. et audacia. ille cum amore
 pompeii cesaris coniugis flagaret. clam eius domum ingre-
 ssus est. uellem ac habitum psalterie induit. Muliebres
 enim ceti. tum in eccle cesaris sacrum illud archanum inacre-
 ssim omnino uicis agebant. Vitilis itaque sexus aderat nullus.
 Spe autem latendi cetum adductus clodius ob adolescentie
 sue formam. genasque nondum pubentes turbe immixtus ad
 pompeiam ingreditur. Sed cum noctis tenebre et edis perma-
 gne aditus ignarum illum agerent. atque inuium errore do-
 mus palam captum. quedam aurelie materis cesaris pedisse
 qua illi obuiam facta nomen rogat. Loqui coactus clodius
 se pompeie pedissequam inquit. et e cetu auram nomine que-
 rere. Tum illa uoce uiri intellecta. territa proclamat. so-

asque aduocat. Referatis foribus adsunt ille. et secutantes sin-
 gula clodium comprehendunt in pedisseque illius celli cui occur-
 rerat fuga progressum. Hac re uulgata cesar pompeiam dimisit
 uxorem. et de pollutis sacris questio proposita est. Erat clodio
 amica acero iunctus. nam eius opera tam in ceteris quam ad presi-
 dium sui capitis in coniuratione catiline impensissime acero usus
 fuerat. Sed cum imiteretur clodius apud iudices arguere se se
 die patris sceleris in remotissimis ab urbe locis diuertisse. ac-
 cero aduersus ea testatus est. asserens illum tunc se domi con-
 uenisse. et quod certissimum fuerat. seruo secum colloatum. Cre-
 ditum est acronem non tam ex re ipsa id testatum. quam quod teren-
 tius coniugi se purgatum uoluisset. Ea enim estuabat odio clodi.
 ob eius sororem clodiam. que aspirasse ad nuptias acronis
 uidebatur. conualiatione ac opera tullii in primis familiaris atque
 domestica acronis. hic enim frequentiori consuetudine salutan-
 di atque conueniendi clodiam. non enim habitabat procul. eius
 rei terentie suspicionem iniecit. Quare terentia cum difficilis
 esset ingeni. et sui coniugis facile princeps. uirum inflamauit
 impulsitque ut in clodium testaretur. Ad hec nonnulli boni atque
 preapui uiri. perueria. largitiones. uersutas. pudicax in eun-
 dem testati sunt. Lucullus ancillas in medium duxit. que affirma-
 runt clodium cum apud se domi habitaret iuniori sorori com-
 misuisse. Rumor preterea percrebuerat eundem se etiam conui-
 xisse reliquis binis sororibus suis. quare Martius rex terentia
 habebat uxorem. alteram Metellus celee quadrantem cognomine.
 quod quidam ex his qui eam amabant. pro argenteis in illius locum
 grecos nummos immisisset. Est enim quadrans nummus ex gre-
 minutissimus. hec inter ceteras sororum certiori fama clodium
 urgebat. Dum ea gererentur animi plebis non nihil aduersus
 eos qui in clodium testati essent offendeabantur. Unde percul-

Acusatur clodius.

aduersus clodium te-
statur acero.

clodia

difficilis ingeni te-
rentia.

Lucullus.

clodius tres sorores
cognuit.

quid quadrans.

Liberatur Clodius.

Catulus.

Cesar.

Clodius. tr. creatur.

Piso.
Gabinus.

Crassus.
Pompeius.
Cesar.

Clodius benivolentiam simulat.

si metu iudices se munuere presidis : eorumque nonnulli cum sententias ferrent confusis litterarum tabellas protulere. harum tamen plures hę fuerunt quę clodium liberarunt. Rumor fuit largitionem his intercesisse. Vnde Catulus obuiam iudicibus factus, quę recte inquit iudices presidium postulastis : timentes solius ne quis uobis argentum diriperet. Clodius etiam cum acerone exprobarę quę ipsius testimonium apud iudices nihil fidei habuisset : id responsum accepit. Mibi enim inquit acerone quinque et uiginti iudices fidem prebuere : tot enim sententię te damnarunt. tibi uero triginta non credidere. antea quippe ab libere ab ipsis non euasisti quę pretium soluere. Atqui interrogatus cesar cur repudiasset uxorem : cum adulterium non assereret : Nam decę inquit cesaris thorum non tantum crimine : sed criminis suspitione carere. Absoluto itaque ab eo reatu clodio : moxque designato. et animum aduersus acerone inicit : omnia simul mouens : omnesque ciues simul in illum incitans. Quippe plebis animos quę obsequiosum illis magistratum suum preberet in sententiam suam allexit. Preterea utriusque consulum non mediocres prouincias deceuerat : pisoni macedoniam : gabinioque syriam. multos etiam qui priuati hactenus uixerant ad publicos honores acciuit. Circumseptus ipse ualidissimis seruorum familiarium copis incedebat. Preter hec trium uirorum qui tum in urbe plurimum poterant. Crassus palam aceroni aduersari. Pompeius utrinque blandiri. Cesar expeditioni aduersus gallos intendere. Trepidus ergo acerone licet benivolentiam cesaris desperaret : eumque ob rem catiline sibi existimaret infensum : tamen metu coactus ab ipso impetrat ut socium iret legatus in galliam. Eo pacto intelligens clodius acerone suum subterfugere tribunatum : cum eodem benivolentiam simulat : atque in reuerentiam omnem eiusmodi dissidii causam inicit. In illius memoriam intercedens

49.
non nisi pie ac clementer in eum loquebatur : ueluti nullo secum odio sed omni humanitate flagans. Sic ergo ea dissimulatione metu acerone omnino liberat. Quare acerone existimans se reibuno conuictum : legationem cesari pactam abnegat. sedque ad publicam uertit. his igitur incensus cesar clodium aduersus aceronem promouet : pompeiumque fere a acerone semouit. Preterea in acerone apud plebem testatus est : contra fas atque maiorem leges lentulum ac certhegum ceterosque absque iudicio damnatos cesos esse. id enim crimen in acerone delatum est. Quare actus in iudicium acerone huius criminis reus : nec a mediocribus potentie uiris oppressus : uestem atram assumit : et profluente coma plebem orare et supplex ambire cogitur. Tum per uerba uicos undique factus obuiam illi clodio. uiris comitatus in omnem audaciam atque contumeliam pronis. uicem aceronis illudere : et turpiter gestum illius omnibus probis urgere : interdum etiam lutum lapidesque iactantes supplicationibus illius obstrepere. Cum acerone quę primum omnis fere multitudo equestri ordinis uestes commutauit. preterea uiginti propemodum milia iuuentutis romane. Non enim minor erat horum numerus : qui illi assistebat. promissis etiam comis passim per urbem preces effundere. Senatus erat frequens ut decerneret populum uestem ueluti ex publica mensura mutare. Sed eos cum diuersa sentirent : preterea clodius cum circa curiam paludatus satellitibus omnia terrore repletus : e senatu prorupere non nulli ordinis senatorum : qui lacertis indumentis tumultus specie dedere. Denique cum nec misericordia neque pudor quicquam ualuere : quin oporteret acerone aut exulem fieri : aut ferro rem decerni : ad pompeii auxilium itum est. qui consulto ab urbe semotis iuxta albanum agrum diuerterat. Ad eius opem implorandam primo piso ipsius gener profectus est : post

Lentulus.
Certhegus.

Atram uestem sumit : et plebem orat.

xx. milia uestem in acerone mutauit : et ordo equestris.

Pompeius.

Piso gener aceronis.

Colloquii acronis
fuge pompeus.

Gabinus.
Piso.

Consultat amicos.
Lucullus.

Palladis signum.

Urbe egreditur
acer.

Lucania.
Stolia.

hippo.
Vibius.

ipse. Sed cum eum praesentem adesse pompeus. eius conspectum
minime pertulit. nam graui ipsius uiri pudore opprimebatur.
qui non una contentiones atq; certamina sui gratia subisset: mul-
taq; pro re. p. iuxta suam sententiam administrasset. Cum ex
go esset celsis gener. ueteres gratias acroni repetenti negauit.
egressusq; postea colloquium acronis minime pertulit. Quare
proditus a pompeio acero. nudus ac derelictus ad opem consu-
lum profugit. Gabinus animo indefesso & pertinaci ad ferenda
singula acronem impellere. Contra. piso illum hortari ut de-
sisteret a ceptis: ut furori tribuni cederet: ut temporis uacuitu-
dines ferret: ut in tantis seditionibus quae ex ipsius capite urbi
emergere posse uidebantur. uerum patriae salus fieret. His
permotus acero necessarios suos quid salubrius futurum con-
sult. Lucullus eum manere ueluti demum uicturum cense-
bat. Alii ipsum abire: q. mox sedata rabie clodii. populus
eius desiderio esset flagaturus. haec eadem ipse acero appro-
bant palladis signum quod domi locatum non paruo tempore
summum in modum coluerat in capitolio obtulit. idq; subscripsit.
Palladi romae custodi. Hoc peracto extemplo comites & beniuo-
lis atq; familiaribus suis nactus. citatim noctem mediam ur-
bem egreditur. deinde per Lucaniam iter agens stoliā atin-
gere statuit. Interea exitus eius cum romae pateheret. fuge
criminator: atq; damnatur a clodio. ac aqua & igne interdi-
ctus. neue intra quingenta miliaria italicae teeto susaperet
edictum est. Verum ceteri haec post gratiam acronis habentes
maxime ipsum uenerati & longa profusi humanitate eum
gratissime prosecuti sunt. Sed apud hipponem lucanum ciui-
tatem quam nunc uibonem appellant. Vibius uir stilius. qui
cum in plurimis acronis beniuolentia ^{fre}tus esset. & in eiusde
etiam consilium ad edilitatem euectus. hospitio eum reppulit.

seq; locum eum delaturum in crimen asseruit. q. uem Virgini-
us stilius. p. haecenus acronis opera non mediocriter usus
uissit eum omnino ab insula prohiberi. Quam ob rem affectus
his acero propere brundisium petit: unde durachium uento
secundo nauigans. mutato in ipso itinere celo regressus fert.
moxq; die proxima soluta uerum puppi uoto potius est.
Traditur cum durachii litus attingeret exonerata puppi ter-
remotum hiatusq; pelagi extrasse. Ex quibus ab ariolis inte-
lectum est. exilium non diuturnum sibi fore. mutationem
namq; fortunae suae his signis portendi constare sibi asseriebant.
Verum licet a plerisque beniuolentiae gratia saluaretur. licetq;
grecoz urbes certatim honore summo ipsum dignarentur. su-
bitis tamen & melius uitam agebat. & ueluti qui insano quo-
dam amore torqueretur persepe ad italiam oculos flectes.
ita tenuis. ita sua dignitate eiectus uidebatur. ut existimaret
nemo uirum in primis eruditum. ac tot in studiis litterarum
obuersatum cum extitisse. Praeter non nullas egit ut non orator
sed philosophus uocaretur. Liebat enim se philosophiam ob-
se ipsam. sed oratoris facultatem non nisi quantum foren-
bus negotiis necessarium fuisset se complexum. Arduum quippe
& ingenti gloria dignum animorum affectus ab ore secludere.
multaq; reze passionis euellere: cum in negotiis ausibus mu-
lta consuetudo ac familiaritas multa fuerit: nisi adeo quis con-
silio uixerit: ut in his quae gerenda sunt. ita omnino extra
feratur. ut negotiorum non affectuum ipsorum particeps sit. Ce-
terum clodius eiecto acrone incendio tradit eius uillas: in
cendio dedit & eius domum: ibiq; libertatis templum erexit.
Reliquas uero bonorum suorum substantias hastae subiecit: quae
licet per integros dies assidua uoce praecoris pronuntiarent.
tamen nemo inuentus est qui rei cuiusquam emptor foret. hac

. G. Virgilius.

brundisium.
durachium.

Terremotus.

Melius uitam age-
bat.

Philosophus non orator.

Incenduntur ei domus
& ceignat templum
libertatis.

Pompeius.

Seditio et reditum
aceronis.

Quintus frater

Annius Milo.

Ab exilio redit acer

Crassus.

Publius.

Acta clodii cunctis

ergo indulgentia elatus clodius. primaribus urbis terrori factus. ual-
latusq; a plurimis e plebe uiris in omne facinus atq; probum erui-
pere paratissimis animum in Pompeium uertit. quedam illius
acta quę in exeratu nuper ediderat sadens. Quare pompeius
egre id ferens se torquere q; acronem exulem fieri passus eet.
menteq; mutata de illius reditu cum necessarius suis agitat.
Sed obliuente his clodio. placuit senatui nihil sanare. nihil
ue publicum agere. donec acronis reditus statuatur. Igitur
cum. eos. qui lentuli & cethegi ac sonox asserebant causam di-
uersa molirentur. orta seditio adeo inualuit. ut tribuni pro
foro sauci abirent. & Quintus acronis frater ueluti extrema
passus inter cadauera fufus latuisse. hinc animi plebis cepere
fleeta. primusq; Annus Milo tribunus. ausus est clodium ui
ad iudicium trahere. Ad pompeium plebei q; multi. pretere-
e municipis non pauca confluxere. quibus circumseptus ipse
sublato e foro clodio. ad ferendam sententiam de reditu
aceronis. aues conuocat. fertur populum nihil unq; tanto om-
nium confessu statuiffe. Deceuerat pretere- senatus certans
non inferior ee illis beneficio omnes ciuitates. quę acronem
in exilio fouissent ornare laudibus. domumq; ac uillas quas
clodius combusserat ere publico reparari. Itaq; decimo exili
sui mense redit acro. Cui tanta singulox letitia. tanto ciui-
tatum studio. obuiam itum est. ut quod ab ipso memoratur
se romam italis humeris reportatum. res ipsa fere supera-
uerit. Crassus etiam qui ante q; exul acro furore infensus
illi fuerat. lenis animis sibi accurrens in amicitiam redinte
gratus est. licet hoc iniceret filio publico. qui acronis zelo
estuabat. Parum deinde post. tempus cum obseruasset a
cro clodium abesse romę plurimis comitatus uiris in capi-
tolum profectus tabulas tribunicias in quibus ea quę clodius

. magi .

magistratu suo administrarat. seruabantur deicit. Quod cum clo-
dius querebatur. instabat acro. illum asserens contra leges ex
ordine patrio tribunatum adisse. ob idq; nihil administrati-
onis sue ee ualidum. Sed permotus his Cato acroni instat.
non gratia ut fecunt clodu. sed rem indignam grauem atq;
uolentam rei. p. ratus. tot decreta. tot tantasq; administra-
tiones publicas senatum in cassum reducere. in quibus erat
acta quę uidem ipse. quæs. cypri atq; bizanti egerat. Ab
ea igitur spe deiectus acro paulum aduersus catonem sensit.
non ut in apertum odium itum sit. sed uti mutua beniuolen-
tia obscurius uli forent. Post hec Milo clodium confodit. reusq;
patricidii actus. patronum sibi acronem constituit. Verum
timens senatus ne ex periculo milonis clari in primis. & tunc
iracundi ciuis quicq; tumultus urbi exaceret. Pompeio man-
dat si curę ee hanc causam. ceterasq; ut impune iudiciis
libera potestas iudicandi sit. Noctu ergo pompeius cum fo-
rum armatis militibus anxisset. pertimuit Milo ne acro
tantox conspectu subita nouitate perculsus. pro se minus
iocunda oratione certaret. illi persuasit ut in lectica
delatus in forum in ipsa cubans quiesceret. donec conueni-
ssent iudices. & curia frequens foret. Cicero namq; non
in armis tantum fuisse trepidus fertur. sed ex tanta
exeritatione non adeo compositus. quin ad orandum ita
timens pergeret. ut uix a motu corporis tremituq; desiste-
ret. Oraturus pro Licio murena qui sub Catone reus
agebatur. cum intellexisset hortensium ex oratione sua
in eadem causa splendide recitata elatum gloria. nulla
partem noctis quieti indulsit. uigiliis & meditationib;
anxius. ne in dicendo inferior illo censeretur. Ceterum
ad agendam causam milonis acro lectica egressus uiso

Cato.

Cyprum.
bizantium.

Milo clodium confodit.

Pompeius.

trepidus in causis
dicendis.

Licinius Murena.
hortensius.

pompeio qui curis ueluti in exercitu sublimior presidebat. uisus
 & armis quę undiq; fulgebant stupore confusus est. Tandemq;
 tremens ac uoce uix faucibus euulsa trepide sermonem incepit.
 reo ipso milone summa audacia assistente certamini: nec dis-
 gnato nutare comam. nec mutare uestem. quod damnationi
 suę non paruum prebuisse materiam traditur. In eo tamē
 stupore acerō magis ob salutem milonis periclitantem affe-
 ctus q̄ timidus iudicatus est. His actis pro crasso unip̄i q̄
 apud parthos obierat. augur designatur: deinde procos.
 prouinciam sortitus aliciam. exercitum. xii. milium peditū.
 duozq; milium & sexcentoz equitum trahit: iussus capa-
 dociam ariobarzani regi conualiare. cuiusq; uoluntati recu-
 cere. hęc ipse placide & absq; congressu pugne composuit.
 ac elices qui ob cladem romanoz a parthis illatam syrięq;
 tumultus efferebantur. administrationis suę mansuetudine
 placat. munera ibidem a regibus ipsis oblata renuit. Pre-
 terea prouincę populos ab epulaz stipendijs soluit. idem
 diebus singulis iocundiores ē prouincia uiros nullo appa-
 ratu sed liberaliter conuiuio adhibuit. Eius domus ianito-
 re omnino libera. ipse cibans a nemine uisus est. sed ma-
 cutina luce aut stans aut arcum ambulans iuxta cubiuli
 sui locum. dextram his dabat. qui ad se salutatum ingrede-
 rentur. Itaque nullus suo uirgilio lacessitus aut damna-
 tus improbe fertur. Multa publicoz quę furtiue subrep-
 ta fuerant ciuitatibus reddit: ac obnoxios nihil ultra per-
 pessos in sua dignitate seruauit. Pugne non experti la-
 trocinia quę circa montem amanum insidebant. in fugā
 egit. qua uictoria imp̄. a militibus salutatus est. In qua
 re ne id frustra retulerim. Caelius orator cum eum roga-
 ssē. ut ad quoddam spectaculum pantheras sibi romam

Crassus minor.
 Augur design. acerō
 Procos. aliciam obtinē.
 Cappadocia.
 Ariobarzanes rex.

Caelius orator

ē alicia mitteret. acerō uenuste permotus rebus a se gestis
 in alicia non esse pantheras respondit: sed in caryam ef-
 fugisse dedignatus q̄ ceteris pacem agentibus ille solum
 bella perferrent. Ceterum prouincia decedens acerō rho-
 dum nauigat. inde ueterum consuetudinū desiderio
 captus. athenis plusculam moram egit. ubi uicis eruditi-
 one precepit in colloquium adhibitis. beniuolisq; grate p-
 salutatis. laudibus gręę commode exornatus romam re-
 dit: iamiam ueluti quoddam incendio bello ciuile extuante.
 Verum senatus cum sibi triumphum decerneret. gratius sibi
 inquit fore composita intestina seditione se triumphum cę-
 saris sequi. Interea priuatim consilijs diligentem operam pre-
 buit: partim cęsari scribens. partim pompeium orans. ut
 utrunq; pacaret. Sed insanabile uulnus mox patuit. Cęsar
 enim urbem inuadit. Pompeius plerisq; claroz & optimoz
 ciuium comitatus hanc deserit. Ex quo acerō fugam illoz
 linquens addi partibus cęsaris uisus est. Anceps tamen ac
 utrinq; discessus quedam signa suę mentis aperuit. Scri-
 bit enim in epistolis quo se uertat ambigere. honestam
 & pulchram belli materiam apud pompeium ēē. Cęsarem
 meliori re uti: seq; salubrius necessarius suis preseruare.
 habeo igitur quem fugiam: quem sequar non habeo. Inter
 hęc Trebatius uir cęsari familiaris per epistolas acronem
 hortatur ad cęsaris beniuolentiam: eumq; ad spem succes-
 suum cōmunicandam inuitat. Q̄ si hoc ob eius senectutē
 abnuet. admonet uti ab ambobus longe semotus in gre-
 ciam pergat: ac ibi quietem agat. Tum admiratus acerō
 q̄ cęsar ipse non scripserit. iracunde respondit. se nihil
 re. p. indignum acturum. hęc apud epistolas eius inue-
 nire fas est. Ceterum Cęsare hispaniam petente. acerō

decedit prouincia.

bellum ciuile.

Cęsar.
 Pompeius.

Trebatius.

Cicero pompeio in-
 giet.

Cato.

Spernit Pompei
apparatum.

Domitius

Theophrastus.

Lentulus.

Mandus.

Menius.

Labienus.

ad pompeium nauigat. hunc ceteri grato suscipiunt. At Cato
amotis procul arbitris multa cum illo questus est. q. adderetur
pompeio: asserens sese non commode quam partem primū ele
gissē linquere posse: acronem si romę mansissē rex euentus
se componens patris saluberrimū & amias utilimum se futurū
causa nulla inueniens illum cęsarē hostem factum & periculi
tantā partem. hi sermones maxime acronis animos fle
xere. Vnde opam dedit ut pompeius ad magnificū nihil co
usus sit: materiam ipse perhibens: nec animi mutationem
longe dissimulans. Apparatum namq. pompeii floccipendere:
eius crebras conationes clam moleste habere: socios nulla causa
plerumq. ledorū carpere: siue per iocū eludere. Idem ca
stra perambulans fronte militiam simulare: nemini riden
dus. ceteris inopinato risum ludumq. suggerere. Ex his que
dam retulisse indignum non arbitror. Cum domitius uirum
quendam inbellem aciei precepsissē & eum laudibus prosequē
retur: q. moribus eet pius ac integer: quid ergo inquit acro
ipsum tuū tutorem libris non preseruas? Quidam theopha
nem lesbium qui tum erat edilis laudibus efferebant. quon
iam rhodios in amissione classis optime solatus oratione suau
ssima foret. ad quod acro: q. optimum inquit est grecū hunc
in castris magistratum habere. Cęsar rebus secundis usus cum
partes aduersas obsidione premeret: memorante lentulo au
diuisse se cęsarē beniuolos mēstos atq. frequentes ēē: eos in
quit acro dissentire cęsarē dicit: Cum Mandus qui ex italia
nuper accesserat referret romę famam ualere pompeium
obsidione urgeri: ob id nauigasti inquit ut aspiciens crederes?
Referente nomio post conflictum optimam spem haberi licere:
q. septem aquile in castris pompeii capte essent: recte inq.
moneres: si nobis aduersus picas pugnandum foret. Labienus

quibusdam diuinationibus nixus: cum assereret pompeium su
peraturū: hac ergo spe ducti inquit castra nuper amissimus.
Expedita pharsalica pugna: ubi ob malam ualitudinem acro
non affuit: cum fugissē pompeius. Cato frequentes copias cla
ssēq. permagnam dýrachis tenens: acronem iuxta & digni
tatem consularem exercitū precesse rogauit. Sed cum nō tantū
id negauissē acro: sed omnino militiam fugeret: proditor a
uiunori pompeio ac plerisq. appellatus est. stricisq. in se gla
diis acrimuentis reuadatus obissē: ni Cato instans eum ex
exercitu ereptum transulissē. Tūc igitur brundisium profe
ctus aduentum cęsarē ob rem alię ac egypti tardantem eum
ibi moratur: donec nūciatum est cęsarē Tarentum attingisse:
ac terrestri gressu brundisium petere. Quare non omnino spei
uacuis acro brundisium pergit. Timens autem uirum uictō
rem & infensum in multorū conspectu experiri: tamen preter
dignitatem nec loqui nec quicq. agere impulsus est. Nam cęsar
ut eum conspexit multo ante ceteros occurrentem descendit:
eumq. grato persalutauit. deinde plerima solus cum illo allo
quens quorūdam stadiorū simul continuū iter egit. Ex hoc tem
pore cęsar tam firma tamq. grata beniuolentia aduersus eum
usus est: ut cum ille de laudibus catonis edidissē: contra re
scribens cęsar in eo opere acronis eloquentiam ac uite integri
tatem celebrans. eum periculi similem dixit: ac ab eo eam uim
expressisse monstrauit. Id acronis opusculum Cato cęsarē antea
tones appellauit. Fertur etiam in causa. Q. Ligarii qui & ipse
unus ex aduersariis cęsarē fuisse habebatur: patrone acrone cę
sarē ad beniuolos suos uersum dixisse. Vir ille diu malus: no
stetq. hostis probatus: sed quid interim nos impedit acronē
audire? At cum orare acro cepissē: tanta orationis uarie
tate: tanta gratia admirabilis fuit: ut cęsar in colores plu

nō affuit pugne
pharsalice.

Pompeius uiuere.

humanitas cęsarē.

de laudib. catonis
scripsit.

periculos.

Q. Ligarius.

Maxima uis eloque
tis.

rimos uultum uertit: manifestumq; fore omnes animi sui mutationes mire potuisse cognosca. pharsalicam tandem pugnam cum orator attingeret. ille uelut amens corpore exanti libellos preterea quosdam e manibus fluxisse traditur. Quare cesar orationis ui coactus reum crimine liberat. Ceterum ex hoc tempore acerio rem. p. in monarchiam mutatam aspiciens. publica misit. ac operam iunioribus prebuit. qui philosophię studium adorti forent. Ex horum etiam ferme consuetudine. quoniam e nobilissimo genere ortum ducebant. & clari in primis erant. iterum in re. p. plurimum potuit. Verum interea eius erat studium philosophię dialogos condere. siue transferre. preterea singula dialecticorum & physicorum uocabula in latinum eloquium ducere. hic enim primus ut aiunt. phantasia. athonum. continuum. indiuiduum. uacuum. aliaq; huiusmodi q̄ plura uocabula hactenus latinis insueta nota & appellanda dedit. Poetica interdum ex ingenii facilitate iocis gratia usus est. qua aliquando cum caluisset. per noctem quingenta carmina condidisse narratur. Eius uero temporis partem maximam agens apud tusculanum agrum non nullis ex eius familiaribus scripsit. se ducere uitam laetis. iocatus in hoc ceu solius est in ceteris. seu q̄ rex cuius desiderio motus. presentibus affligeretur. Perrato interea urbem accessit. idq; tantum ut cesarem saluaret. frequenter uero in concione primus adesse. ac dicendo nouum quicq; continuo ad cesaris gloriam adorti. quemadmodum illud cum deiecto & fracte pompeii imagines uisui cesaris in pristinam dignitatem essent restitute. inquit pompeii statuas figens cesar suas firmat. Meditatus ut ferre patris historiam stilo complecti. ubi multa grecorum tum fabulas tum orationes immiscere decreuerat. eam inuente

ad phiam se contulit.

Phantasia
Athonum

poetica usus est.

Tusculanum

Laceres.

derisit. publicis ac domesticis curis affectus. quare nonnullas & ipse sponte subit. Primum enim terentiam repudiavit uxorem. q̄ adeo neglectior eius fuisset. ut cum in expeditionem proficisceretur inops necessarii comitatus abierit. Preterea cum in italiam inde redisset. ea nonnisi molesta & turbulenta potius est. Brundisium etiam cum ipse longam ageret moram. illa nec eo profecta est. & illuc pergentem tulliolam. tenuiori comitua impensaq; dimisit. Domum adhuc omnium uacuum. ac desertam. exeq; alieno onustam fecit. hec repudii cause feruntur potiores. quas cum negaret terentia. ipse longa oratione probauit. hoc acto paucos inde post dies uirginem duxit uxorem. captus uelut aiebat. terentia. illius forma. sed ut Tiro libertus refert. ut eris alii em soluendi potestas esset. Nam ea puella predules erat. et eius substantias acerio sub tutoris fide seruabat. cum interim ob multa milia quę debebat adesse beniuoli. instare. sollicitare. ut eam licet nondum uiro maturam desponsaret. seq; ex illius dotibus peregrandi gre liberaret. Antonius uero in his quę aduersus philippicas scripsit. has memorans nuptias. illum uxorem apud quam senuerat indigne expulisse tradidit. simulq; in eum iocatus est. tanq̄ inertis & mollis uiri rem ipsius domesticam mordens. Post hec paucis ferme diebus. eius filia quę post excessum pisonis prioris uiri lentulo nupserrat. ex patris angustis moritur. Adhuc igitur beniuoli. adhuc familiares. undiq; conueniunt philosophi. acerionem exortaturi. ut equo animo filię mortem ferat. Nam huius doloris impatiens habitus est. Vnde q̄ noua uxor letari obitu tullie uisa fuerat. illi repudium dedit. hec apud domestica acerio laborauit. Ceterum conuirationis in cesarem expertus fuit. q̄q̄ inter perimos beniuolos bruti haberetur. & presentia egre perferret. ac pleriq; non inferior rem. p. pristinam asperet. Pertinui

Terentiam repudiat.

Tulliola. Comitua.

Virgine uxore duxit.

Tiro libertus.

Antonius.

moritur tulliola.

Piso
Lentulus

Aliam uxore repudiat.

conuirationis in cesarem ignarus.

ere autem uiri illius naturam. seu audacis inopem. ac eius gratiam
in qua robustissimis etiam uiris solent animi maxime deesse.
Verum ut bruti atq; cassii patrata res est. & beniuoli cesaris
conuenissent. iterum intestini tumultus est orta seditio. Quare
Antonius qui consulatum agebat conuocato senatu. cum ad con-
cordiam breuiter quedam concionatus esset. acero pro tempore
multa disseruit. senatui suadens ut atheniensium exemplo
abolitionem rex cesaris agens. preterea bruto & cassio perquiritas
decerneret. Sed horum nihil adimpletum est. Nam plebis animi
ex de cesaris exasperati. ut cadauer ipsum per medium forum
elatum aspexere. adhuc cum extulisset Antonius cesaris uestem
sanguine sparsam ac undiq; perforatam gladiis. furore com-
moti percussores cesaris queritant. Inde ardentibus facibus eorum
domos incenditis posuunt. Sed illi immensum periculum preuide-
res effugiunt. comitesq; nonnullos auctoritate primos clam im-
morati urbem relinquunt. his extemplo Antonius elatus est.
ac uelut dominaturus urbi. omnibus timori esse cepit. acroniq;
maxime. nam potentiam suam in urbe ite remiam aspiciens.
& aduersus auctores cedis tempus offerri. cepit moleste ang-
presentibus. prebuitq; suspitionem dissimilitudinis uite animiq;
sui immutari. Quam obrem id animaduertens acero enixe in-
stat uti dolobelle legatus cum eodem in syriam nauiget. Sed
hircus & pansa uiri clari & optimi acronis zelo incensi. imitu-
ri consulatum post antonium ne sese deserat orare. qui an-
tonium opprimere presente eo suscepissent. Quare acero no-
omnino diffidens. quanq; id etiam parum crederet. dolobe-
llam missum fecit. Inde data fide hircio se com.e affuturum
cum consulatum iniret. athenis estiuu ducturus solus nau-
gat. Sed in itinere ipso cum moram teneret. & noui sermo-
nes ut assideret ab urbe ferrentur. penitusse antonium. eumq;

Brutus.
Cassius.

Antonius.

Dolabella.
Hircus.
Pansa.

Athenis nauigat.

mire mutatum. ac omnia. S. C. agere tractareq; preterea ut
recte singula componerentur. urbem eius indigere presentia se-
cum questus q; nimium sui cautus esse censuisset. romam repetit.
nec primum spe sua deceptus est. Tanta enim ciuium copia sibi
obuiam itum est. ut in eius ingressu. circa fores. circa dexteras
dandas. circa salutationes. integra ferme dies consumpta sit.
Postea uero cum antonius senatum cogeret. aduocato acrone
non paruit. sed cubans simulauit se ex pelagi laboribus uali-
tudine impediri. Nam suspicio insidiarum in ipsa uia nuncio quodam
accepta. cum in senatum ire uetuit. hoc antonius non leniter tu-
lit. sed eum probris lacessens. milites extemplo misit. qui aut
illum adducerent. aut domos incenderent. Sed his cum obsta-
rent nonnulli. precibusq; inuiterentur. Antonius uadimonis
contentus quieuit. Deinceps primores urbis placide reliquum
tempus duxere. palam illi non aduersantes. nec omnino sibi
non cauti. Donec limor cesar ex appollonia in patriam re-
dierit. & hereditate cesaris adita cum Antonio in non paruas
contentiones erupit. Cum Antonius ex censu cesaris quinqu-
aginta & ducenta milia gril sibi diriperet. Ex his philippus
uinionis cesaris uetericus. & Marcellus qui sororem eiusdem
duxerat. cum adolescente cesare ad acronem profecti
conueniunt. ut apud senatum. & apud plebem acero uerbo
factoq; causam adolescentis affirmet. contraq; adolescentis pe-
cuniarum & militum copis sibi defensionem acronis assumat.
lamiam enim adolescentis plerq; militum cesaris circa sese
habere. & cesaris partes omni studio ad sese recipere. fecerunt
acronem non ingratis beniuolentiam cesaris inuuisse. q; eam
antea diuino quoddam somnio illexisset. Nam cesare atq; po-
mpcio nondum uita functis. acero per quietem uidit sese mo-
nitum in capitolium uocare ordinis senatorii liberos. seu iuppi

Ad urbem redire.

Cesar aug.

Philippus.
Marcellus.

Somnium acronis.

capitolium.

ter ostensurus unum ex illis foras qui rex esset potiturus. Quo
 circa aues soliti currere & iuxta templum assistere pauca uero
 sessu arcum sedere silentiumque agere. Patefactis interea foribus
 templi quisque puerorum uicissim surgere uisus ac iouem adire.
 Tum iuppiter cum queng animaduertisset mestumque repulisset
 in unico solum fixus dextram portendens. O romani inquit
 hic princeps factus finem belloz ciuiliu uobis imponet. hoc
 somnio stupefactus acerco imaginem pueri requirens cum ipsi
 nihil omnino nosceret animo eam impressit. Cumque per diem
 descendisset in campum martium uisus pueris qui peractis lu
 dis iam abibant puerum quem in somnis uiderat aspiciat. Qua
 re animo percussus puerum conuenit: eumque rogat quibus
 parentibus natus sit. Erat ille octauio patre qui uir non am
 ple clarus fuerat & Actia sorore cesaris ortus. ex quo cesar
 liberis carens substantias suas domum familieque nomen testa
 mento illi reliquit. Ex eo igitur somni tempore fecit acerconem
 cum cesar obuiam sibi fieret accurare eum conuenisse: contraque
 illum acerconis beniuolentiam grate fouisse. Fortuna preterea
 quadam cesarem ortum memorant acercone consulatum admi
 nistrante que omnia primas fouisse causas ad mutuam beni
 uolentiam tradunt. Quare & odio Antonii & ob sui naturam
 glorie desiderio flagrantem & exultantem ex potentia cesari
 sis sese urbi preesse acerco ita se adolescenti subiecit ut
 eum quandoque patrem appellauerit. Ex quo stomachans
 brutus in epistolis ad Actium acerconem increpat & Anto
 niu metu cesari blandiens non libertati studere sed dome
 sticum sibi dominum facere uideretur. Sed nihil minus bru
 tus acerconis filium qui atheis philosophię operam dabat
 ad sese recipiens eum in primis dignitatibus habuit: eoque
 in plurimis usus ipsum strenuum reddidit. Ciceronis uero

Campus martius.

octauius pater
 Actia mater. aug.

Brutus.
 Actius.

uero potentia tunc in urbe maxime claruit. nam iuxta mentem
 suam seditionis eiecit Antonium: & ambos eos hirtium ac pan
 sam in illuri ab urbe cum exercitu misit. Suasit preterea
 senatui licetores ceteraque imperii ornamenta cesari dari:
 ueluti qui pro patria esset certaturus. Verum deuoto Anto
 nio & utrisque consulibus thessalica clade cecis omnes mili
 tum copie cesari conueniunt. Quare metuens senatus ui
 rum iuniorem fortunamque qua splendide usus fuerat lar
 gitione temptant exercitum eius reuocare: illiusque potentiam
 sandere ueluti rei p. nequique tot copie opus essent cum
 fugisset Antonius. Quam ob rem territus cesar ad euerconem
 mittit qui eum orarent sibi suaderent ut operam impen
 deret ac consulatum ambobus committendum. quo si potren
 tur affirmarent acerconem uti placatum ei esset rebus usurum:
 seq. adolescentem ipsius cur se daturum nominis gloria il
 lectum contentumque. Hac simulatione primatum acerconis fo
 re passus est. res ipsa tamen eo tendebat ut acerconem ad
 petendum consulatum impelleret comitia utrisque conaliaturum.
 Elatus ergo his nuntiis acerco uir senex a iuniori deceptus se
 natum atque centurias illi prebuit: extemplo a beniuolis lace
 ssitus: ac non multo post intellegens se populi libertatem
 ac sese perdidisse. Nam inuito consulatu potentior factus ado
 lescent. acerconem missum fecit: ac Antonio Lepidoque conali
 atus copias in unum coegit. & ueluti censum quedam trium
 uiri imperium rebus sibi partiti sunt. Proscriptionis preterea
 tabulas ultra ducentorum ciuium edidit. in quibus acerco ra
 uia plurime litis fuit. Nam Antonius nihil conuentionis
 omnino ratum habere. ni in primis ille proscriberetur. Le
 pidus antonio sese iungere. Solus cesar ambobus summa
 ui obia. Triduo itaque iuxta ciuitatem bononię horum scelerata

hirtius
 p. sam.

debellat Antonius.

sibi ne conueni

cos. sic aug.

conaliant aug.
 Antonius & lepidus.

.cc. ciues proscripsi

Bononia.

colloquia habita: quo loco apud interlabentem fluvium singuli castra locant. ferunt diebus primis cesarem pro acerone certasse enyrius: uictum tandem die tertia uirum omisisse. Omnium compensatio sic demum habita est. Cesari acronem Lepidus paulum fratrem Antonius. L. cesarem auunculum suum aliis aliis concessere. Sic ergo eorum furor & indomita rabies omni ingenio humanitatis exacerunt. imo ostenderunt magis nullam esse feram uastorem homine. cum licentiam affectuum nactus sit. his perfectis acerco qui cum R. fratre apud agrum suum Tusculani diuertebat audita proscriptione statuit Asturam ad maritimum quendam ipsius locum pergere: ut inde ingressi pelagus in macedoniam brutum conueniant: quem iam rumor erat uictorem esse. Ex ingenti ergo aestu affectu uiribus se deferendos lecticas tradunt: in quibus per ipsum iter suae immorarentur. suae eas mutuo propinquarent. simul lugere. ac misere simul ululare. Quintus praecipue animo magis uexatus. Cui cum subisset in mentem se comitatu nullum habere. qui etiam acroni tenuissimus erat. tutius uisum est ut acerco fugam preperat. Quintus domum ea gratia percurserat. unde apparatus extemplo rediret. hoc cum inter se firmassent. alter alterum complexi cum summo lectu disiuncti sunt. Inde diebus paucis Quintus ipse a familiaribus suis procius. cum filio a persecutoribus cessus est. Asturam delatus acerco quesita puppe pelagus petit: ac uento secundo usque circumpositus. hic cum optarent nautae iter inceptum prosequi. acerco seu metu maris seu quod non dum omnino cesari diffideret e puppe descendit. romamque poscens centum ferme stadia pedestri itinere transigit. Inde animi fessus ac mutatus mare atque asturam repetit. hic cum graui atque anxio cogitatu pernoctans in mentem

Proscribitur. Cero.
Paulus frater. &
L. cesar

R. frater.

Tusculanum
Astura.

Beatus.

Mors quinti.

duxit clam cesaris domum poscere: ac in ea interius sese uigulas detestandum illi carnificis scelus obicere. Verum persecutantium crastatorum timor eum ab hac profectioe reppulit: preterea monstra quedam quae praesaga mente notabat. Ex quibus familiaribus sese permisit. Capim puppi perducendum. Diuersoria enim illic habuit: in quibus ardores solis flatibus aestiuis gratissime illic flantibus euitare consueuerat. hic apollinis erat sacellum: mari imminens. ex quo cum acero adremigaret ad litus. corui elati pennis magno clangore nauiculam impetunt. deinde super utrisque cornibus antennarum insidentes. partim clamore strepere. partim capita funium exagitare. Tum omnibus id infaustum ostentum uisum est. Verum descendit e puppi acerco: & in diuersorio ueluti quietem captaturus accubuit. hic corui super poste accumulati magis ac magis tumultuoso clangore perstrepunt. horum unus descendens in cubiculum acronis pallium quo cubans opertus erat rostro ab eius fronte deduxit. Quod domestica cum uidissent. malorum praesagi sese exercitare: si oculos suos exde sui domini maculare sustineant: nefandumque ipsis uideri ipsis alinibus uiro immerito infelicia optulari conanabunt ope nulla ipsi permoucantur. Praecipites itaque mutuis uiribus ac inter sese preantibus illum ad lectica ad mare diripiunt. Inter cum licetorum copia superueniunt uigulatores Erennius centurio & popilius tribunus. mil. ille popilius iam dudum partiadui reus opera acronis qui causam susceperat defensum iudicium uasit. Cum ergo fores quae obserate fuerant perfregissent. & necubi acerco inueniretur. & qui aderant se illum scire negarent: tradunt adolescentem quendam R. fratris libertum nomine philologum quem acerco studiis liberalibus erudierat tribuno dixisse ipsum per umbrosos consiliosque calles ad pelagus lectica delatum. Tribunus igitur paucis comi-

Capit.

Sacellum apollinis.

Ostentum.

Erennius.
Popilius.

Philologus.

tibus secum assumptis. ad exitum uie precurrit. Erennius per de-
 monstratam semitam accelerans illum consequitur. Verum cice-
 ro ut percussores imminere cognouit. suis uti ledicam sisteret
 imperat. Inde ceu persepe consueuerat. cum genis sinistra
 imposuisset. immotis oculis percussores prospiciens uigulum
 apparat. Miserum id quippe spectaculum. Squalidus eni
 uultu comaq. sparsus. & adeo sub cutis extenuatus. ut
 ipsorum percussorum pleriq. misere affecti oculos suos texerint.
 cum uigulum posceret erennius inerte ac nudum. & extra
 ledicam uulneribus prolatum. quartum & sexagesimum
 agens etatis annum. Caput ac manus cum quibus philippi-
 cas scripserat antonii iussu truncauit erennius. romamq.
 attulit. Quae membra cum Antonius qui tum forte comitia
 habuerat mutilata prospexit. ingenti uoce proclamans.
 sic habeant inquit finem proscriptiones. Deinde ea poni
 pro rostris imperat. spectaculum romanis horrendum.
 qui non membra ciceronis sese spectare. sed imaginem ani-
 mi crudelis antonii uidebantur. Verum tanto in scelere
 id tantum rite perfectum est. quo Antonius uxori quinti
 philologum tradidit. hae potestatem illius nacta preter
 ceteros cruciatus quibus eum affect. eiusdem carnes ipsi
 sese amputare membratim coegit. paulatimq. igni adure-
 re. mandereq. sicut historici quidam tradunt. Tiro cice-
 ronius libertus proclitionis philologi nihil omnino memi-
 nit. Ceterum ipse percepit cum caesar post plurimu tem-
 poris ad quendam e nepotibus suis ingressus esset. q. cu
 forte quoddam opusculum ciceronis tenebat in manibus.
 subito aduentu caesaris territus. libellum in sinu temptauit
 occultare. sed id frustra cum preuenisset caesar. Capto igitur
 opusculo eo caesar. cum stando plurimam ipsius parte

euoluisset. id reddidisse adolescenti cum his uerbis perhibe-
 tur. Eloquent hic uir. eloquens o fili. & amator patrie. In-
 de parum post cum idem debellasset Antoniu. cos. factus
 sibi ciceronis filium collegam elegit. atq. sortitus est. Cuius
 magistratu senatus statuas antonii deiecit. ac nonnulla ip-
 sius ornamenta aboleuit. Preterea dedit edicto ex Anto-
 nio gente neminem Marcum appellari. Sic ergo diui-
 no quoddam fato ultima ultio ad ciceronis domum reda-
 ta est. ;

VITA .M. TVLLII. CICERONIS. EXPLICIT.;

59.

71

PLUTARCHI
VITA TIBERII ET CAII
GRACCHI...
XV¹².

2° 21

Lat. Cod. ~~kis 2° 6~~.

VEGE